

1962

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

5-6

ANUL XII

C U P R I N S U L

Pag.

Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae: La început de drum . 171

P R O B L E M E L E V R E M I I

REDACȚIA: Glasul opiniei publice 173

Prof. univ. Dr. M. ȘESAN: În grija neconținută pentru pace 176

S T U D I I

Prof. Dr. N. NEAGA: Descoperiri arheologice din epoca Vechiului Testament pe teritoriul Republicii Populare Române 181

Prot. I. B. MUREȘIANU: O trăire de muncă și jertfă dăruită poporului: Dimitrie Țichindeal (1775—1818) 199

Magistr. S. COSMA: Afirmarea de sine în Morala creștină 209

I N D R U M A R I O M I L E T I C E

Pr. I. B. GHITA: „Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă” . . 223

Prot. Dr. V. VLADUCEANU: Lumina învățăturii creștine . 226

Prot. I. RACOVEANU—NERA: Spre culmile fericirii . 229

Pr. AL. SINITEAN: Duhul Sfânt, pavăza vieții 232

MONUMENTE DE ARTA DIN MITROPOLIA BANATULUI

OCTAVIAN PATRAȘCU: Biserica din Densuș 236

C O M E M O R A R I

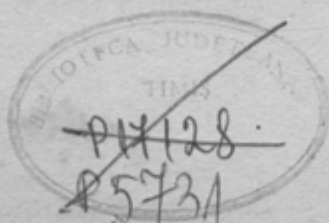
Pr. Prof. Dr. SP. CİNDEA: Nicolae Bălcescu, scriitor revoluționar, patriot luminat 242

CRONICA BISERICESCA INTERNA ȘI EXTERNA

Instalarea episcopului reformat Alexandru Butchi la Oradea mare; Soborul arhierilor Bisericii Ortodoxe Ruse; Vizita Prea Fericitului Gherman, Patriarhul Bisericii Ortodoxe

MITROPOLIA BANATULUI

5-6

ANUL XII

1962

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

p III 9078

Apare cu binecuvîntarea și îndrumarea I. P. S. Sale. D. D.
Dr. NICOLAE CORNEANU Arhiepiscop și Mitropolit
Redacția și Administrația: Arhiepiscopia Ortodoxă Română,
Timișoara I, Bul. N. Beloiannis Nr. 7.

LA ÎNCEPUT DE DRUM

După o scurtă sedisvacanță, Tatăl Ceresc care pe toate le are întru a Sa știință, a orînduit într-așa chip lucrurile încît Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului și Mitropolia Banatului să reîntre grabnic pe făgașul obișnuit de cinstită și creștinească așezare. Viața bisericească și-a reluat cursul firesc tinzînd în spre a oferi credincioșilor întreg binele de care sînt ei doritori atît în tărîmul de aici cît și în cel de dincolo.

Începutul ce s-a pus acum în existența de veacuri a Bisericii bănățene deși înfipt adînc în ceea ce a fost, și nici nu ar putea fi într-altfel, are și un nou al său legat de însași viața care merge mereu înainte. Instituție dumnezeiască pusă la-ndemîna credincioșilor și spre folosul lor, Biserica ține pasul cu tot ceea ce se petrece în lume și ajută pe membrii ei să contribuie activ la ceea ce se făurește într-însa. Potrivit misiunii ce și-a fixat însuși întemeietorul ei, Mîntuitorul Hristos, Biserica depune strădanii binecuvîntate pentru a sluji vieții: „Eu am venit ca oile mele să aibă viață și să aibă din belșug” (Ioan 10, 10).

Clerul bisericesc la rîndul său, nu ocolește nici un mijloc și nu scapă nici un prilej pentru a-și împlini menirea, ostenind în același timp ca prin cuvînt și faptă să îndrume credincioșii ce le-au fost dați în grijă pe calea mîntuirii.

Alături de faptă, singura în măsură să adeverească trăinicia idealului în slujba căruia se află cineva, cuvîntul rostit și scris împlinește un rol de mare însemnătate în ceea ce privește îndrumarea pe calea adevărului. Domnul însuși s-a numit pe sine „Cuvînt”. Cuvîntul despre menirea nobilă ce revine credincioșilor în opintirea ce-o face azi umanitatea în spre mai bine, vrem să-l împrăștiem cu totdinadinsul, făcîndu-l cunos-

cut nu numai de la înălțimea amvoanelor ci și prin mijlocirea revistei „Mitropolia Banatului”. Acest cuvânt a fost răspândit, e adevărat, cu mult zel și până acum. Dorim însă să-l facem a răsună încă mai cu putere, înfigându-l în conștiința credincioșilor noștri și îmboldindu-i fără putință de împotrivire înspre săvârșirea binelui.

Avem sarcini de mare răspundere, iar lumea așteaptă de la noi întreaga contribuție de care sîntem în stare. Se tinde spre dobîndirea unei mai depline fericiri. Putea-vom fi străini de această năzuință cînd iericirea o căutăm și noi potrivit învățaturii de Dumnezeu insuflatei Scripturi? Se dorește cu înfocare binele. Ce vom face noi căroră Domnul ne-a poruncit „să ne lipim de cea ce este bine” (Rom. 12, 9)? Se caută cu osîrdie pacea. Unde am putea fi atunci noi pe care Hristos Iisus ne-a învățat să fim „făcători de pace” (Mat. 5, 9)? ...

Despre toate acestea și despre multe altele avem îndatorirea să rostim cuvînt de frățească sfătuire și înțeleaptă îndrumare. Am fi mai mult decît împăcați în conștiință, dacă nobila menire ce ne stă în față am putea să ne-o împlinim chiar și numai în parte.

N I C O L A E

Arhiepiscop și Mitropolit

GLASUL OPINIEI PUBLICE

În stadiul actual de dezvoltare a societății umane, în veacul celor mai mari descoperiri științifice, popoarele de pe toate meridianele globului terestru au înțeles, că a sosit momentul ca ele să acționeze în comun pentru instaurarea iubirii, păcii, armoniei și bunei înțelegeri între oameni și popoare, pentru crearea unei societăți fără arme și fără războaie.

În avangarda luptei pentru pace se găsește Uniunea Sovietică care împreună cu celelalte țări socialiste militează consecvent pentru destinderea încordării internaționale, pentru promovarea unei politici de coexistență pașnică, pentru preîntâmpinarea unui război racheto-nuclear, care ar avea consecințe catastrofale pentru întreaga omenire.

Înalta răspundere a țărilor socialiste față de destinele omenirii și-a găsit expresia strălucită în eforturile continue, ce le-au depus reprezentanții lor la tratativele de la Geneva, în soluționarea problemei dezarmării generale și totale și a interzicerii experiențelor nucleare.

Dezarmarea generală și totală este o problemă vitală a întregii omeniri și rezolvarea ei ar constitui un pas important pe calea asigurării unei păci generale trainice — a declarat unui corespondent al Agenției Tass, Juan Marinello, fruntaș al vieții publice din Cuba, rectorul Universității din Havana. Iar pastorul norvegian R. Forbekk, laureat al premiului internațional Lenin „Pentru întărirea păcii între popoare” a afirmat, că a aflat cu multă bucurie despre convocarea Congresului partizanilor păcii cu privire la problemele dezarmării din luna iulie la Moscova, fiind convins, că asemenea congrese au o importanță excepțională pentru cauza păcii.

Dezarmarea generală și totală „ar constitui o binefacere pentru întreaga omenire” — subliniază raportul unui grup internațional de experți, alcătuit din economiști și profesori uni-

versitari din zece țări, cu privire la efectele dezarmării generale și totale asupra economiei mondiale. Raportul dat publicității la 11 martie a fost elaborat din însărcinarea Adunării Generale a O.N.U. Cu 120 de miliarde de dolari, cât se cheltuiește anual în întreaga lume pentru înarmare, s-ar putea construi 12 milioane de locuințe, 60 mii de școli, 12 mii de spitale.

În tratativele de dezarmare de la Geneva, în cadrul Comitetului celor 18 State pentru dezarmare, țările socialiste au depus eforturi perseverente în vederea elaborării unui tratat de dezarmare generală și totală.

Un act ostil intereselor păcii l-a constituit reluarea experiențelor nucleare în atmosferă de către S.U.A., la 25 aprilie. Explozia nucleară efectuată de S.U.A. în regiunea insulei Christmas din Pacific, într-un moment, când la Geneva se duceau tratative cu privire la dezarmarea generală și totală și la interzicerea experiențelor nucleare constituie un act de o deosebită gravitate, de natură să intensifice cursa înarmărilor și încordarea între State.

Glasul opiniei publice de pretutindeni a condamnat reluarea experiențelor nucleare de către S.U.A., cerînd cu fermitate să fie ascultat glasul rațiunii.

Diferite personalități politice și savanți de renume și-au exprimat profunda indignare cu prilejul reluării experiențelor nucleare de către S.U.A.

Cunoscutul savant fizician englez, profesorul Burhop a condamnat reluarea experiențelor nucleare, afirmînd că „aceasta va duce la intensificarea „războiului rece” și va mări posibilitatea unui război nuclear. Singura speranță pentru lume de a evita această catastrofă o constituie încheierea cît mai grabnică a unui acord cu privire la dezarmarea generală și totală”.

Președintele Bisericii metodiste din Anglia, preotul M. Edwards condamnînd reluarea de către S.U.A. a experiențelor nucleare, a spus, că Marea Britanie și S.U.A. trebuie să adopte propunerile celor 8 țări neutre de la Geneva ca bază pentru tratative și să se abțină de la experiențe pînă ce se va realiza un acord.

Numeroase acțiuni de protest împotriva experiențelor nucleare efectuate de S.U.A. au avut loc în toate țările, chiar și în S.U.A. Agenția Associated Press relatează, că organizația

„Americaniile adepți ai acțiunilor democratice” a adoptat în cadrul ședințelor de închidere a conferinței sale anuale o rezoluție în care declară: „Regretăm reluarea experiențelor nucleare, cerem continuarea tratativelor în vederea interzicerii experiențelor nucleare, în special în vederea unui acord care să interzică experiențele în atmosferă fără prevederi de inspecție, întrucât aceste experiențe pot fi detectate”.

Iar în ziua de 1 mai 1962, Federația Sindicală Mondială a chemat pe oamenii muncii să manifesteze pentru pace, pentru dezarmarea generală și controlată și pentru încetarea imediată a experiențelor termo-nucleare.

Opinia publică de pretutindeni sprijină cu însuflețire cuvintele mesajului premierului sovietic N. S. Hrușciiov: „Să ne încordăm eforturile, să apreciem just condițiile și raportul de forțe statornicit în lume, să dăm dovadă de înțelepciune de Stat pentru a găsi soluția justă a problemelor ce ne stau în față”.

Popoarele iubitoare de pace nu-și vor slăbi eforturile în lupta pentru dezarmarea generală și totală, continuând să acționeze pentru destinderea încordării internaționale, pentru triumful principiilor coexistenței pașnice a popoarelor, pentru zădărnicierea uneltirilor agresive, pentru înfăptuirea dezarmării și statornicirea unei păci trainice în lumea întreagă.

Glasul opiniei publice, glasul rațiunii cere imperios înfăptuirea dezarmării, interzicerea experiențelor nucleare, aceste postulate ale epocii noastre contemporane fiind premise pentru prosperitatea omenirii.

R E D A C Ț I A

ÎN GRIJA NECONTENITĂ PENTRU PACE

Prof. M. ȘESAN

Mișcarea creștină pentru pace de la Praga veghează necontenit pe linia conduitei propuse de la început: să lupte hotărât împotriva armelor de ucidere în masă, împotriva armelor atomice și în genere împotriva războiului. După marea adunare pancreștină pentru pace de la Praga, din iunie 1961, s-a ținut ședința comitetului executiv, de 16 membri, în octombrie 1961 la Praga, spre a valorifica ecourile marelui întruniri în presa și opinia mondială. Iar acum, la 19—22 februarie s-a întrunit comitetul executiv la Budapesta spre a pregăti lucrările de viitor.

Pentru delegații ortodocși, I.P.S. Arhiepiscopul Nicodim de Iaroslav și Rostov din partea Patriarhiei ruse, pr. prof. M. Șesan din partea Patriarhiei române și păr. vicar Jiri Novak din partea Mitropoliei ortodoxe cehoslovace, întrunirea din februarie a Comitetului executiv al Mișcării creștine pentru pace a început în Duminica de 18 februarie, cu o slujbă a *Acatistului* sf. Serghie de Radonej, săvârșită în capela rusă de numiții delegați împreună cu păr. administrator ortodox maghiar Feriz Berki, parohul rus Mihail Talmaciov și preotul bulgar Ioan Nedelcev. A fost o slujbă înălțătoare și pentru caracterul ei interortodox.

Luni, 19 februarie 1962, s-a ținut ședința Secretariatului internațional al Mișcării, participând președintele Mișcării decanul J. Hromadka, secretarul general J. Ondra și secretarii regionali: consilierul H. Kloppenburg din Germania Federală, pastorul G. Bassarak din Germania democratică, part. Károly Toth de la Budapesta, Alex. Buievski de la Moscova și A. Storian de la Kiev. La lucrările lor au participat și unii dintre membrii comitetului executiv.

Prof. M. Șesan a avut apoi misiunea de a înmîna p. c. părinte vicar Petru Mîndruțau al Eparhiei ortodoxe române din Ungaria, Crucea patriarhală, împreună cu binecuvîntările Prea Fericitului Părinte patriarh Justinian.

La ședința Comitetului executiv s-au prezentat aproape toți membrii, în afară de Mends-Cole din Liberia și Mitropolitul Nifon din Liban și anume: pastorul A. Keighley din Anglia, prof. A. Ziak și St. Turnsky din Cehoslovacia, prof. P. Conord din Franța, prof. W. Schmauch și H. Vogel din Germania, arhiepiscopul I. Kivit din R.S.S. Estonă, prof. Al. Rasker din

Olanda, Alex. Karev din Moscova și cei numiți mai sus, episcopul reformat Tibor Bartha reprezentând gazdele amabile și grijulii, vicepreședinte al Mișcării.

Festivitatea a început marți, 20 februarie la orele 18 cu o liturghie ecumenică, slujită de episcopul luteran Zoltán Káldy. Cu această ocazie a predicat H. Kloppenburg din Dortmund, evocând plastic străduințele Mișcării pentru pace și au urmat la cuvânt, cu mărturii similare creștine pentru pacea lumii, I.P.S. Arhiepiscop Nicodim, Conord, Vogel și Keighlev, fapt care a impresionat în mod deosebit numeroasa asistență. După aceea a urmat recepția pentru delegați, oferită de episcopul reformat Ioan Szamosközi, care a urat celor de față spor în lucrarea lor pentru pacea omenirii.

Miercuri 21 februarie, la orele 9 dimineața a început ședința propriu zisă, participând biroul, secretariatul internațional și membrii comitetului executiv, în total 22 de delegați. Ședința s-a ținut în sala Conventului bisericilor evanghelice maghiare din str. Abonyi 21.

După o rugăciune începătoare, decanul J. Hromadka și-a desfășurat referatul său intitulat „Pentru opera păcii”, în care a rezumat activitatea mișcării până în actualitate și ecoul acestei activități în lume. Apoi a arătat, că potrivit principiilor Mișcării, activitatea se desfășoară pe linia fundamentării teologice a principiilor păcii, prin angajarea în activitate a credincioșilor grupați în biserici și comunități, pentru a susține cu fermitate principiile păcii și a combate tot ce o poate amenința.

Secretarul general Ondra înfățișează apoi programul care a fost elaborat la ședința Secretariatului internațional pentru ședința Comitetului consultativ de 116 membri, care se va întruni în mai 1962, la Karlovy Vary în Cehoslovacia. Cu aceasta ocazie au vorbit: decanul J. Hromadka despre „Răspunderea creștinilor în tensiunea actuală din lume”. I.P.S. Arhiepiscop Nicodim despre: „Pозиția teologiei ortodoxe față de Mișcarea de la Praga”; H. Kloppenburg despre: „Mișcarea de la Praga și Mișcarea ecumenistă în stăruința pentru dezarmare”; H. Vogel despre: „Starea actuală a războiului rece și din punct de vedere teologic”; T. Bartha despre: „Pregătirea conferinței a 2-a pancreștine”, iar un frate african va prezenta tema: „Starea actuală din Asia, Africa și America latină”. Programul a fost discutat în amănunte și i s-au adus unele completări de conținut, spre a fi cât mai plastic și cu impresie, și să cuprindă toate problemele care creează focare ce periclitează pacea lumii. Toți sînt de acord, că activitatea Mișcării trebuie să fie un apel profetic către toate conștiințele umane și creștine, nu numai un prilej de moralizare, ci dimpotrivă unul de îndrumare concretă, care să arate ce este de făcut în cutare și cutare problemă, așa precum și Mîntuitorul a venit

ca să slujească lumii. Repetarea tematicii duce tocmai la sublinierea faptului, că Mișcarea își continuă activitatea pe linia trasată de la început, de la care nu se abate defel, ca dușmăna a armelor atomice și a războiului.

Amănuntele acestor tematici din referat și coreferate vor fi apoi dezbătute în 12 comisii și anume: Pacea și dreptatea, Pacea și libertatea, Pacea și războiul rece, Pacea și statele noi, Pacea și problema Germană, Pacea și abuzul cu creștinismul, Pacea și dezarmarea, Pacea și tineretul. Relațiile cu ecumenismul, Informațiile, Pregătirea întrunirii a 2-a pancrăștine și Problemele noi. Membrii secretariatului și ai Comitetului executiv se vor repartiza apoi pe aceste comisii spre a le îndruma activitatea.

Pentru lărgirea activității Mișcării, președintele Hromadka a întreprins recent cinci călătorii în străinătate și o comisie de cinci: Hromadka, I.P.S. Arhiepiscop Nicodim, Kloppenburg, Barth și Ondra va duce curînd tratative de înțelegere și colaborare cu Secretariatul Consiliului ecumenist al bisericilor de la Geneva, după rodnică colaborare cu ocazia congresului al 3-lea ecumenist de la New Delhi, din noiembrie-decembrie 1961. Mișcarea creștină pentru pace își păstrează individualitatea și libertatea de acțiune, pentru că se deosebește prin scop și de Mișcarea de la Nyborg, care urmărește doar o apropiere și înțelegere între bisericile europene din Apus și Răsărit.

Joi, 22 februarie, s-a precizat în ședință lărgirea activității Mișcării prin organizarea citorva filiale regionale ale Mișcării. Astfel Kloppenburg referă despre activitatea filialei din Dortmund—Germania Federală și prof. Vogel completează arătînd cîte greutăți produce acestei activități pașnice „zidul din Berlin”, creat din revanșismul militarist vest-german. Prof. Rasker arată cum se desfășoară activitatea filialei din Olanda, care organizează o întrunire proprie pacifistă în martie, cu delegați și din țările socialiste. A. Keighley vorbește despre activitatea pacifistă din Anglia și P. Conord despre cea din Franța. Se va căuta modalitatea înființării și a unei filiale în Elveția.

La conferința de presă, cu 35 delegați din partea a 14 organe de presă interne și externe, președintele Hromadka a explicat rostul Mișcării creștine pentru pace și succesele ei de pînă acum, secretarul Ondra a subliniat rolul educativ al ședințelor în crearea răspunderii pentru pace a lumii. Kloppenburg arată mijloacele prin care poate fi sprijinită activitatea Mișcării de către organizații religioase și singurii creștini, iar I. P. S. Arhiepiscop Nicodim precizează cum colaborează Biserica ortodoxă la străduințele ecumeniste.

Despre lărgirea activității Mișcării și asupra continentu-

lui african referență Ondra, arătând cum este pregătită conferința regională africană a Mișcării pentru luna august și cum se anunță sprijinirea ei din partea multor țări libere africane ca Liberia, Ghana, Etiopia și altele. Mișcarea își poate permite această lărgire de activitate și cu publicarea unui buletin.

După discuții animate și de amănunt se redactează următorul comunicat, care zice așa:

— Obiect al consfățuirii a fost în primul rînd pregătirea primei conferințe a Comitetului de consultare, al celor 116, pentru luna mai 1962. În discuții comune s-a stabilit faptul că situația internațională actuală ea însăși lărgeste și accentuează activitatea Mișcării creștine pentru pace.

— Este însăși Evanghelia Domnului care cere mărturia noastră a creștinilor pentru pace între oameni. Slujirea noastră nu constă în acțiuni de moralizare pură, ci vrea în sens biblic să împlinească o activitate profetică a Bisericii de a sluji preotește și a acționa spre membri în direcția solidarității în durere, în necaz și vină, dar și a dorinței și nădejdii, în lumina vestirii despre prezența Mîntuitorului Hristos în lume. Aceasta dă Mișcării noastre obligația deosebită de a solicita popoarele în vederea păcii, a înțelegerii, prieteniei și colaborării. Ceea ce facem trebuie să fie adînc ancorat în Biblie și bazat pe neconținută teologică înnoire.

— Datoria noastră rămîne aceeași ca într-o situație în care este vorba de existența omenirii să creem o atmosferă care să înlesnească bărbaților de stat să lămurească pozitiv problemele lor. Această îndatorire este aceeași despre care am mai vorbit și altădată; ei îi aparțin problemele legate de dezarmarea generală și totală sub un control internațional eficace și interzicerea armelor de distrugere în masă; noi ne rugăm pentru reușita conferinței de dezarmare în cadrul O.N.U. a celor 18 state. Noi constatăm lista problemelor care se mai cer rezolvate, ca dorința popoarelor din Asia și Africa pentru eliberare politică și economică, apoi nevoile Americii latine, precum și lupta contra ignoranței, a înapoierii și a sărăciei; problema germană nu poate fi tratată separat de problemele Europei întregi, cu recunoașterea celor două state germane, cu stabilirea unui statut pentru Berlin, cu un tratat de pace și întărirea granițelor actuale. Cerem din nou să se creeze zone denuclearizate în Europa, ca prim pas pentru dezarmarea generală și renunțarea categorică la orice idee de război.

— Constatăm cu mulțumire că lucrarea noastră dobîndește rezultate și colaborări tot mai largi printre creștini. În multe state și biserici s-a realizat organizarea de conferințe regionale și de cercuri de lucru. Pe baza deciziei primei adunări pancreștine pentru pace de la Praga, din iunie 1961, am hotărît trimiterii unei delegații pentru discuții cu Secretariatul Consiliului

ecumenist al bisericilor de la Geneva. Referatele pe care le pregătim pentru ședința Comitetului lărgit și lucrările comisiilor în număr de 17, la care chemăm membrii să colaboreze, sînt expresia speranței noastre că toți creștinii din variate biserici, toate asociațiile bisericești și fiecare creștin în parte, își iau asupra lor cu umilință și ascultare chemarea Mîntuitorului Hristos pentru acțiune cu răspundere întru servirea omului și a creațiunii.

— Chemăm din nou pe toți frații și toate surorile din lume la această acțiune comună pentru pacea lumii”!

Seara, la orele 20 a avut apoi loc recepția festivă, oferită de președintele Oficiului pentru afaceri bisericești I. Prantner și de vicepreședintele Miklossy. Cu această ocazie președintele Prantner a felicitat Mișcarea creștină pentru activitatea ei plină de abnegație pentru opera păcii în lume, iar președintele Hromadka a răspuns subliniind că în adevăr Mișcarea creștină pentru pace își îndeplinește o misiune firească, dictată de principiile evanghelice.

Delegații s-au mai reținut o zi două la Budapesta, pentru a se mai sfătui întreolaltă asupra activității personale ce o are fiecare de desfășurat acasă în privința stăruinței pentru pace și să mulțumească gazdelor pentru deosebita grije.

În Duminica de 25 februarie, prof. M. Șesan a servit sf. Liturghie împreună cu administratorul ortodox maghiar Feriz Berki în frumoasa biserică grecească și a ținut și un cuvînt duhovnicesc despre Evanghelia frăției, despre lucrarea păcii în cadrul Mișcării creștine și despre prietenia romino-maghiară. Astfel s-a pus încă o altă contribuție la lucrarea păcii mondiale.

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE DIN EPOCA VECHIULUI TESTAMENT PE TERITORIUL REPUBLICII POPULARE ROMINE

de Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

Trecutul este o lampă așezată în prezent ca să lumineze viitorul. Această înțelepciune a poporului este plină de cel mai adânc înțeles și valabilă mai ales în domeniul istoriei. Mersul înainte al istoriei nu poate fi oprit. Prezentul este legat de trecut întocmai cum zilele decurg unele din altele în succesiunea lor cronologică. Cercetarea trecutului a luat un avânt deosebit în anii puterii populare. Începînd cu anul 1944, și mai ales cu anul 1956 cînd s-a creiat Institutul de arheologie, toate forțele capabile de muncă au fost puse la contribuție pentru a dezveli vîlul ce acopere trecutul îndepărtat. Multe și nenumărate sînt comorile ascunse în sinul pămîntului nostru primitiv. Săpăturile pentru dezvelirea lor a luat o amploare ne mai întîlnită în analele istoriei rominești. Ele vor spune ce oameni au trăit aici, vor grăi despre obiceiurile și cultura lor, vor arăta cum au trăit ei, care au fost cele mai importante evenimente petrecute pe teritoriul țării noastre, ceea ce a mai rămas și ceea ce este încă actual. Sînt atîtea lucruri interesante pe care le descopere lopata și tîrnăcopul. Deodată cu stimularea dragostei pentru trecut și cu lărgirea cunoștințelor noastre descoperirile arheologice sînt de mare însemnătate și pentru cultivarea mîndriei naționale. Astfel, între perspectivele de viitor ale regimului nostru este transformarea centrelor arheologice (Sarmizegetuza, Grădiște, Costești, Histria, ș. a.) în centre de cercetări științifice și de educație patriotică (1).

Pe teritoriul de azi al Republicii Populare Romine locuiau prin sec. al XVI-lea înaintea erei noastre cimerienii. Aceștia erau după toate probabilitățile traci.

Începînd cu sec. VII a. Hr. se verifică prezența sciților în Transilvania (2). Pe teritoriul Republicii Populare Romine, au pătruns sciții, veniți din rezervele nesecate de oameni ale Asiei (3), prin nordul Mării Negre și de acolo prin pasurile

1. Acad. C. Daicoviciu și H. Daicoviciu. *Sarmizegetuza*, București, 1960, pg. 29.
2. V. Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 3—4.
3. G. Oprescu. *Manual de istoria artei*, vol. I, ed. IV, București, 1946, p. 9.

Carpaților moldoveni în Transilvania. Au apucat-o spre Mureș în jos, și peste „țara aurului” pînă în ținutul Aradului. În Muntenia și Oltenia au ajuns luînd-do pe valea Dunării.

Năvălitorii sciți, care înaintau spre vest au adus cu ei o civilizație specifică, influențată atît de greci cît și de arieni și mongoli. Documente despre prezența lor avem în descoperirile scitice, sau sarmatice din nordul Moldovei (4).

Sciții erau un popor iubitor de pompă și lux, la ei aurul se găsea din belșug (5). Ei au adus cu dinșii nu numai aur ci și elemente și moravuri din civilizația Orientului antic și au influențat în chip esențial formarea noului ideal artistic. Această influență se constată mai tîrziu în țara noastră, (6) chiar și prin ostașii romani, originari din Asia și Africa.

Urme cimeriene — scitice — avem din sec. X—VI a. Hr. Începînd cu sec. VIII a. Hr. s-au așezat pe țărmurile Mării Negre și greci. Acest lucru este confirmat de cercetările arheologice care în anii puterii populare au luat un mare avînt. Astfel, acestea au scos la iveală o mulțime de construcții, monumente, obiecte de artă, inscripții și documente, care reprezintă un adevărat tezaur științific. Acestea merită să fie cunoscute și de cititorii revistei noastre, pentru a-și îmbogăți memoria cu acest tezaur al omenirii și mai ales pentru a vedea cît de mari și minunate sînt bucuriile progresului luminat.

Începem excursul nostru cu Templul Atroditei de la Histria. Acesta este unul dintre cele mai de seamă monumente religioase descoperite în R. P. R. Are un zid de 75×100 cm. În jurul templului se constată existența unui peribul (zid de împrejmuire) care delimitea terenul sacru și proteja clădirea. Sub podeaua templului s-au descoperit nouă amfore mari „dispuse trei cîte trei îngropate cu gura în jos și niciodată întrebuintate” (7). Atît templul cît și vasele datează din sec. V a. Hr.

Un alt monument arheologic este templul doric de la Histria. Acest templu care datează din sec. III a. Hr. se numește așa pentru că a fost construit în ordinul doric și în coloane dorice. Ordinul doric se caracterizează prin robustețea elementelor sale, prin simplitatea decorației și absența unei baze a coloanei (8), iar coloana dorică este cea care se termină cu un capitel simplu, care face trecerea armonioasă către

4. V. Pârvan, *o. c.*, p. 6.

5. G. Oprescu, *o. c.*, p. 21.

6. Idem, *o. c.*, p. 9.

7. Acad. E. Condurachi, *Descoperiri arheologice în Republica Populară Romînă*, București, 1960, p. 29.

8. Idem, *o. c.*, p. 30.

grinda de piatră ce leagă două coloane (9). Templul este închinat marelui zeu. Este o lucrare de un gust și un fast deosebit, care a produs o puternică impresie privitorilor.

Nu mai puțin importante sînt rămășițele cetății dacice de la Costești. Dintre cetățile dace de mare însemnătate este cea descoperită în munții Orăștiei, regiune care între sec. I a. Hr. și sec. I. d. Hr., a fost centrul politic al triburilor dintre Balcani și Carpații păduroși.

Aici vine în considerare cu deosebire cetatea dacică de la Costești, lângă Orăștie. Cît de puternic centru era cetatea o dovedește grosimea zidurilor de 3 m. Era construită din blocuri mari după cea mai bună tehnică a vremii, turnuri de veghe, terase, scări monumentale, de piatră cioplită, porți mari (10).

Alături de construcțiile cetății erau niște sanctuare (liniare).

Ca timp cetatea se încadrează între sec. al II-lea a. Hr. și sec. I al e. n. Burebista regele dac care uni sub stăpînirea sa pe daci și pe geți, ar fi fost cel care a conceput și realizat această cetate. În ce privește elementele religioase ale ei (aliniamentele) se atribuie tovarășului său religios, lui Decebal, marele preot din veacul I a. Hr.

Mult caz se face despre cetatea Sarmizegetuza, e vorba de cetatea descoperită la Grădiștea Muncelului (Hunedoara). Ea se încadrează ca timp, între sec. II î. e. n. și sec. I al e. n.

În sec. IV a. Hr. cînd puterea macedoniană a ajuns la Dunăre, dacii au construit această cetate. Ea a fost de o importanță deosebită, căci devenise reședința unui șef „mai mare peste șefii triburilor din celelalte cetăți”. Cetatea suferi amenajeri sub Burebista și Decebal: porțile monumentale și construcțiile de andezit, duc cu gîndul la o epocă de mare înflorire, la o epocă de oarecare rafinament arhaic. Construcția cea mai măreață a cetății a fost templul mare al soarelui.

Din același grup de descoperiri arheologice face parte cetatea dacică de la Blidari. Aceasta este o fortăreață de formă trapezoidală întărită cu patru bastioane. Intrarea în cetate era în așa fel construită încît agresorul putea fi doborît din mai multe părți după un sistem defensiv obișnuit în vechime, mai ales la greci (11).

Dintre monumentele de arhitectură antică face parte și Cetatea dacă de la Piatra Roșie, zidită în formă patruunghiulară, cu o suprafață de 96×39 m. Are cîte un turn la fiecare colț. În interior s-au aflat multe încăperi. Trei turnuri izo-

9. Idem, *ibidem*.

10. V. Pîrvan, *o. c.*, p. 478; E. Condurachi, *o. c.*, p. 33.

11. E. Condurachi, *o. c.*, p. 34.

late protejau cetatea în drum spre ea. Un asemenea turn de pază s-a constatat a exista și în partea nordică a cetății (12).

Pentru vechimea ei merită să fie menționată cetatea dacă (?) de la Tilișca (Sibiu) și apoi piesa pe care arheologii o numesc Apollo Tămăduitorul (Ietros).

Este un fragment de statuie dedicată lui Apollo zeul protector al orașului Histria (sec. VII—VI a. Hr.). Acest zeu grec-roman era adorat ca zeu al oracolului și al medicinei, al poeziei și artei. Deși de proveniență mai târzie, sec. III a. Hr., totuși menționăm aici Arhitrava templului închinat marele zeu (divinitate tracă) de către un negustor grec din Thasos, descoperită la Histria (13).

La Histria săpăturile arheologice au scos la iveală ruinele mai multor temple, înșirându-se în timp din sec. al V-lea pînă în sec. al III-lea, cu o finețe a execuției deosebit de surprinzătoare (14). Fragmentele arhitectonice și studiul reprezentărilor monetare, figurile divine Poseidon, Hermes, Dionisos, Dioscur, Apollo cu lira, Artemis la vînătoare, victorii, Muze, Pastor și Polux, Derzelas (zeitate subpămînteană) Latona, Afrodita, Zeus, Polieus, Helios, procesiuni religioase, ne permit să înțelegem că numărul templelor trebuie să fi fost destul de mare în Histria ultimilor veacuri înainte de era noastră.

De o vechime considerabilă este mormîntul de la Mangalia. E vorba despre mormîntul unui cărturar — din sec. III a. Hr. S-au aflat acolo coroane de bronz aurit și un fragment de papir cu text grec.

S-a descoperit în primăvara anului 1953. În anul 1959 s-a descoperit acolo și o stelă frumoasă, din epoca elenistică (15).

Stela de la Mangalia e o stelă splendid lucrată, probabil a fost dedicată unui fruntaș al vieții publice, sau a fost vorba despre unul cu mari posibilități materiale (16).

La Popești, pe Argeș, s-au descoperit resturile unei locuințe din sec. II-lea a. Hr. prezentînd camere numeroase și variate, cu un plan ordonat. În interiorul complexului se afla și o îngrăditură de stîlpi, de caracter religios, cu formă patru-laterală, cu latura de nord-vest curbată ca o absidă. Această

12. E. Condurachi, *o. c.*, pp. 33—34.

13. Academia Republicii Populare Romîne, *Istoria Romîniei I.* redac. C. Daicoviciu, E. Condurachi, Gh. Ștefan, M. D. Matei în frunte cu un comitet de coordonare de Acad. P. Constantinescu-Iași, București, 1960, dă exemple multe.

14. *Istoria Romîniei*, p. 204.

15. E. Condurachi, *o. c.*, pp. 30—31.

16. E. Condurachi, *o. c.*, p. 31.

formă de construcție de cult apare și în centrele daco-getice din munții Orăștiei (17).

În satul Gușterița, suburbia Sibiului s-a aflat un mare depozit de obiecte, ca: cingători, coliere, cercei, mărgelile, unelte, vase, monede și arme, săcuri, dălți, ciocane, ferestre, zăbale de frâu, etc.

Cingătoarea de la Gușterița e de piele placată cu flori de bronz decorată cu ornamente liniare și cu simboale religioase. Motive de acestea se găsesc în Grecia. Tot de bronz sînt colierele și cerceii. Aceștia sînt de două tipuri: în formă de panglică și în formă de „pandeloques”. Ambele forme aparțin bronzului IV—1000—700 a. Hr. Cuțitele de la Gușterița, care ni s-au păstrat în muzeul Brukenthal din Sibiu, aparțin epocii de după 1000. Monedele sînt consulare (18).

Așa numitul tezaur de la Craiova trebuie considerat ca un obiect de artă precreștină. Constă din garnituri de harnașament de argint și pare să fie un mormînt princiar tracogetic în care se oglindesc înfrîuririle artei scitice. E din sec. IV-lea a. Hr. (19).

Pe aceeași linie se axează tezaurul de inele de aur de la Turnu Măgurele.

În anul 1880 s-au descoperit la Turnu Măgurele 10 cilindre de la 5—9 cm., împodobite cu nervuri transversale, apoi o țevă de aur și 433 de inele.

Menționăm apoi, depozitul de bronz de la Uriul de Sus (pe Someș). E vorba de unelte, ciocane, seceri, dălți, brățare așezate probabil lângă un mort mai bogat. Ele au fost ajuns în colecția muzeului ardelean. Depozitul provine din epoca a IV-a de bronz, cînd fierul încă nu era cunoscut la noi. Sîntem aproximativ între anii 1150—1000 a. Hr. (20).

O deosebită valoare arheologică are vasul de aur de la Biia.

În comuna Biia (Mediaș) s-au descoperit prețioase lucruri de artă din epoca preistorică. Între obiecte se înșiră un frumos vas de aur (aflător azi în muzeul Brukenthal din Sibiu). El e împodobit „au repousse” cu liniile orizontale de perle și cinci butoni mai mari pe fund, înconjurați fiecare de un triplu cerc concentric în relief. Pe umăr poartă o zonă de ornamente liniare punctate. Ca dată, vasul se plasează în a IV-a perioadă de bronz carpatic (21).

17. Istoria Romîniei, p. 246.

18. V. Pârvan, *o. c.*, p. 406, 432, 434.

19. Istoria Romîniei, *o. c.*, p. 159.

20. M. Borza, *Depozitul de bronz de la Uriul de Sus* (în Anuarul Com. monum. ist. pentru Transilvania), 1930—1931, Cluj, 1932, p. 77.

21. V. Pârvan, *o. c.*, p. 331 și 758.

În registrul pieselor arheologice figurează totdeauna Oglinda getică de la Cernavodă.

La Cernavodă s-a descoperit, cu ocazia săpăturilor arheologice din anul 1954 un număr de patru morminte tracogetice. Deasupra oaselor se afla așezată o oglindă elenică de bronz cu minier de fier. Oglinda are forma de disc sau taler. Lucrarea este superioară din punct de vedere tehnic. Suprafața oglinzii a fost foarte puternic lustruită. Oglinda datează din a doua jumătate a sec. VI a. Hr. până la sfârșitul primului sfert al sec. V a. Hr. (22).

La cele anterioare trebuie să adăugăm Cuțitașul de fier de la Cernavodă.

Descoperirile de la Cernavodă aduc și alte obiecte prețioase, afară de oglinda menționată mai sus. Astfel, în mormântul în care s-a descoperit oglinda, deasupra oaselor s-a găsit un cuțitaș de fier. Cuțitașul a fost trecut prin foc cu ocazia incinerării. El este în stare bună de conservare. El are o formă curbă, partea opusă tăișului iese afară. Lungimea cuțitului este de 0.12 m. El datează din aceeași epocă cu oglinda de la Cernavodă (sec. VI—V) (23).

Multe fragmente de ceramică din sec. VI a. Hr. (24) s-au găsit la Tariverde.

Multe vase s-au găsit la Barboși. E vorba de vase datînd din sec. al V-lea a. Hr. Ele sînt de origine greacă, importate din Grecia sau vreo insulă greacă (25).

Din aceeași epocă datează vasele de faianță de la Frumușița.

La Frumușița, reg. Galați, s-au descoperit mai multe vase de fabricație greacă. Ele sînt din faianță. Tehnica fabricației arată că ar data din sec. al V-lea a. Hr. (26)

Spre apus de Brăila se află satul Scorțaru. Acolo a fost găsit în hotarul comunei, una dintre cele mai valoroase lucrări de artă. E cunoscută sub numele de Cazanul de la Scorțaru. În jurul Brăilei a fost, în vechime, o așezare scitică, cazanul a fost găsit într-un mormînt scitic (27). Cazanul se află azi în muzeul din București. El este de o mărime considerabilă, este sprijinit pe trei picioare de formă zoomorfică, a avut zece toarte și a fost decorat cu diferite figuri în relief. Modelul a fost adus din Rusia sudică, din nordul Mării Negre,

22. D. Berciu, *Descoperirile getice de la Cernavodă* (în *Materiala și cercetări arh.*, vol. IV), București, 1957, p. 297, 283.

23. Idem, *o. c.*, p. 284.

24. E. Condurachi, *o. c.*, p. 28.

25. Idem, *o. c.*, p. 31.

26. Idem, *ibidem*.

27. V. Pârvan, *o. c.*, p. 175, 262.

de către coloniștii ionieni încă de la așezarea lor acolo, în sec. VII a. Hr. (28). Ca formă cazanul face parte din seria veche scitică, hemisferoidală, caracteristică sec. V—IV a. Hr. Vasile Pîrvan îl atribuie sec. V-lea a. Hr. și-l numește „marele cazan greco-scitic” considerându-l obiect „de factură scitică, cu înfriurii grecești” (29).

O oglindă scitică s-a găsit la Păuca (reg. Sebeș). E vorba despre o oglindă de bronz în stil scitic. La mîner are un cerb. Oglinda a aparținut unei femei scite sau dace care a fost înmormîntată cu ea. Oglinzile de felul acesteia erau importate din Orient, din centrele industriale grecești. Rămîne fapt pozitiv prezența acestui element cultural oriental în Dacia încă din prima vîrstă a fierului (30), după anul 700 a. Hr.

Nu mai puțin prețios este grupul de bronz de la Năieni. În satul Năieni, lângă Pietroasa (Buzău), niște copii jucîndu-se au găsit un grup de bronz alcătuit din trei figuri. Una din figuri e mutilată. Înălțimea obiectului e de abia de 15 cm. El constă dintr-o figură feminină călare pe un leu și o altă figură de om stînd alături în picioare.

Acesta ține cu o mîna leul de coamă iar cu cealaltă mîna ține de la spate figura feminină. Figura de pe leu reprezintă o zeiță (Anaitis). V. Pîrvan aduce grupul de bronz în legătură cu credința iraniană (31).

Multă bucurie a produs arheologilor bazinul de bronz de la Bălănoia.

La Bălănoia, lângă Giurgiu, s-a găsit un lighean de bronz de 16 cm. înalt, cu un diametru de 45 cm. Are mîner masive, împodobite cu figuri de silenii, în stil vechi ionian, și maniera scitică de a prinde torțile, vertical pe buza vasului (32). Vasul a fost folosit la înmormîntarea unui șef trac sau scit. Se servea din el carne pregătită pentru participanți. Vasile Pîrvan îl datează în sec. V a. Hr. (33).

Înșirăm apoi Cornul de argint de la Poroina. E vorba despre un corn de băut aflat la Poroina (Mehedinți). El este de argint și împodobit cu figuri de luptători. V. Pîrvan atribuie lucrarea culturii scitice, pare să dateze din sec. III—I a. Hr. (34).

La Cașolț (Făgăraș) s-au găsit vase care aparțin așa

28. V. Pîrvan, *o. c.*, p. 9, 17, 142, 489.

29. V. Pîrvan, *o. c.*, p. 11.

30. V. Pîrvan, *o. c.*, p. 356, 357.

31. Idem, *o. c.*, p. 15.

32. Idem, *ibidem*, p. 18.

33. V. Pîrvan, *o. c.*, p. 19.

34. Idem, *ibidem*, p. 21.

numitei culturi „Noua”, cultură care se încadrează în perioada de sfârșit a epocii bronzului și la începutul primei vîrste a fierului (35).

Menționăm Berbecule de bronz din sec. al IV-lea a. Hr. Cheotoarea în formă de cap de iepure de pe la 300 î. e. n. Minerul de cuțit de prin sec. VI a. Hr. Fibula de bronz cu figura unui cîine, care datează cam din sec. IV a. Hr. (36).

Ceașca de bronz din Sibiu (Brukenthal) este un frumos exemplar de artă din epoca bronzului (1400—700 a. Hr.) ca și vasul de aur din Bia (Sibiu) în care motivele locale ale bronzului III 1400—1000 î. e. n. și IV (1000—700 a. Hr.) dacic sînt combinate cu elemente comune sudvestului (37).

Sabia de bronz de la Bundorf (Mediaș) e un obiect de artă dintre anii 1000—900 a. Hr.

În arta aurului Daco-Geția se prezintă cu totul originală față de restul Europei în prima jumătate a mileniului I a. Hr. Se lucrau aci în mod artistic obiectele de lux și podoabă. Astfel, cerceii, diademele, brățarele și vasele de aur găsite în teritoriul de azi al R. P. R. au o stilizare cu totul particulară. Dacia oferă între 1000—300 a. Hr. o frumoasă serie de vase de aur și bronz.

Spada de la Dobolii de jos e mai veche decît anii 700 a. Hr. Se cunosc multe exemplare de cuțite ardelenice tipice pentru bronzul IV.

Seceri din bronzul IV dacic sînt foarte numeroase. Dălți, tesle, fierăstraie, ciocane, cazmale, undițe, zăbale de frîu, avem din bronzul II. Vase de aur dintre 1000—300 a. Hr. sînt frumoase exemplare.

Artă industriei vechi este bine reprezentată prin ceramică. E mare varietatea în acest domeniu ca și în cea a obiectelor de podoabă. Există fibule din sec. VI a. Hr. (la Oradea) (38).

Dintre monedele vechi menționăm tezaurul găsit în 1950 la Tămădău Mare (Reg. București). Ele sînt în București. Constă din 20 de monede. Dintre acestea sînt celtice trei (39).

Descoperiri de monede antice s-au făcut și la Vișoara, sînt monedele orașelor Dyrlachium și Apollonia. E vorba despre com. Vișoara din r. Tg. Ocna (Reg. Bacău). Frații Nicolae și Ion Ghibilic, pe cînd săpau la vie în 8 martie 1957, au

35. M. Macrea, *Șantierul arheologic Cașolt—Arpașul de Sus* (în Materiale și cercetări arh., vol. IV), București, 1957, p. 138.

36. V. Părvan, *o. c.*, p. 9 și 32.

37. Idem, *o. c.*, p. 416.

38. Idem, *o. c.*, p. 684, 687, 691.

39. Corneliu Secășan, *Monede din tezaurul de la Tămădău* (în Studii și cercetări de numismatică, vol. I), București, 1957, p. 31.

găsit la o adâncime de 0.25—0.30 cm., în pământ, un vas de lut, în care se aflau multe monede. Monedele sînt din epoca romană republicană. Tot acolo s-a găsit — în 1945 — un dinar roman din timpul republicii. Acest dinar este important pentru fixarea datei. El poartă inscripția Roma 3234 (Anul 77 a. Hr.). Ținînd seamă de numele magistraților ce apar pe monedele de la Viișoara, întregul complex de monede se poate încadra în perioada 229—100 a. Hr. (40).

Un alt tezaur s-a descoperit, în 1955, în hotarul comunei Inuri (Vințul de Jos), conținînd dinari republicani romani ultimii din anul 77 a. Hr. (41).

Tot în anul 1955 s-a scos la iveală o comoară de monede la Cugir (Hunedoara). Tezaurul a ajuns la lumina zilei în urma ploilor, care au desfundat drumul unde erau și pe care circulau carele. Monedele sînt de argint și datează din veacurile III, II și I î. e. n. (42).

La mînăstirea Bistrița (Piatra Neamț) se păstrează doi dinari romani din epoca republicii. Unul poartă numele magistratului monetar M. Valteius (Roma, anul 78 a. Hr., iar celălalt, pe al magistratului Plaetorius, anul 69 a. Hr. (43).

Tot din epoca precreștină datează o monedă de proveniență din com. Răhău (Sebeș) găsită în locul numit „Valea caselor” (44).

Între Șeica și Axente Sever s-a aflat în 1811 un tezaur de monede de aur, iar în 1875 peste 563 dinari republicani romani databili între anii 217—49 î. Hr. (45).

La Histria s-au aflat monede din sec. IV—I a. Hr. și anume de la Alex. Macedon (sec. IV). Tot acolo s-a descoperit ceramică din sec. VI a. Hr., partea superioară a unei amfore grecești din sec. VI a. Hr. (46).

40. Bucur Mitrea, *Monedele orașelor Dyrahachium și Apollonia în Moldova* (Studii și cercetări de numismatică, vol. II), București, 1958, p. 30—31.
41. Oct. Floca, *Tezaurul monetar de la Cugir* (în Studii și cerc. de numism., II) București, 1958, p. 106.
42. Oct. Floca, *o. c.*, p. 106.
43. C. Mătasă și B. Mitrea, *Cîteva tezaure și descoperiri monetare în regiunea Bacău* (în Studii și cerc. de numism., I), București, 1947, p. 476.
44. Nicolae Lupu, *Monede dacice din colecția Muzeului Brukenthal* (în Studii și cerc. de numism., I), București, 1957, p. 46.
45. Oct. Floca, *o. c.*, p. 19.
46. E. Condurachi și alți colaboratori, *Șantierul arheologic Histria* (în Materiale și cercetări arheologice, vol. IV), București, 1957, p. 37, 39, 42, 79.

Monede conține și tezaurul de la Satu-Nou (Oradea) și anume 180 de bucăți descoperite în 1932. Dintre aceste 125 sînt dinari romani republicani. Monedele au fost emise între anii 229—50 a. Hr. (47).

Monede romane din epoca V. T. au fost găsite în anul 1932, în hotarul comunei Bord (lingă Blaj). Plugarii Ioan Popa și Simion Vodă au scos la suprafața pămîntului cu fierul plugului un ulcior cu monede de argint. Ele sînt în număr de 182 monede. Prin grija prof. A. Supeanu, Dr. C. Suciș și prof. A. Borza monedele au fost date Institutului de studii clasice al Universității din Cluj.

Monedele sînt din epoca consulatului. Cele mai noi datează din timpul lui I. Caesar (100—44 a. Hr.). E probabil ca această comoară a fost ascunsă în pămînt înainte de anul morții lui Caesar și în legătură cu ivirea unui război roman împotriva Daciei, cînd negustorii romani au fost nevoiți să părăsească Dacia (48).

În anul 1954 s-a aflat în hotarul comunei Șeica Mică (r. Mediaș) un prețios tezaur de monede și obiecte. Tezaurul se compune din 356 monede republicane romane, 3 coliere, 5 brățări, un lanț ornamental și două fibule. Toate monedele sînt din epoca precreștină. Cele mai vechi de prin anii 217—197 a. Hr., iar cele mai noi din anul 28 a. Hr. Dintre cele trei coliere unul are greutatea de 264 gr. și e alcătuit din 8 fire groase de argint, împletite în jurul unei bare rotunde, al doilea colier are greutatea de 255 gr. Corpul obiectului este construit ca și cel precedent. Colierul al treilea are greutatea de 105 gr. E alcătuit dintr-o singură bară de argint. Cele 5 brățări sînt executate din argint și au greutatea de 74, 50 gr.; 71, 25 gr.; 68 gr.; 69,55 gr. și 33,60 gr. Lanțul de pozoabă, care era purtat de femei, e în greutate de 535 gr. E lung de 1,20 m. E ingenios construit, din zale, niște mici inele de argint strinse la mijloc și îndoit. Cele două fibule au lungimea de cîte 8,5 cm.

Originea acestor obiecte e veche. Le aflăm la greci și apoi la sciți, ilirici, celți și daci. Ele pot data din veacul ultim î. e. n. La datarea obiectelor sînt hotărîtoare monedele aflate împreună cu ele. Ultima monedă datează din anul 28 a. Hr. Acad. C. Daicoviciu le datează în sec. I a. Hr. și sec. I d. Hr. (50).

47. Iudita Winkler, *Tezaurul de monede romane republicane de la Satu-Nou* (în Studii și cerc. de numism. I), București, 1957, p. 105.

48. A. Borza, *Notiță numismatică* (în Anuarul Com. monum. ist. pentru Transilvania), pe anii 1930—1931, Cluj, 1932, p. 315—316.

49. Oct. Floca, *o. c.*, p. 19 și 30.

50. *Idem*, p. 31—32.

Între descoperirile arheologice, datorite întâmplării, se rînduie și comoara de la Sărăcsău de lângă Orăștie. Tezaurul a fost găsit în vara anului 1950 de un sătean, cînd urca spre pădure, și scos la suprafață de roata carului. Tezaurul constă dintr-un vas în care au fost următoarele piese: 4 fibule mari, 4 fibule mici, un ac de fibulă, 3 coliere, 4 brățări și 6 inele. Vasul descoperit este lucrat din pastă fină de culoare sură. Are înălțimea de 14 cm., lărgimea de 15 cm., diametrul de 7 cm. Vasul are două toarte (51). Fibulele sînt lucrate din metal. Dintre cele 4 mari una are o greutate de 84 gr., alta de 89,70 gr., a treia de 95 gr., iar a patra de 75 gr. Cele mici au 9,50 gr., 6,30 gr., 6,50 gr., 9,80 gr. Acul de fibulă cîntărește 10 gr. Colierul e format dintr-o bandă de argint, avînd greutatea de 18 gr. și diametrul de 11 și jumătate cm. Al doilea colier are diametrul de 11 cm., greutatea de 21 gr., al treilea colier are diametrul de 12½ cm., greutatea de 47 gr. E format dintr-o bară de argint. În ce privește brățarele, cea dintîi are greutatea de 24,50 gr. E formată dintr-o bandă de argint. A doua brățară are greutatea de 24,60 gr., a treia are greutatea de 5,80 gr. E din bandă de argint groasă de 1 mm. Fața este împodobită cu un șir de cerceulete alternate de puncte bătute la stanță. Brățara 4-a are greutatea de 5,50 gr.

În ce privește datarea obiectelor pentru fibule se indică mijlocul veacului I a. Hr. În ce privește cele două coliere de bandă de argint, V. Pîrvan spune că ele pleacă de la motive și forme locale getice, vechi încă din bronz (52). Al treilea colier se încadrează în epoca începînd cu sfîrșitul epocii de bronz, prima epocă a fierului (53). Inelele ar data din bronzul tîrziu. În general tezaurul de la Sărăcsău pledează pentru epoca lui Burebista (veacul I a. Hr.).

La Histria și București se găsește un mare depozit de amfore. Fabricarea amforelor s-a impus de nevoia de colectare și transport a produselor cereale, carne, pește, brînzeturi, lapte, fructe, vin, unt de lemn și a apei. Unele aveau întrebuințare cultică, erau aduse la temple, sau erau puse în mormînte. Astfel sînt în R. P. R. peste 5000 de astfel de piese de faianță. Ele sînt din epoca precreștină și de obicei de origine greacă. Patria lor este insula Tasos (54), orașele Si-

51. Idem, *ibidem*, p. 7—8.

52. O. Floca, *o. c.*, p. 16.

53. O. Floca, *o. c.*, p. 16.

54. Insula Thasos este cunoscută din vechime pentru vestitele ei mine de aur, argint, zinc, fier, marmoră și pentru bogățiile ei în plantații și măsline.

nope (55), Heraclea (56), Chersones (57), Rodos (58), Paros (59), Cnidos (60), Cos (61) și diverse centre ale lumii antice. Amforele găsite în Istria indică sfârșitul secolului al VII-lea și mai departe sec. VI și V a. Hr. Grecii stabiliți pe litoralul Mării Negre în Pontus Euxinus, aveau nevoie de vase pentru vin și ulei ca și pentru trebuințele lor cultice. Transportul se făcea în burdufuri de piele și în amfore de lut.

Arheologul Condurachi a examinat 1162 de torți stampilate găsite la Istria. Și anume 288 bucăți, sau frânturi, de proveniență din Tasos, 357 din Sinope, 34 din Heraclea, 34 din Chersones, 4 din Paros, 281 din Rodos, 22 din Cos, 54 din Cnidos, 85 diverse. S-a constatat că cele din Thasos datează dintre anii 390—150 a. Hr., cele din Sinope din 350—70 a. Hr., cele din Heraclea dintre anii 350—200 a. Hr., Chersones 300—150 a. Hr., Paros 250—200 a. Hr., Rodos 220—100 a. Hr., Cos 200—50 a. Hr. iar Cnidos 200—50 a. Hr. După toate caracteristicile tipologice și tehnologice ele aparțin secolelor IV—I a. Hr. Ele au fost importate în acest timp pe teritoriul țării noastre. Epoca în care importul de amfore a atins maximum de intensitate se situează între anii 50—70 a. Hr. În Istria V. Pirvan constată existența unor pitoi și mai vechi decât amforele, din sec. VI a. Hr.

Din epoca precreștină provin multe țigle de acoperiș. Ele sînt fabricate cu osebite în Sinope și se datează pentru prima jumătate a sec. IV a. Hr. (62).

55. Sinope, oraș pe coasta de sud a Mării Negre, bine întărit. Avea colonii proprii, monedă proprie, încă pe la începutul sec. IV-lea a. Hr. Aici s-a născut Mitridates al II-lea, regele Pontului. În vechime Sinope a fost un mare centru industrial.
56. Orașul Heraclea a ajuns în trecut la un înalt nivel de dezvoltare economică. Avea colonii proprii și o flotă puternică.
57. Chersonesul era vestit în fabricate de faianță, amfore, țiglă.
58. Rodosul era încă în sec. IV a. Hr. cel mai puternic centru comercial al elinilor, pentru că insula face legătura cu trei continente, cu Europa, Asia și Africa.
59. Paros este insulă (și oraș) cu acest nume. A fost bogată în marmură de cea mai aleasă calitate.
60. Cnidos a fost o insulă bogată în produse naturale și în industria obiectelor de lut.
61. Cos, insula în Marea Egee, a fost un mare centru economic, industrial și cultural în trecut. E patria lui Hipocrates. Cu mult înaintea erei noastre era în Cos o facultate de medicină.
62. E. Condurachi, *Importul amforelor stampilate la Istria*, București, 1957, pp. 23, 25, 352, 358, 371.

Incheiem excursul nostru cu monumentul de la Adam-Klissi care reprezintă una dintre cele mai mărețe construcții din lume" (63), dar și pentru temeiul că unii arheologi au emis ipoteza cu privire la preexistența turnului central, care ar fi putut să fie ridicat în anul 28 a. Hr. (64).

Mai adăogăm la acestea că proiectul este opera probabilă a celebrului arhitect al antichității Apolodor din Damasc (născut la 60 a. Hr.) arhitectul Forului lui Traian din Roma și constructorul podului peste Dunăre (la T. Severin).

Monumentul este descris amănunțit de Florea Bobu Florescu în monumentală monografie publicată de Academia R. P. R. Urmind acestei lucrări iată descrierea lui: monumentul este așezat pe dealul Adam Klissi. El se află la 22 km. de Dunăre și la cca. 50 km. depărtare de Marea Neagră. Dealul Adam Klissi are o altitudine medie de 155 m., deasupra Mării, iar spinarea lui e înaltă de 161 m. La acești 161 m., se mai adăogă înălțimea trofeului de peste 30 m. Astfel monumentul stăpânește întreaga regiune și e vizibil de la mari distanțe, încît poți privi de pe dînsul ca de pe un observator uriaș, în nemărginita zare, cîmpiile lungi și de toate părțile deschise; pe sute de kilometri el domină tot tereniul de jur împrejur" (65). Monumentul s-a ridicat după îndelungate lupte purtate de romani împotriva dacilor. Numele i s-a dat de la Adam Kilisise. Cuvîntul Adam e semit de origine și înseamnă pămîntean om (homo) iar Kilisise înseamnă biserică și se aduce, probabil în legătură cu grecescul *ἐκκλησία* (ekklisia). Poate că numirea avea să amintească vechimea monumentală ca și cînd s-ar zice: „vechi de cînd cu moș Adam".

Din monument se păstrează multe elemente încît ne putem da seama de „unitatea și monumentalitatea sa" (66).

Monumentul e o solidă masă de piatră de forma unei cupole care a fost îmbrăcată în plăci de marmoră cu reliefuri și cu coloane. Piatra e extrem de uniformă. Precizia și grija constructorului este uimitoare, dovadă blocurile salvate și rămase în stare bună. Monumentul avea un turn central, care este o construcție în complexul monumentului. Turnul a fost construit din rînduri alternative de blocuri de piatră cioplită avînd o greutate de cca. 500 tone. Deasupra turnului s-a ridicat colosul trofeului.

Monumentul era înconjurat de un număr de șase trepte construite pentru a da o pantă de scurgere. Deasupra celui de

63. Florea Bobu Florescu, *Monumentul de la Adam Klissi*, București, 1959, p. 13.

64. Idem, *o. c.*, p. 5.

65. Idem, *ibidem*, p. 12.

66. Idem, *ibidem*, p. 39.

la șaselea rînd de trepte era promenoarul. Lățimea medie a lui este de 180 m. De la nivelul promenoarului în sus era corpul monumentului. Acesta era cilindric, avînd siluetă impunătoare. Soclul este o rară realizare artistică. Șase rînduri de piatră finizate cu o deosebită grijă formau paramentul. Regularitatea cu care sînt lucrate fețele exterioare și falțurile ca și rostuirea situează construcția printre piesele excepționale cunoscute pînă azi. Deasupra celui de al șaselea rînd al paramentului se desfășoară o friză bogat decorată. Deasupra frizei se află un brîu de reliefuri scenice, așa-zisele metope. Ele sînt în număr de 54; metopele redau în relief episoade de luptă. Între metrope sînt pilaștri. Ei sînt în număr de 54. Urma friza superioară, prevăzută cu decoruri. Ca un pandant al soclului apare cornișa. Execuția cornișelor s-a făcut cu o desăvîrșită dexteritate. Deasupra cornișei urmează un brîu. Brîul era împodobit prin așezarea din loc în loc a cîte unui leu. Leii aveau o funcție practică, prin gura lor se scurgea apa de pe acoperiș, după ce străbătea printr-un tub montat în elementul de parapet.

Perimetrul monumentului ar fi fost de aproape 100 m. O atenție deosebită merită elementele decorative ale monumentului. Acestea sînt capete de animale spirale împletite ca niște funii, flori, păsărele, arbori.

Pilaștrii sînt ornamentați cu vrejuri de un efect atrăgător, cornișele cu coroane împletite, brîul cu cercuri, pătrate și roze octogonale. Călăreții, ostasi, învinși, meduze, sînt sculpturile care obvin. Iată sculpturile în ordinea metopelor fixate de Florea Bobu Florescu: metopa nr. 1, înfățișează un călăreț roman, cu lance în mînă îmbrăcat în veșmint de zale; metopa nr. 2 un călăreț îmbrăcat în armură; nr. 3 reprezintă doi stegari; 4, călăreț roman în luptă cu un dac; 5, călăreț roman în luptă cu trei daci. Metopa nr. 6 prezintă pe împărat strivind cu calul un dac; nr. 7 ne înfățișează un călăreț care ține în mînă un cap tăiat, 8, o luptă, a 9-a o familie de „daci”; 10, împărat între doi ostași; 11, trei corniști; 12, trei legionari romani; 13, trei legionari romani; 14, trei romani; 15, trei romani; 16, legionar roman în luptă cu doi daci; 17, roman în luptă cu doi daci; 18, legionari junghind un dac; 19, legionari care străpung un dac; 20, legionar roman în luptă cu doi daci; 21, legionar roman atacînd un dac; 22, legionar roman în luptă cu doi daci; 23, legionar roman cu sabia scoasă îndărătul a trei daci; 24, trei daci uciși; 25, este pierdută; 26, trei purtători de steaguri; 27 un alt demnitar militar; 28, doi romani; 29, legionar roman urmărind pe un dac; 30, Decebal călare; 31, luptă între un legionar roman și un arcaș; 32, împărat cu doi soldați; 33, un legionar roman urmărind un dac; 34 roman în luptă cu trei daci; 35, o familie de daci în refugiu; 36, o luptă în jurul unui car între doi romani și trei

daci; 37, o familie de daci în refugiu; 38, patru romani în marș; 39, împăratul cu un ofițer; 40, trei steaguri; 41, trei corniști; 42, doi stegari; 43, patru romani în mers; 44, împăratul Traian cu un ofițer; 45, un roman ținând legați doi prizonieri daci; 46, doi prizonieri daci ținuți în lanț de un ostaș roman; 47, un roman ține în lanț un prizonier dac; 48, un dac cu soția; 49, două femei dace, celelalte metope sînt pierdute. Unele au apucat drumul altor țări, altele au fost topite și vor fi multe intrate în diferite clădiri ca material de construcție.

Monumentul de la Adam Klissi (*Tropaeum Traiani*) este un document important din punct de vedere arheologic, arhitectonic, artistic și etnografic. El ajută la înțelegerea procesului de geneză a poporului nostru.

Cele mai multe amfore pot fi considerate obiecte de cult. „Podoabele, vasele uzuale din cursul vieții, animalele, alimentele, uneltele, monedele, toate aveau o semnificație religioasă” (67).

Pe multe din amforele aflate la Histria se dă numele preoților care vor fi fost îndrumătorii industriei și le-au stampilat cu numele lor pentru a da un fel de bun fabricatelor de uz religios. Numele acestor preoți e destul de mare. Arheologul Condurachi (68), dă lista preoților eponimi, rodieni de pe amforele de la Histria. Ei sînt în număr de 58.

Intrebuințarea cultică a amforelor rezultă din simbolurile pe care le poartă. Pe multe întîlnim ca simbol un cap de zeiță, bună oară, Nike, cu o coroană și o ramură de palmier, obvine apoi Eros, Helios. Soarele, imaginea vieții și a căldurii, apare des pe amforele de la Histria. Soarele de pe amfore trădează un cult solar. De aceea cercul solar apare des atît pe amforele de la Histria, cît și pe vasele de la Grădiștea Muncelului, de pe pavajele de piatră cu forma discului solar de lîngă sanctuarul mare rotund de pe dealul Grădiștei și cornul solar (în miniatură) de fier și bronz de la Piatra Roșie (69).

Ca animal sacru e bourul sau zimbrul. El era adorat ca principiu al forței masculine. Leul e imprimat șezînd pe un taur răpus, iar vulturul pe un delfin. O concepție religioasă reprezintă șarpele. E tipul răului. Reprezentările vin din îndepărtatul Orient, unde șarpele este diavolul (Gen. 3, 15). Acest simbol apare pe brățări, pe inele, coloane, etc. Cocoșul, ca simbol al trezviei, albina imaginînd munca împreună cu buna chivernisire, pasărea tipul sprintenelii, pește indicînd prudență, atestă un simbolism complex al pieselor ar-

67. E. Condurachi, *o. c.*, p. 351.

68. la pag. 272.

69. *Istoria României*, p. 336.

heologice. În legătură cu acest scop trebuie să indicăm săgeata, frunza de iederă; crinul și în general florile, spicul de grâu, mâna întinsă, satir purtând în spinare un furtun, măciuca, stelele, etc.

Figurinele antropomorfe și cele zoomorfe aveau rost religios ca și simulacrele de mobilier, reprezentând tronuri și mese de cult. Tot ca obiect de cult trebuie să fie considerate și diferitele reprezentări de vase. Divinitatea principală era reprezentată de obicei prin figuri feminine, fiindcă era zeița mamă și ca atare juca un rol de frunte în panteonul zeilor (70).

Lumea orientală și-a revărsat din belșug ideile asupra apusului. Nici nu se poate spune cât de multe au fost căile de influență și cât de variate în toate domeniile, au fost ideile Orientului asupra țărilor apusului. Cupola și bolta b. o. sînt de proveniență din Orient (71). Aceste elemente au pătruns și în arta românească prin arta popoarelor migratoare, a nomazilor ce se perindă în continentul nostru, în așa măsură numită epocă migratoare (72). Aceste popoare veneau de departe din Răsărit. În arta lor popoarele din Răsărit reprezintă b. o., din animale cu osebire pe cele specifice continentului lor: lei, leopardi...

Ori leul din comoara de la Năieni (Buzău) trădează un motiv oriental în arta de pe teritoriul R. P. R.

Prin evrei pătrund teme religioase ca reprezentarea profeților și ale celorlalte personalități biblice.

Prin fenicieni, care au străbătut marea, pînă în Apus, în scop comercial, vin alte influențe de structură orientală. Aceștia iubeau în artă culorile vii.

Elementul religios a contribuit nu numai la creerea operelor de artă, ci și la conservarea lor. Cităm ca exemplu vasul de ofrandă în formă de sirenă, din sec. VI a. Hr. descoperit la Histria (73), amforele din mormintele getice de la Zimnicea, sec. IV—III a. Hr.; Bustul de bronz al unei divinități feminine dacice (Bendin-Diana) din cetatea de la Piatra-Roșie, Sanctuarul de la Costești, cele două sanctuare rotunde de la Sarmizegetuza pe care academicianul C. Daicoviciu le consideră „deosebit de interesante” (74).

Decorul multor obiecte de artă este zeul. El apare cu fulgerul și sceptrul și stă lângă Junona. Uneori el galopează într-o quadrigă, alteleori are capul laureat și poartă pe umăr

70. Radu Vulpe, *Izvoare, săpături din 1936—1948*, București, 1957, p. 338—339.

71. Oprescu, *o. c.*, p. 14.

72. Idem, *o. c.*, p. 19.

73. *Istoria României*, p. 177.

74. Acad. C. Daicoviciu, *o. c.*, p. 32.

sceptrul sau aruncînd fulgerul (75). În tezaurul de la Dîmbău el apare şezînd pe tron (76).

Bustul lui Ceres apare des în monedele din epoca precreştină. Uneori bustul poartă în faţă ca simbol o cunună de spice pe cap (77). Tot aşa întîlnim pe Demetra într-o întreagă serie de monede. Apare adesea cu vâl, de sub care ies cozile care cad pe umeri. Alteori de sub vâl iese o cunună de spice de grîu. Se întîlneşte şi bust, în faţă cu un simbol care ar putea fi o floare de mac. În monede Demetra apare ca o zei-tate principală, cu rol pe care numai Zeus l-ar mai putea avea (78).

În tezaurul de la Tămădău apare consecvent capul lui Dionysos (79), în tezaurul de la Satu-Nou Dionysos poartă diademă de iederă spre dreapta, cu două bucle ce cad (80).

Victoria înaripată şade, ţine o pateră şi o ramură de măslin, sau într-o bigă galopînd ţinînd în mînă o cunună (81). În tezaurul de la Dîmbău zeiţa drapată înaintează şi aşează o cunună pe un signum militar (82). În tezaurul de la Strîmba ea apare nudă pe jumătate, în birjă cu caii în galop. O raritate în înfăţişarea Victoriei este faptul că Victoria zboară şi ţine în ambele mîini scutul (83).

Menţionăm pe Diana, cu bustul ei drapat şi cu diademă cu arcul şi tolba pe umăr (84), capul diademat al Fortunei (85), capul voalat al Vestei şezînd spre dreapta şi ţinînd o pateră şi un sceptru (86), pe Venus ţinînd un sceptru în timp

75. I. Winkler, *o. c.*, pp. 87, 93, 94, 99.

76. C. Preda, *Tezaurul monetar de la Dîmbău* (în Studii şi cerc. de numismatică, I), Bucureşti, 1957, p. 114.

77. I. Mititelu, *Două tezaure de monede imperiale romane găsite la Gura-Ialomîtei* (în Studii şi cerc. de numism., I), Bucureşti, 1957, p. 136—140.

78. V. Condurachi, *Monede autonome inedite din Dionysopolis şi cronologia lor relativă* (în Studii şi cerc. de numism., I), Bucureşti, 1957, p. 67—73.

79. C. Scăşanu, *Monede din tezaurul de la Tămădău Mare* (în Studii şi cerc. de numism., I), Bucureşti, 1957, p. 31—39.

80. I. Winkler, *o. c.*, p. 105.

81. Idem, *o. c.*, p. 88 şi 94.

82. C. Preda, *o. c.*, p. 115.

83. Bucur Mitrea, *Legături comerciale ale geto-dacilor* (în Studii şi cerc. de numism., II), Bucureşti, 1958, p. 146.

84. Idem, p. 138.

85. Mitrea, *o. c.*, p. 141.

86. C. Preda, *o. c.*, p. 114.

ce Amor zboară spre ea, masca lui (87) Pan cu barbă (88), capul tânăr al lui Bachus, împodobit cu cununa de iederă (89), alteori capul lui Bachus apare încununat cu frunze și viță de vie, cum e cazul în tezaurul de la Satu-Nou (90). Tot aici întâlnim pe Saturn. Obvine bustul lui Palas (91), cu scutul pe piept. Pe cap are coif. Alteori Palas se înfățișează în quadrigă, galopînd spre dreapta, ține un sceptru și un trofeu. Tipul lui Palas-Atena apare și pe pondurile din Histria, Galatia și Tomis (92). Menționăm apoi, tipurile lui Marte. El se vede cu coiful ornamentat cu crini, alteori el e în bigă galopînd, se poartă cu scut și lance (93). În monedele de la Strîmba bustul lui Marte e drapat și cu cască înapoia lui un trofeu. Bustul Minervei se înfățișează cu coif, cu cristă și algis. Cităm pe Juno cu capul diademat. Concordia (94), Helios cu cunună de raze (95).

O atenție deosebită se dă lui Apollo. Il vedem pe multe monede. De obicei capul apare laureat (96). Uneori apare în nud, șade pe omphalos și ține în dreapta săgeata (97), are părul în bucle ce cad pe spate și poartă ca simbol cornul lunii (98).

Astfel de simboluri sînt nu numai amforele și monedele, ci și brățarele, inelele, cerceii, topoarele, roțițele, coroanele. Puse în mormînt toporul și ciocanul aveau menirea să-l apare pe credincios și în viața de dincolo. S-ar putea afirma că arta s-a dezvoltat și sub influența cultului, care s-a născut din inspirația religioasă. Ceea ce urmărește credinciosul este și arhitectura zidirii lăcașurilor sfinte. Toate obiectele de cult se cereau să fie nu numai decorative, ci să fie concepute artistic, să fie străbătute de un elan către frumosul divin, pentru a plăcea, dar să fie executate dintr-un material deosebit și prețios. În ce măsură se verifică aceste afirmații o dovedesc descoperirile arheologice, din epoca Vechiului Testament, scoase la iveală pe teritoriul Republicii Populare Romîne.

87. I. Winkler, *o. c.*, p. 93.

88. Mitrea, *o. c.*, p. 141.

89. Mitrea, *o. c.*, p. 135—141.

90. I. Winkler, *o. c.*, p. 93.

91. I. Winkler, *o. c.*, p. 93.

92. C. Moisil, *Ponduri inedite sau puțin cunoscute din Histria, Callatia și Tomis* (în Studii de numism., I), 1957, p. 264).

93. I. Winkler, *o. c.*, p. 87—94.

94. Mitrea, *o. c.*, p. 134—139.

95. Moisil, *o. c.*, p. 263.

96. I. Winkler, *o. c.*, p. 94—100.

97. C. Preda, *o. c.*, p. 112—113.

98. Mitrea, *o. c.*, p. 139.

DIMITRIE ȚICHINDEAL

O TRAIRE DE MUNCA ȘI JERTFA DARUITA POPORULUI

1775—1818

— I —

de Prot. ION B. MUREȘIANU

Ultimul deceniu al veacului XVII-lea, sporește vrăjmășiile turco—austrیace. Luptele reîncep cu o violență necunoscută pînă aci și flăcările lor cuprind întinsul Banatului. Prin cenușă și tăciunii satelor, oștile Semilunii plecată de mult spre asfințit, se retrag istovite, iar cîteva semnături ajung să incheie la 1718, trei secole de glorie singeroasă. Peste suferințele și cumplita sărăcie a celor rămași în viață, noul asupritor, lacomul imperialism habsburgic, mai adaugă povara unui feudalism întîrziat și înrobitorul despotism al altora. Răzvrătirile mulțimii apar ca o reacție firească, dar și ca o necesitate împotriva mărturisitelor tendințe de strivire etnică. Din ele va crește inevitabil, ideea națională. Cînd dezvoltarea relațiilor de producție va schimba mentalitatea exploatatorilor, aceste forțe vor ridica din uniformitatea socială înfăptuită de militarismul turcesc, o mică burghezie autohtonă. Pusă în inferioritate față de celălalte burghezii privilegiate, în năzuința spre egalizare, ea își va alătura mulțimea, interesele lor fiind identice în acel moment politic. Ideea națională crește, se precizează, devenind o puternică armă în lupta pentru dobîndirea dreptului la viață.

Acest complex de împrejurări în care ascuțirea luptei de clasă joacă rol precumpănitor, generează și face înțeleasă întreaga activitate social-culturală și națională a bănățenilor, desfășurată la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a celui următor. Ea nu e străină de înrîuririle vremii, dar își păstrează individualitatea ca o urmare a particularităților și potrivit cerințelor proprii.

Identificați cu marile vreri ale poporului din rîndurile căruia se ridică, reprezentanții acestor mișcări nu preocupășez nimic pentru plinirea lor.

Iorgovici, răscolește arhivele Romei, ajunge în Parisul frămîntat de marea revoluție pe care o vrea și pentru al

săi, trece la Londra, pregătește editarea unei gazete în românește și publică în 1799, pe vremea înflăcăratei însuflețiri a contemporanilor ardeleni, judicioasele *Observații* privitoare la limbă și origine, primite de toți bănățenii și răspindite în păturile largi a celor de jos, pentru folosul lor. Chiar și atunci când servesc altarului ca preoți — era din început singura treaptă ce le era îngăduit să urce — scrisul și ostenelele pornite din realitățile social-politice, vor fi străbătute de un puternic conținut educativ obștesc, economic și patriotic, cu puternice accente progresiste, datorite aceluiași scop. În gândirea lor, această formă de luptă trebuia să pregătească baza materială, iar pe temelia ei, ridicarea culturală, cheazăse a înfrunghierii vrierilor de dreptate socială.

Dimitrie Țichindeal, activitatea lui, înmănunchiază în cea mai mare măsură aceste adevăruri. El nu e numai un nume.

O cercetare atentă a împrejurărilor în care și-a desfășurat activitatea, ne îndreptățește să credem că s-a născut în preajma anului 1775 în Becicherecul mic din apropierea Timișorii, sat în jurul căruia se cerne viața sa și a familiei sale.

Invățător „naționalnic” în Belinț la 1794, mai târziu în Beregsău, iar la 1802 în Becicherec, vrednicia pedagogică i-a fost răsplătită cu demnitatea de inspector școlar. Dornic de mai mult și conștient de rosturile ce le putea avea pe tărîm social, urmează în 1801 cursurile clericale din Timișoara, unde ascultă verbul plin de avînt și înțelepciune al vestitului dascăl jădăneanț, Mihai Roșu. În 1805 e preotul militar al unui regiment format din romîni bănățeni trimiși să moară în războaiele Habsburgilor cu Napoleon, cîntate cu un puternic accent de revoltă de folclorul nostru. Spre sfîrșitul aceluiași an revine ca paroh în Becicherec, iar în 1812 cînd iau ființă cursurile preparandiei din Arad, alături de alți doi bănățeni, pregătește sufletul viitorilor luminători ai satelor și prefăce acest orășel în focar al redeșteptării colective.

Pasiunea pusă în muncă și fermitatea atitudinii față de opresori, îi aduc înlăturarea. Prigonit, după o neîntreruptă viață de luptă, se sfîrșește prea de vreme în spitalul mizericordienilor din Timișoara, iar recunoștința acelora pentru care a refuzat liniștea și demnitățile ce i s-au îmbiat, i-au așezat pămînteștile-i rămășițe sub glia satului natal în 20 ianuarie 1818.

Socotim însă că nu aceste date ar avea preț pentru cunoașterea adevăratului Țichindeal, ci personalitatea lui, încadrată în timp; împrejurările care au ridicat-o, și i-au dat conținut; faptele, originea și consecințele lor, tradiția continuată de el, cea moștenită de la el în ce e nou și progresist; înlănțuirea dintre idei și fapte, datorite celor mulți cu scump preț de jertfă.

La sfârșitul veacului al XVIII-lea, cînd Țichindeal ostenește ca pedagog, provincia avea 335 școli românești, număr impresionant de mare pentru acel timp¹⁾. Era evident că imperialismul și feudalismul urmăreau rezultate grabnice, educația fiind dirijată și controlată sever în sensul exploatării, a supunerii nelimitate. Ingrijirea acestor școli, era însă neglijată. Culturalizarea maselor ca scop în sine, le era tot atît de străină ca și dorința de a le vedea libere. Peana lui Țichindeal, zugrevește starea lor faptică în cuvinte de un realism zguduitor, și spulberă pentru totdeauna o legendă ce se trudea să ascundă adevărul. Școlile, „ne băgate în seamă, au rămas părăsite, așa cit de voești să ști în sat unde e școala? nu întreba pe nime cî du-te, apoi vei afla o casă nu departe de biserică, desgrădită, descoperită, cu fereștile sparte și cu hîrtie lipite”. În Cerneteaz lingă Timișoara, școala avea doar trei pereți „ca să fie pruncilor mai răcoare... mai virtos iarna”, observă el cu amară ironie. Aceeași stare „ticăloasă și pătîmitoare” sălășluia și în inimile tinerilor, în care „pălămida și măraciunile ne științei au crescut”. Învățătorii erau disprețuiți iar ignoranța tuturor era atît de mare „cît nu cutezăm să spunem tot necazul nostru la lume... dar înțelepții bine văd și știu ce voi să zic eu aici”²⁾.

Erau consecințele oprîmării. O educație ce urmărea același țel, nu putea aduce îmbunătățiri reale. Ele apar numai cînd acțiuni conștiente și hotărîte vor da o altă orientare învățămîntului, cînd Mihai Roșu, Paul Iorgovici, Țichindeal și C. D. Loga îi vor da suflet din clocotitorul lor suflet, definindu-le obiectivele. Atunci se va desfășura larg steagul luptei în numele dezrobirii și progresului obșteșc, mișcare puternică și fără zgomot, dar care agită adîncurile și scoate la suprafață forme noi de luptă și gîndire biruitoare.

Țichindeal e cel dintîi care rostește îndrăzneț adevărul în numele poporului, îndemnîndu-l la altă trăire: „e vremea odată, pentru Dumnezeu, să deschidem și noi ochii minții și ai inimii, că „sîntem afară de alte noroade întru știință și întru conștiința datoriilor noastre, cei mai de pe urmă”. Pașii înaintării aveau un singur drum: al „culturii mai departe, ca să ajungă de o lature celorlalte nații căreia îi sunt datoare mulțumire pentru lumina cu care lucesc”³⁾.

E o muncă istovitoare și nici odată răsplătită. Ea revine ca o datorie de conștiință fiecăruia și se rezumă în lozinca: „rîvna către învățătura norodului”.

1) I. B. Mureșianu, în *Scrisul Bănățean*, Timișoara, 1958, nr. 3, p. 73.

2) *Arătare despre starea acestor noao introduse Instituturi...* Buda 1813, pp. 6, 19, 49.

3) *Adunare de lucruri moralicești de folos și spre veselie*, Buda, 1808, în *Dedicatie*.

Aceste convingeri intime devenite crez și scop al vieții, le împărtășește tuturor în dedicația-îndemn pe care o face în 1808 directorului școlilor bănățene Grigorie Obradovici, și el un însuflețit scriitor: „Eu nu cunosc mai mare cerere a unui om bun, de cât a fi în cîmpul acela unde poate ne împedecat lucra pentru folosul omenirii, patriei și nației sale. Tot omul care își caută calea de a lucra pentru interesul public, pentru binele comun, simte datoria aceasta... numai încă nu e destul a o simți ci a o și împlini”. Anunțind un întreg program de activitate, i se adresează în cuvinte ce-l caracterizează: „Însă Tu îndeamnă-te la toată osteneală și prinde toate mijloacurile bone, a satisface nădejdi nației, aprinde cu exemplul Tău și inimile altora, ca mina de ajutor Tie se împreuneze și adu cîndva și unirea capetelor luminate, ca, cu puteri comune se se aducă poporul cest neglect în calea culturii”⁴⁾. Iar pentru ca această cultură să fie un factor real al progresului, vrea să o scuture de superstiții deșarte și păgubitoare, pricini ale răutății și nenorocirii popoarelor: „că deși suntem noi străne-poții Romanilor precum se poate vedea din obiceiurile acestea care le țin Romîni de acum, tot nu ar trebui să le ținem noi, că moșii noștri multe rele pentru faptele acestea au răbdat”⁵⁾. La „vremile și circumstanțele acestui veac să căutăm... către săvîrșirea și luminarea noroadelor celor ce curg după ceste să urmăăm... și la altariul cinstei să venim”⁶⁾. Și „să nu cruțăm nicicît din averea noastră pentru moștenirea cea bogată de fericire a fiilor noștri. Destul de avuți îi vom lăsa, dacă îi vom lăsa bine crescuți”. Iar buna creștere însemna credință neșovăielnică, muncă, rațiune, luptă pentru libertate și adevăr, însemna „învățătură, zănaturi sau măiestrii... dintre care fiește carele dopă apiecăciunea sa și dopă circumstanțele în care se află să-și aleagă”⁷⁾. Aceleași preocupări și tot la începutul veacului, le împărtășește cititorilor: „Iată că pon ție înainte aceste flori pe holda inimii tale, care de iubești adevărul și faptele bone, educația sau creșterea tinerilor și podoaba omenirii, le înrădăcinează că în voia ta stă. De te vei sîrgui și vei vărsa pe florile acestea apa ostenelilor, de le vei ținea în fundamentul dragostei și iubirii de oameni. Îți va aduce desfătarea sufletului de dulceața raiului...”⁸⁾.

Aceste principii educative cu un cuprins înaintat pentru vremurile lui, propovăduite de învățătorul de la 1794, de pu-

4) *Epitumul sau scurte arătări...* Buda, 1808, în *Inainte cuvîntare*.

5) *Sfaturile a înțelegerii cei sănătoase...* Buda, 1802, p. 34.

6) *Epitumul...* în *Inainte cuvîntare*.

7) *Arătare...* pp. 29, 30.

8) *Adunare de lucruri moralicești...* în *Inainte cuvîntare*.

blicistul ce-și începe activitatea în 1802 și de dascălul de dascălie din 1812, vor sta la baza renașterii noastre cultural-naționale. Prezintă mereu sub diferite forme în manifestările sociale, culturale și economice și devenite constante, ele vor zădărnici atâtea planuri de înălbire. Tot în ele își găsesc originea și justificarea marile număr de cititori pe care îi dă acest colț de țară în prima jumătate a secolului trecut, diversitatea scrierilor cu caracter practic ca și ideile pozitiviste și progresiste, răspindite de cărturari, accentuate îndeosebi de doctorul Pavel Vasici, de Babeș⁹⁾.

* * *

Acest fel de a gândi, periclită interesele asupritorilor și ei nu țin să dezlănțuie prigoana. Dar cărturarul care luase parte la unul din războaiele purtate împotriva lui Napoleon și care simțea prefacerile veacului, înțelege că pentru transpunerea în faptă a ideilor noi, se cere luptă și sacrificiu.

Cînd un împărat trece prin Timișoara la 1807, Țichindeal îi înmînă un memoriu semnat de el și de alți doi protopopi, în numele colectivității românești din Banat, în care considerații istorice, curajoase și însuflețite se împletesc cu cele mai de seamă probleme cultural-naționale. Rezolvarea lor era posibilă numai atunci, cînd poporul își va putea alege singur și din mijlocul său pe conducătorii școlii și ai Bisericii, pe atunci factorii hotărîtori în propășirea unui popor, dar care erau încredințați prin privilegiile speciale străinilor de limba și aspirațiile lui, cu scopul de a întreține nepotolită vrajba dintre naționalități. Se dezlănțuie o luptă grea în care s-a irosit multă energie. Ea se organizează, își capătă unitatea de acțiune și cîștigă mulțimea prin activitatea continuată de Loga, Iosif Iorgovici, Moise Nicoară, Mihut și de alți profesori ai preparandiei din Arad, cea dintîi școală superioară românească, pusă în slujba poporului, înfăptuire a unuia din cele mai de seamă obiective din vastul program de renaștere, pentru care Țichindeal militase aproape trei decenii și căreia îi va fi director și profesor, pînă în vara anului 1814.

Munca stăruitoare ce îmbină înflăcărarea inimii cu priceperea pedagogică; abnegația și spiritul de jertfă cultivate între zidurile acestei școli care amenințau cu prăbușirea, dau o conștiință nouă elevilor de vîrste diferite, veniți în număr de 212 deja din primul an școlar îndeosebi din părțile bănățene și le fixează un ideal social-naționalist. Duse pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale provinciei și împărtășite mulțimii cu toată căldura unei mari însuflețiri, vor avea tăria să renască

⁹⁾ I. Lungu: *Mișcarea de idei la Românii din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în Tribuna, Cluj, 1958, nr. 14.*

o altă trăire și-i vor îndruma destinul spre zările unde-i aștepta cea dintii biruință. Prefața unei scrieri pedagogice, dedicată acestui institut, tipărită în 1830 și datorită unui cărturar bănațean, sintetizează cu valoare de document realizările în cucerite de laudă bine meritată: „...că precum eu, așa toată ginta de acum cunoaște: că Tu ești fîntîna luminilor, Tu tatăl culturii, Tu îndemnătorul tinerimei romane spre înalte științe, Tu alungătorul întinericului; Tu răcorătorul fragetelor plante romane, Tu rumpătorul lanțelor de asuprire, Tu apărătorul... Tu dătătorul de caracter național al Romînilor, Tu cu un cuvînt, mîntuitorul și scăpătorul din năcaz, Tu autorul bunei norociri romînești”¹⁰).

Se înfăptuia o convingere exprimată în memoriul din 1807, se biciuia fătărnica milostivire împărătească: „Dacă pruncii noștri ar avea parte de altă purtare de grijă, ei ar dovedi lumii care ne cunoaște rău, că suntem adevărații urmași ai Romanilor”¹¹). Dar această școală nu-și avea local propriu și nici sprijin din partea guvernului. Ea ființa prin profesorii ce i se dăruiseră ca și Țichindeal și din daniile modeste ale satelor.

Sava Arsici, directorul școlilor din Arad e „fără de nici o treabă, de vreme ce nimic știe; e neguțitor cu riful, cu vin și cu răchie speculant.” Dornic de laudă și de titluri nobile, oferi-se pentru cursuri cîteva camere scunde și scorjite, în care continua să-și pregătească cele necesare speculațiilor sale predilecte „spre marea vătămare a sănătății noastre, care acum le simțim toți profesorii și toți preparanzii”¹²). Aceste condiții grele în care se făcea educația viitorilor învățători și indiferența calculată a Vienei, îl îndeamnă pe Țichindeal să ceară sprijin la „mîlădițele nobile ale vechilor Romani din Banat, țeara Ungurească și de ori unde vă aflați, din orice diregătorie... săteni, păstori și elevi sau slugi, că iată stă naintea voastră norocirea de comun... deci înmuțiți, puneți, grămădiți toți de toate laturile (pentru) această vîsterie sufletească și veșnică”, pentru că roadele vor fi bogate iar culesul apropiat. În această agonisire, dragostea lui pentru înaintarea celor de jos vedea tezaurul comun din care să se ridice școli și internate, să se ridice, să se ajute elevii și meseriașii săraci, să se tipărească ziare și cărți pentru popor și să se creeze fonduri de pensie¹³).

¹⁰) D. T. Bojinca, *Diregătorul bune creștere*, Buda 1830, pp. XII, XIV.

¹¹) I. Vulcan, *Dimitrie Cichindeal* E. A. R. București 1893. pp. 66, 63

¹²) I. Vulcan, *op. citat*, p. 81.

¹³) D. Țichindeal, *Arătare*... pp. 49, 50 și următoarele.

Nepotolita rîvnă pentru „binele comun”, înmulțește vătămașele priviri care veghiau fără contenire iar alungarea întinericului, mîntuirea și buna norocire a poporului despre care vorbea și pe care le vedea realizîndu-se Bojincă, duc la ascuțirea luptei dintre asupritori și asupriți. Țichindeal o anunțase și tot el o va conduce cu toată energia omului de acțiune, în sensul vechilor revendicări: ocîrmuitori din sînul poporului atît pentru credință cit și pentru școală, lăsînd să se înțeleagă că ar primi și posturi de răspundere.

În fața amploarei pe care o luase mișcarea, Pavel Avacumovici, episcopul Aradului, alături de ceilalți ierarhi, deschid un proces lung și dureros. Prin apărarea privilegiilor date de Habsburgi conducerii bisericii sîrbești căreia spiritual îi erau subordonați românii, numeric superiori, se apăra faptic imperialismul înrobitor. Un favor ce se răsfîrșise binevoitor și cu bune urmări asupra coreligionarilor băștinași pînă la congresul ținut la Timișoara în 1790, se prefăce apoi în mijloc de oprimare și discordie, scopul ascuns al dăruirii lui și zdruncină colaborarea dintre cele două popoare, pe care o închegase vitregia veacurilor ca o trebuință vitală. Evoluînd în spiritul luptei de clasă, această învrăjbire generează inversunate lupte naționale, cînd reprezentanții păturii privilegiate ca sfetnicul crăiesc Sava Tuculjia, lovesc brutal cele mai gingașe sensibilități etnice. Mișcarea începută la Arad, atitudinea lui Bojincă și Murgu ca și activitatea care va continua pînă la 1865, se încadrează în acțiunea legitimă de apărare a cauzei unui popor asuprit și în marele efort de ridicare materială și culturală a maselor. Ele sînt fapte ce aparțin numai trecutului și se cuvine să fie înțelese numai ca atare. Fără cunoașterea lor, ar fi cu neputință prezentarea veridică a acestor vremi.

La invitațiile repetate pe care le făcuse vlădica Avacumovici lui Țichindeal și Loga, cu gîndul de a-și justifica anumite acțiuni pe care le găsisese primejdioase, cei doi profesori răspund în 7 iunie 1813, cu o cutezătoare mindrie: „... drept de se ating aceste ponosluri de legile canonicăști, ne rugăm să ni se dea în scris și vom răspunde; iară de se ating de cele politicești, aceleași pe calea cea dreaptă a le trimite, că noi altmîntrelea în așa lucruri a ne slobozi nu putem, știînd în așa întîmplare unde și cui avem a respunde”.

Lupta dezlănțuită, continuă. Țichindeal e grav învinuit. Curtea imperială ordonă cercetări grabnice în 22 iunie a aceluiași an, punîndu-le sub supravegherea severă a magistratului orașenesc, dar concluziile precizează: „... cetățeni adunați în număr mare au declarat că nu au nimic contra lui Țichindeal care fiînd om de inimă și înțelept, e vrednic de toată

lauda¹⁴⁾. O sentință oficială menită să condamne, evidențiază valoarea omului neînfricat, înfățișează aprecierile de care se bucura acest prim propagandist în rîndurile mulțimilor și spulberă uneltirile de care nu se temea: „mie nici cît îmi este frică; deși ei oțel, eu voi fi cremene”. Știa că „ei socotesc că de nu voi fi eu aici în școală, mai lesne vor strica¹⁵⁾. Dar lupta dusă cu forțe inegale îl îndeamnă să caute sprijinul episcopului unit Samuil Vulcan de la Oradea, căruia îi destăinuie tot amarul inimii sale și în a cărui devotament față de popor a crezut la început cu toată sinceritatea. Vulcan este însă și sfetnic împărațesc, iar împăratul urmărea prin toate mijloacele unirea Romînilor, pentru scopurile sale politice. Un autograf imperial adresat acestui prelat, risipește o aureolă falsă și restabilește adevărul istoric, voit ignorat în trecut: „Avînd deosebit interes a promova cu toate mijloacele posibile unirea ia Romîni și aflînd eu ocazia potrivită spre acest scop: îndeplinirea episcopiei dîn Arad, să-mi propui cu observarea celei mai desăvîrșite discrețiuni, cîteva persoane de la care s-ar putea aștepta ca după obținerea episcopiei, să treacă la unire”.¹⁶⁾

Țichindeal se sacrifica pentru împlinirea vrierilor obștești și nu pentru interese crăiești; cerea pentru popor și nu pentru el. Și nu voia să-i fie „unealta stricăciunii”. În concepția sa, lupta și naționalismul aveau alte valori: redeșteptare, libertate, egalitate, abnegație și demnitate, iar nu oportunism și trădare.

Cînd Samuel Vulcan se convinge de intransigența acestei firi revoluționare, îi retrace sprijinul și-l lasă pradă dușmanilor atotputernici. Dar nici el nu va mai semna petițiile vladicului orădan, va canaliza nemulțumirile bănățenilor în alt sens și nu va face parte din delegația ce plecase la Viena în 1815, ca să ceară episcop după dorință crăiască. Uneltirile împotriva lui, la care contribuie dușmani și prieteni, îl izolează, dar el nu va ceda. Urmările, sînt cele ale marilor luptători. E înlăturat de la catedră în iunie 1814, iar Fabulele îi sînt confiscate. Atunci caracterul care nu putea fi înfrînt, pleacă singur la Viena în vara anului următor și prin două petiții puse pe treapta tronului care a ucis atîtea nădejdi și suflete și a făcut să se verse valuri de sînge și rîuri de lacrimi, cere cu mîndria ostașului care și-a îndeplinit datoria cea mai scumpă, să i se facă dreptate, lui și poporului: „Dreptul sfînt al apărării și dreptul de a nu fi condamnat fără a fi ascultat nu se

¹⁴⁾ Botiș—Sădeanu: *Institutul pedagogic gr. or. din Arad* Arad, 1912, pp. 132, 138.

¹⁵⁾ I. Vulcan, *op. citat, Documente*, pag. 90.

¹⁶⁾ Tr. Topliceanu: *Dimitrie Țichindeal*, Timișoara, 1935, p. 19.

respinge nici celui mai mare făcător de rele. Acest drept îl cer și eu."

Ridicat deasupra durerilor personale și împotriva asupritorilor poporului, nu se umilește, nu cerșește milă. Nu-și revendică nici catedra. Și atunci, acela care ostenise ca nimeni altul pentru întemeierea preparandiei, pentru trăinicia ei, pentru educarea în duhul vremilor noi a viitorilor luminători ai satelor și tipărise printre cei dinții cinci cărți de însuflețită îndemnare spre obșteasca ridicare din neștiință și pasivitate, cade, dar ca luptător neînfricat, conștient că jertfa este cheazășie marilor izbânzi.

AFIRMAREA DE SINE ÎN MORALA CREȘTINĂ*)

de Magistrand SORIN COSMA

HRISTOCENTRISMUL MORALEI CREȘTINE

Creștinismul este viața lui Iisus Hristos în lume, iar viața morală creștină este realizarea vieții pămîntești a lui Iisus Hristos.

Fără de El, creștinismul este o religie fără dar, iar viața morală creștină este viață fără de esență, fiindcă ceea ce face din creștinism o religie a vieții autentic religioasă și din viața morală creștină o viață de iubire, este Iisus Hristos. Nici Biserica, nici Sfintele Taine nu și-ar putea îndeplini rostul lor, dacă n-ar avea la temelie persoana Fiului întrupat al lui Dumnezeu.

Pentru creștin „Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6) sînt Iisus Hristos, după însăși cuvîntul. Sale. În drumul lui dela chip la asemănare cu Dumnezeu, creștinul nu-l ia pe Mîntuitorul numai ca pe un exemplu moral, ci caută să imite exemplul moral al Domnului prin El și cu El, prin actualizarea harului primit la Sfîntul Botez.

Relația dintre creștin și Hristos își are la bază conștiința unei relații vii, ca de la persoană la persoană (In. 15, 13). Cel ce se leagă de Iisus Hristos devine un duh cu El (I. Cor. 6, 17), un templu al Duhului Sfînt (I. Cor. 3, 16). Convinș că Domnul este viu, că nici lespede de pecetluită a mormîntului și nici Golgota înșingherată nu au putut cuprinde făptura divină-umană a Galileanului crucificat, creștinul caută să trăiască în legătură harică, vie cu Mîntuitorul, să arate în viața sa, viața Mîntuitorului (I. In. 2, 6). Creștinul în acest caz devine „mlădița”, iar Domnul este „vița” care face ca mlădița să dea rod (In. 15, 1—5).

„În viața creștină, în viața duhovnicească trebuie să vibreze „viața divină”; să sălășluiască în ea energiile vii harice, infuzîndu-i puteri de viață nouă”¹⁾.

*) Această lucrare de seminar pentru titlul de magistrat a fost întocmită sub îndrumarea P. C. prof. Orest Bucevski, care a dat și avizul să fie publicată.

¹⁾ Diac. prof. O. Bucevski: *Iisus Hristos în viața duhovnicească* studiu în rev. Studii Teologice Nr. 7—8/1955, p. 513.

Motivul pentru care creștinul iubește pe Domnul este iubirea lui Dumnezeu (Rom. 5, 8; I. In. 4, 10). De felul în care creștinul răspunde la această iubire cu iubire, depinde gradul în care el este înnoit după chipul lui Dumnezeu. Cel ancorat în iubirea divină simte o transformare lăuntrică, o renaștere sufletească în duh și adevăr, care face din el o făptură nouă (Ef. 4, 24; II. Cor. 5, 17), în care toate s-au făcut noi. Cel „îmbrăcat în armătura lui Dumnezeu” (Ef. 6, 11) devine „cetatea de pe munte”, „sarea pământului” și „lumina lumii” (Mt. 5, 13—15) având în el „cugetul lui Hristos Iisus” (Fil. 5, 2). În ambianța acestei iubiri, creștinul devine „izvor de apă vie” (In. 4, 14) care prin însăși viața lui aduce slavă lui Dumnezeu (I. Cor. 10, 30; Col. 3, 17; II. Tes. 1, 12). În această stare cel aflat în legătură cu Izvorul iubirii pure se poate asemăna unui diamant ținut în fața soarelui, formându-și un focar al razelor solare, tinzând să devină un „alt soare”, un „Alter Christus”.

„Imitînd și urmînd pe Mîntuitorul, credincîosul își formează o nouă concepție de viață religioasă, se simte moral înnoit; simte în interiorul său noi îmbolduri roditoare de bine și își trăește viața pe un plan duhovnicesc superior, în centrul căreia stă însuși Mîntuitorul.”²⁾

Dar această stare nu este ceva terminat, ci în continuă devenire, avînd un orizont și scop veșnic, înfinit; asemănarea cu Dumnezeu, desăvîșirea după chipul lui Dumnezeu, actualizarea chipului lui Dumnezeu (Mt. 5, 48), care pretinde efort susținut, alergare continuă (Fil. 3, 14), împletită cu căderi și ridicări, consecvență cu sine însuși în veșnicie, unde se realizează „plin aceea, împărțășire de dumnezeiască fire” (II. Petru 1, 4), după care însetează sufletul creștinului.

Drumul începe prin afirmarea de sine și se termină la încheierea acestui proces duhovnicesc.

LEPĂDAREA DE SINE ȘI AFIRMAREA DE SINE.

Lepădarea de sine este prima condiție pe care o cere Iisus Hristos celor ce doresc să meargă pe urmele Lui. „Oricine voințe să vină după Mine, să se lăpede de sine, să-și ia crucea sa și să-mi urmeze (Mt. 16, 24).

O analiză sumară a noțiunii de „Lepădare de sine”, ne-ar putea da imaginea unui om retras de lume, depărtat de părinții săi: iubiți, de familie, de societate, locuind undeva într-un desert sau loc neumblat, spre a fi ferit de orice privire de om. Un astfel de om în luptă continuă cu sine însuși, în luptă contra trupului, nu reprezintă chipul autentic al unui om lepădat de sine însuși, fiindcă religia lui Iisus Hristos nu este nici budism, nici gnosticism, nici maniheism...

²⁾ Idem, o. c. p. 519.

În creștinism trupul omului este „al lui Dumnezeu” (I. Cor. 6, 20) și pentru El (I. Cor. 6, 13) merită să devină „mădular al lui Hristos” (I. Cor. 6, 15) și „Templu al Duhului Sfânt” (I. Cor. 3, 16; I. Cor. 6, 19); deaceia grija față de trup este de la sine înțeles. „căci nimeni nu și-a urit vreodată trupul, ci îl hrănește, și-l încălzește...” (Ef. 5, 29).

Primatul spiritului nu înseamnă subjugarea trupului și istovirea lui prin suferință până la nimicire, cum este în budism, ci ridicarea trupului pe un plan superior de existență, în echilibrul perfect cu sufletul care urmează binele.

Aceasta însemnează ridicarea făpturii umane din starea în care ajunsese în urma căderii în păcat.

Descătușarea din lanțurile păcatului și ale tuturor noriilor inferioare rezultate din păcat, prin unirea sufletului cu Izvorul binelui și înălțarea trupului, aducerea lui la același nivel, prin efort susținut și consecvent, redă înțelesul creștin al lepădării de sine.

Deci „lepădarea de sine nu înseamnă negația sau disprețuirea vieții exterioare, nici fuga de lume, nici desconsiderarea realizărilor efortului uman de cultură, știință, artă, industrie, ș. a., nici renunțarea la mijloacele de existență... Tot ce există este bun în sine. În lepădarea de sine nu este vorba de lucrurile în sine, ci de atitudinea credincioasă a omului față de ele, de eliberarea de sub stăpânirea gândurilor rele, a patimilor, a păcatului peste tot, deoparte și de dăruire totală a credinciosului în mâinile Mântuitorului, de trăirea învățăturii Sale, de urmarea Lui, de altă parte”³⁾.

Înțelegem mai bine sensul cuvintelor Mântuitorului prin care ne îndeamnă să ne lepădăm de noi înșine dacă ne gândim la faptul că în Cezarea lui Filip, Domnul vorbea unor oameni ce nu se aflau în atmosfera „harului pentru har” (In. 1, 16), ci unor oameni ce posedau chipul lui Dumnezeu alterat în ei; unor oameni ce moșteneau păcatul strămoșesc și ne aceștia îi îndeamnă să se lase de sine, de chipul păcatului, de omul cel vechi, „de omul cărnii” și să se îmbrace în omul cel nou, dar aceasta prin sudarea lor la viața în Hristos.

Cuvintele Domnului sînt actuale și vor fi actuale atît timp cît există păcat în lume și se vor adresa întotdeauna celor ce vor să-L urmeze pe El (Mt. 16, 24).

Aspectul ontologic al răscumpărării trebuie urmat de actualizarea recapitulării săvîrșită în potență de Fiul lui Dumnezeu; reabilitarea chipului lui Adam cel nou, la a cărui asemănare prin El și cu El trebuie să ajungă fiecare creștin. La aceasta se ajunge prin lepădarea de sine, prin lepădarea de vechiul chip al lui Adam cel căzut.

Pentru a înțelege mai bine sensul lepădării de sine, e

³⁾ Idem, o. c. p. 516.

bine să vedem în ce raport se află lepădarea de sine cu iubirea de sine, căci dacă lepădarea de sine desființează iubirea de sine, atunci ea este un „non sens”, contravenind moralei creștine. Mîntuitorul ne îndeamnă doar să iubim „pe aproapele ca pe noi înșine”, presupunînd existență iubirea de sine, ca ceva firesc, ce nu-și mai cere precizare specială (Mt. 22, 37—39).

Dacă prin iubirea de sine înțelegem iubirea eului (egoist) (*φιλονεικία*) a eului care înmănușiază toate poftele și instinctele, toate patimile manifestate în deplina lor trivialitate și frenetice bolnavicioasă, declanșarea tuturor pornirilor firii păcătoase, a tuturor manifestărilor pătimase exercitate la orice ocazie cu intensitate maximă, atunci lepădarea de sine este în duel vădit cu o astfel de iubire de sine, fiindcă menirea lepădării de sine este crearea unui om pur, dezrobit de manifestările pătimase ale firii căzute, ridicat pe o treaptă superioară de existență morală.

Dar în creștinism iubirea față de sine are un sens cu totul deosebit față de cel arătat mai sus. „În sens creștin, iubirea de sine este dispoziția creștinului de a prețui darurile cerești și harice, pe care i le-a împărtășit Dumnezeu precum și străduința de a-și trăi viața potrivit cu voința divină, și dorința de a se uni cu Dumnezeu după moarte.”⁴⁾

Observăm că în creștinism prin iubirea față de sine, creștinul departe de a-și ține persoana sa prin noroiul adînc al patimilor, care să ducă pînă la urmă la anularea ei morală, trezește setea internă de a aprecia tot ceea ce a lăsat Dumnezeu frumos și bun, cu aspirație spre adevăr în firea noastră, căutînd să cultive acest fond pozitiv în colaborare permanentă cu harul.

Între natură și har nu există antagonism, ci împletire, concordanță; harul fiind mediul prielnic și indispensabil de înălțare morală a firii pînă la asemănarea cu Dumnezeu.

Mai mult decît atît: în creștinism, atît iubirea de sine, cît și iubirea față de aproapele sînt revărsări sau consecințe ale iubirii lui Dumnezeu.

Iubirea față de aproapele și de sine se realizează desăvîrșit în Dumnezeu și pentru Dumnezeu, în revărsarea iubirii pure ce se stabilește între creștini și „Fiul dragostei” (Col. 1, 13).

Trăind în dragostea lui Dumnezeu, creștinul se iubește cu o dragoste autentică, aceia cu care Dumnezeu îl iubește pe el, nu cu o iubire egoistă, înrădăcinată în pornirile rele și necontrolate.

Iubirea de sine înseamnă regăsirea lui Dumnezeu în acel „abis infinit al inimii”, a cărei iubire se face văzută prin iubirea față de sine, îndreptată spre orice creatură.

⁴⁾ *Curs de Teologie Morală*, în colaborare, partea II-a, fascicola I, p. 69.

Dacă acesta este sensul iubirii de sine, atunci putem afirma că ea nu numai nu exclude lepădarea de sine, ci se realizează prin lepădarea de sine.

Cel ce se iubește pe sine în sens creștin, acela este lepădat de sine și unit cu Dumnezeu.

Creștinul nefiind robit de patimi și de lucrurile înconjurătoare (I. Cor. 6. 12), devine un mediu de revărsare a iubirii divine față de tot ceea ce este bun și poartă pecetea acestei iubiri.

O problemă care ni s-ar putea ridica este și aceasta: lepădarea de sine este un act negativ exclusiv în drumul spre mîntuire? Cei ce ar considera că în procesul mîntuirii ar exista o cale negativă: lepădarea de sine, și una pozitivă: urmarea lui Hristos (Mt. 16, 24), greșesc, fiindcă lepădarea de sine nu-și are menirea de a desființa firea omenească pe care s-o afirme urmarea Lui. Lepădarea de păcat în înțeles creștin este creștere în virtute, fiindcă se realizează prin afirmarea lui Hristos în eul nostru. „Ne-am îngropat prin botez împreună cu El în moarte, pentru ca așa cum Hristos s-a sculat din morți prin mărirea Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții” (Rom. 6, 4), zice Sfîntul Apostol Pavel arătînd că moartea omului vechi este urmată de renașterea omului nou (Rom. 6, 6). Deci „ce a murit, a murit păcatului odată pentru totdeauna: iar ce viețuiește, viețuiește în Dumnezeu” (Rom. 6, 10).

Precum în actul îndreptării nu se poate pune piatră de hotar între iertare și sfințenie, ci dispariția primei este motiv de afirmare a celei de a doua; tot așa și în actul lepădării de sine dispariția omului vechi, înseamnă afirmarea omului nou. Putem înțelege mai bine acest fenomen, dacă facem următoarea analogie: introducînd într-o cameră obscură o luminare, noi nu putem delimita timpul dispariției întunericului, ci zicem că întunericul încetează de a mai fi în momentul în care apare lumina. La fel se petrec lucrurile și în cazul lepădării de sine; în momentul în care apare lumina lui Hristos, în momentul în care începem să iubim pe Hristos, se duce lupta lepădării de sine, dar nu detașată de Hristos ci prin El, ceea ce înseamnă afirmarea Lui în noi.

În concluzie putem spune că lepădarea de sine este tot mai afirmarea de sine, este conștiința pasivă a păcatului, care este tot una cu conștiința activă a vieții în Hristos, (Cf. I. In. 3, 6).

AFIRMAREA DE SINE ȘI LIBERTATEA INTERIOARA

Una din condițiile ce trebuie să le îndeplinească o faptă morală este și aceea de a fi liberă. Clasificăm faptele ca bune sau rele, după felul în care aceste fapte libere și conștiente sînt în conformitate cu binele sau cu răul.

Libertatea voii pornește din adâncul sufletului omenesc, constituind una din caracteristicile sale. Ea reprezintă strigătul de peste veacuri al omului.

Urmează să vedem dacă afirmarea de sine în sens creștin contravine libertății interioare, sau libertatea se manifestă în chipul cel mai autentic prin afirmarea de sine?

Am arătat mai sus că afirmarea de sine nu-și are menirea să desființeze eul uman ci tocmai să-l realizeze în forma sa originară. Dacă acesta este sensul afirmării de sine și dacă libertatea este o afirmare pozitivă izvorită din profunzimea eului omenesc, înseamnă că prin afirmarea de sine creștinul primește libertatea deplină a realizării sale morale.

Căderea omului în păcat a adus dezastrul persoanei sale morale, ajungând, după cum spune Emil Brunner, „în contradicție cu el însuși”. Cu toate acestea, omul nu a încetat de a rămâne tot bun. Alterarea în om a chipului lui Dumnezeu, nu însemnează dispariția lui. Omul și după cădere a rămas tot chip al lui Dumnezeu, însă nu în forma în care se afla înainte de cădere, ci alterat. Omul nu este un buștean sau o piatră înaintea lui Dumnezeu, incapabil de a se îndrepta spre El, ci cu toate că a devenit „fiu al miniei” (Ef. 2, 3), totuși Dumnezeu nu l-a lăsat în părăsire, ci l-a „iubit atât de mult încât și pe Fiul Său, cel unul născut. L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață de veci” (In. 3, 16). În esența lui, în adâncul ființei sale omul a rămas bun, cu aspirații spre bine. Păcatul și răul sînt accidente, consecința căderii omului. Răul nu are existență în sine, fiindcă orice lucru în sine este bun. Răul este doar lipsa binelui care ni se cuvine; de aceea putem spune că omul în libertatea lui sinceră urmează binele, adevărul și frumosul. Acest lucru este dovedit pe deplin de eforturile omnirii de a elimina răul, de a cunoaște adevărul și de a trăi frumosul. Din acel „eu subliminal”, cum îl numește William James, al sufletului omenesc, pornesc ca un torent aspirațiile spre bine adevăr și frumos, cu scopul de-a nimici totul ce e rău și urît, tot accidentul păcatului ce ar mai dăinui în firea omenească.

Afirmarea de sine nu anulează libertatea morală, fiindcă cel rob de patimă devine rob patimii. Libertatea în exercitarea tuturor manifestărilor rele ale firii, nu e libertate, ci iluzie oarbă, e libertinaj haotic ce duce la ruina ființei umane. Omul este o ființă responsabilă de faptele sale atât în fața lui Dumnezeu, cât și în fața societății și a propriei sale conștiințe. În această calitate el nu are să urmeze răul dictat de impulsurile rele ale firii, ci binele. Aceasta înseamnă că libertatea morală a omului nu poate fi orientată spre ceea ce e rău, ci ea trebuie să-și aibă ca țintă urmarea consecventă a binelui. Numai în această ambianță omul este cu adevărat liber moral,

deoarece libertate înseamnă aspirație statornică spre adevăr, bine și frumos.

Că patima nu e libertate, ne arată Sfântul Maxim Mărturisitorul, vorbind despre acel cerc vicios format din plăcere, pedeapsă și durere. Omul urmînd plăcerea cade în păcat; urmează pedeapsa lui Dumnezeu care să-l scoată din păcat; ne-deapsă manifestată prin durere. Omul fuge de durere aruncîndu-se din nou în brațele plăcerii⁵⁾.

Păcatul este un accident care tulbură climatul de libertate al sufletului omenesc, pe care îl distruge printr-o serie de maladii: ce i le produce. „Psihiatrii de mare autoritate și duhovnicii experimentați sînt de părere că o cauză a bolilor sufletesti este ceea ce în limbaj teologic se numește: „păcat”. Păcatul poate distruge toate tendințele bune din sufletul omului... El subminează și slăbește mai ales puterea voinței și-i nimicește suveranitatea, ceea ce are ca urmare dezvoltarea ciclopică a vieții intelectuale, a pasiunilor josnice și a impulsurilor perverse care pun stăpînire tiranică pe comportamentul omului... Altfel această oneră o desăvîrșește tragicul muștrării conștiinței pentru păcatele mari făptuite. Conștiința vinei poate apăsa asupra eului asemenea unui munte și să-l surpe arhitectonica într-o maladie mintală...”⁶⁾

Dacă păcatul duce la ruina ființei umane, înseamnă că păcatul și patima nu constituie mediul de libertate care să asigure formarea omului în integritatea desăvîrșită a personalității sale, deaceia creștinul trebuie să caute o altă cale, pe care urmînd-o să poată ajunge la ținta asemănării sale cu Dumnezeu.

Aceasta este calea urmăririi lui Hristos: cel ce este rob al lui Hristos este cu adevărat liber moral. „De veți rămînea în cuvîntul Meu — zice Domnul — cu adevărat ucenicii Mei sînteți; veți cunoaște adevărul și adevărul vă va face slobozi” (In. 8, 31-33).

Supunerea față de Hristos nu înseamnă nimicirea eului, subjugarea lui, imposibilitatea manifestării sale, ci tocmai manifestarea lui în notele cele mai caracteristice. Dacă „Dumnezeu este iubirea” (I. In. 4, 16) și creștinul trăiește angajat în această iubire, atunci credinciosul devine și el iubire, iar omul este om în măsura în care iubește. Hrănit din această iubire harică, creștinul crește pînă la „statura bărbatului desăvîrșit” (Ef. 4, 13).

„La baza funcțiunilor noastre fiziologice, Fouillée descoperă acel instinct rațional în care zac germenii altruismului moral. Odată cu dezvoltarea acestei voințe conștiente se dez-

⁵⁾ *Răspuns către Talasie*, 61, *Filocalie* vol. III, p. 333.

⁶⁾ Dîac. prof. N. Balca: *Aspectul patologic al persoanei umane în pastorația religioasă* studiu în rev. *Studii Teologice* Nr. 3—4/1957 p. 500.

voltă și ideile morale. Imperativul categoric reese aici din însăși rădăcina psiho-fiziologică a rațiunii, care în esența ei este un instinct, o forță naturală, deci un fapt pozitiv".⁷⁾

Fericitul Augustin spunea: „iubește și fă ce vrei...”, pentru că orice s-ar face în cadrul iubirii autentice, nu poate fi decât bun". „Unde este Duhul Domnului, acolo este libertate" (II. Cor. 3, 17); creștinului „toate îi sînt slobode", dar el „nu se va lăsa rob de nimic" (I. Cor. 6, 12). Această libertate în afirmarea de sine, în trăirea atmosferei de iubire creștină atotcuprinzătoare se impune a fi urmată cu atât mai mult, cu cît se satisface o „necesitate de ordin vital"⁸⁾.

Afirmarea de sine, prin care Hristos trăiește în viața creștinului (Gal. 2, 20) înseamnă transpunerea lui în iubirea lui Dumnezeu, de unde își extrage seva existenței sale morale și unde poate fi cu adevărat liber moral. Năzuințele creștinului spre fericire, strigătul de veacuri după paradisul duhovnicesc pierdut, se poate regăsi în climatul iubirii lui Dumnezeu revărsată în iubirea față de toată creatura.

Făcînd o reflexie asupra raportului dintre har și natura omenească, conchidem că harul nu este rezultatul unui Dumnezeu haotic, a unei idei abstracte sau a unui demiurg închis în turnul său de fildeș, ci al unui Dumnezeu personal, ceea ce înseamnă că harul n-a fost creat în antagonism cu persoana umană, ci constituie ajutorul de înălțare a ei spre sferele libertății în Dumnezeu. Harul nu ridică o natură predestinată spre rău, ci o natură liberă în spre libertatea vieții în Hristos.

Că viața de trăire creștină rezultată din afirmarea de sine nu este împotriva libertății interioare, ne-o dovedește însuși Mintuitorul, care — ca Dumnezeu-Om, a fost lipsit de orice păcat. El a luat natura omenească întrucît ea este omenească, nu întrucît ea este un ipostas personal și a ridicat-o la culmea purificării ei, încît dacă ar trece această limită ar înceta să mai fie umană. Exemplul moral pe care l-a dat Fiul Omului este menit să arate firea omenească în esența ei cea mai autentică, cea mai pură.

Dacă Ponțiu Pilat, procuratorul de tristă amintire, prezentîndu-i pe Iisus mulțimii înfuriate exclamă: „*ὁὗτος ὁ ἀνθρώπος*" (iată Omul!) (In. 19, 5), el a afirmat fără să vrea, indirect, că alături de el stă omul ideal, omul cu adevărat om, omul care a întrupat în persoana sa, ceea ce omul are mai caracteristic în definirea lui ca om.⁹⁾ Acest Om ne-a dat firea

⁷⁾ Șeban Ionescu: *Teoria ideilor — forțe* București, 1924, p. 74.

⁸⁾ Cf. idem, *o. c.* p. 75.

⁹⁾ Considerăm că nu ne aflăm în eroare făcînd această afirmație, deoarece exegeza precizează că exclamația precede ceva senzațional.

omenească în notele cele mai caracteristic umane: așa cum a ieșit din mîna Creatorului, în libertate autentică și deplină.

Rezultă că, departe de a anula sau stînjiți libertatea interioară în procesul afirmării de sine în sens creștin, această libertate devine din ce în ce mai vădită și mai autentică, în raport direct proporțional cu creșterea în Hristos, încît putem afirma împreună cu Tertulian; „Anima naturaliter christiana”.

ACTUL PROPRIU ZIS AL AFIRMĂRII DE SINE.

I. ROSTUL ISPITELOR ÎN AFIRMAREA DE SINE.

Afirmarea de sine nu este un act încheiat, ci în continuă devenire și a cărui desăvîrșire se identifică cu afirmarea deplină și integrală a omului cel nou, cu asemănarea cu Iisus Hristos (Ef. 4, 24), idealul moralei creștine.

În realizarea acestui creștin stăpîn pe sine însuși, pe toate pornirile pătimașe ale firii, cu capacitate de a șterge amprente concupiscentei ce le-a lăsat păcatul strămoșesc în il-rea noastră, se presupune o „luptă pînă la sînge împotriva păcatului” (Evr. 12, 4), o alergare constantă, ca cea a alergătorului în arenă (I. Cor. 9, 24), care pretinde exercițiul consecvent. „Orice înfăptuire etică presupune, așadar, o renunțare, un grad oarecare de ascetism. Actul moral rupe lanțul tihnei și al comodității. El iese dîn făgașul unei fericiri rutinare și a unei stări de liniște și de beatitudine spre a opta pentru o situație oarecum penibilă — dificultatea mijloacelor de realizare a unei noi condiții e cerută de nevoia de căutare și perfecționare”¹⁰⁾.

În această „alergare spre ținta chemării celei de sus” (Fil. 3, 14), în acest drum spre realizarea de sine, creștinul înfruntă o serie de ispite, inerente vieții creștine, care departe de a-l distruge, contribuie la formarea lui, la înfăptuirea idealului propus. Cu privire la aceasta Fericitul Augustin spunea: „Cum ad melius cogitur, utilis dolor est”¹¹⁾. Cînd gîndești spre mai bine, durerea îți este de folos), precizînd că „suferințele pe care le au de suportat în mod deosebit cei buni, sînt cele legate de lupta continuă contra viciului, împotriva dorințelor potrivnice, a ingraturii și-a tuturor obstacolelor, care se pun în calea binelui”¹²⁾.

¹⁰⁾ Acad. prof. M. Ralea: *Scrisori din trecut, în filosofie* București, 1957, p. 260.

¹¹⁾ *De nat. boni* CXX; CSEL vol. XXV, S. VI, p. II, pag. 863; apud Constantin C. Pavel: *Problema răului la Fer. Augustin* București, 1937, p. 103.

¹²⁾ *De civitate Dei* I. XXVI, CXXIII... CSEL vol. XL, s. v. p. II. pag. 640, apud Constantin C. Pavel, *op. cit.* p. 110.

Sfântul Ioan Gură de Aur arată că cei ce voiesc să urmeze pe Hristos trebuie să meargă pe calea cea strîmtă, pe calea ispitelor: „să nu scădem în ispită, căci nimeni nu poate să fie în tovărășia lui Hristos, desmierdîndu-se dormitînd și lenevindu-se, nimeni zic, din cei ce viețuiesc o astfel de viață moleșită, ci numai cei ce trăiesc în ispite, cei ce călătoresc pe cărarea cea strîmtă, numai aceia vor sta aproape de Dînsul”¹³).

Sfântul Vasile cel Mare făcînd o comparație între atlet și creștin, spune că precum atletul nu se încununează dacă nu se luptă, așa și credinciosul lui Hristos pentru a dobîndi biruință împotriva păcatului, trebuie să învingă ispitele ce-i stau în cale: „Cel ce zice însă că nu s-ar cuveni ca dreptul să aibe necazuri, nu zice nimic altceva decît că atletul pentru ca să-și merite numele acesta, nu mai are nevoie de un contra luptător. Dar dacă atletul nu se luptă, atunci ce prilej mai are de-a dobîndi cununa biruinței?”¹⁴)

Marcu Ascetul s-a preocupat mai deaproape de rostul ispitelor, relevînd scopul lor în procesul creșterii pînă la statura „bărbatului desăvîrșit” (Ef. 4, 13). După el, ispitele în prim rînd au rostul de a atrage de la păcat. Dumnezeu îngăduie ispita fiindcă prin ea, El arată mizeria și urîtenia păcatului de care creștinul să se depărteze și să urmeze calea virtuții.¹⁵) În al doilea rînd păcatul își cere pedeapsa chiar dacă el a fost mărturisit, ca firea căzută să se reabiliteze. „De nu vrei să pătimesti răul, să nu vrei nici să-l faci pentru că lucrul dinții urmează cu necesitate celui de al doilea. Căci ce seamănă fiecare, aceea va și secera (Gal. 6, 8). Semănînd de bunăvoie cele rele și secerîndu-le fără de voie, trebuie să ne mirăm de dreptatea lui Dumnezeu. Dar fiindcă a rînduit o vreme oarecare între semănat și seceriș, nu credem în răsplată”¹⁶). În al treilea rînd ispitele sînt menite a proba, a încerca firea noastră în diferite situații și prin aceasta a o întări și satornici în bine. „Nu zice că se poate cîștiga virtute fără ispite, căci virtutea neprobată de ispită nu este întărită.”¹⁷) Pentru a înțelege mai bine acest lucru e bine să ne gîndim la faptul că la temelia oricărui lucru bun stă jertfa, acel act de luptă cu toate obstacolele pentru realizarea scopului superior. Literatura este plină de astfel de exemple, în care personajele pozitive sînt antrenate într-o serie întreagă de conflicte, care să aibe asupra lor un rol binefăcător; în loc să le stagneze acțiu-

¹³) *Omilia I la II Corinteni*; trad. arhiereul Teodosie Ploșteanu. București, 1910, p. 12.

¹⁴) *Comentar la Psalmul 33*, 20 trad. Pr. Dr. Ol. N. Căciulă, București, 1939.

¹⁵) *Filocalia* vol. I. Sibiu, 1946, p. 232—277.

¹⁶) *Idem.* cap. 116, p. 243.

¹⁷) *idem.* cap. 66 p. 238.

nea, îi întărește ca să o ducă la bun sfârșit. În al patrulea rînd ispitele le pot veni chiar pentru păcatele altora, cînd noi nu am păcătuit. „Nu socoti că orice ispită vine peste oameni din pricina păcatelor. Pentru că sînt unii plăcuți și totuși ispitiți... Nu zice că cel izbăvit de patimi nu poate avea ispite. Căci chiar dacă nu pentru el, e dator să aibe ispite pentru aproapele”¹⁸⁾.

De aici rezultă că creștinul nu este un ins izolat, el este membru al Bisericii și acest fapt îl face să simtă bucuriile și necazurile fraților săi. (Rom. 12, 15). Sfîntul Apostol Pavel a accentuat în mod deosebit acest lucru arătînd că „de pătîmește un mădular, pătînesc toate măduarele împreună cu el; iar de se cinstește un mădular, se bucură toate măduarele împreună cu el” (I. Cor. 12, 26).

Sfîntul Ioan Hrisostom, vorbind și el despre rostul ispitelor spune că „toate acestea au fost îngăduite de Dumnezeu și pentru umilința noastră și pentru siguranța altora și ca să arate puterea lui Dumnezeu”¹⁹⁾. E interesant cum acest sfînt părinte vede în ispite un argument pentru învierea Domnului. Acest lucru îl arată, referindu-se la faptul că în căderile creștinului, Hristos moare, dar acest Hristos mort învie în momentul în care învie și creștinul spre virtute, fiindcă Hristos se identifică cu cel care cade și se ridică. Iată cum exprimă Sfîntul Ioan Gură de Aur aceasta: „Dacă cineva nu crede că Iisus a murit și a înviat, apoi văzîndu-ne pe noi murind în fiecare zi și înviind, să creadă în sfîrșit în înviere... Ceea ce se pare că este o slăbiciune și părăsire, tocmai aceasta o proclamă învierea Lui.”²⁰⁾

Rezultă clar din afirmațiile Sfinților Părinți că ispitele credinciosului nu sînt menite să macine ființa lui ca s-o distrugă, ci rostul lor este de a o întări și stato nici în bine prin apropierea și trăirea vieții în Iisus Hristos. Precum fierul se călește în foc, așa și creștinul se călește în ispită. În acest caz ispitele devin asemenea unor exerciții menite să realizeze personalitatea morală. „Precum sculptorul, care vrea să cioplească în piatră chipul unui om, dă la o parte cu dalta bucățile de prisos și conturează în piatră trăsăturile chipului, tot așa asceza creștină elimină ceea ce e nefolositor sau păgubitor și scoate la lumină liniile chipului lui Hristos în făptura credinciosului.”²¹⁾

Cînd în urma acestei lupte contra păcatului, a răului din

¹⁸⁾ Idem, *o. c.* p. 132.

¹⁹⁾ *Omilia IX* la II Corinteni, trad. op. cit. p. 124.

²⁰⁾ Idem, *o. c.* p. 125.

²¹⁾ Pr. prof. N. Mladin: *Asceza creștină*, studiu în rev. „Mitropolia Ardealului”, Nr. 9—10/1959, p. 711.

firea credinciosului, Hristos se arată mai luminos și binele devine mai biruitor, atunci actul afirmării de sine este și el mai îmbunătățit.

II. ASPECTE ALE EFORTURILOR AFIRMĂRII DE SINE.

Urmează să vedem mai de aproape în ce constau eforturile care duc la ținta „îmbrăcării creștinului în Hristos” (Cf. Rom. 13, 14; Gal. 3, 27). În acest scop Sfinții Părinți ne redau lupta cu sine însuși dusă de creștinul care vrea să se realizeze în integritatea ființei sale morale.

Nicodem Aghioritul numește „război nevăzut” această luptă contra păcatului, descoperind „că în acest război sînt două voințe în noi, una contrară celeilalte. Una a părții raționale și de aceea se numește rațională și voință superioară; cealaltă a simțurilor și de aceea este denumită simțială, voință inferioară. Ultima deobicei mai este numită și voință irațională, voința poftelor și a pasiunilor corporale. Cu voința superioară, rațională, dorim numai lucrurile bune, iar cu cea inferioară numai lucrurile rele”. Dar într-un fel oarecare voința aceasta irațională trebuie să cîștige pe cea rațională ca să se realizeze, adică să lucreze cu consimțămîntul și cu numele celei raționale, să ia rolul acesteia, să capete prestigiul voinței raționale. După cum arată în continuare Nicodem Aghioritul, voința rațională stă între voința simțurilor și voința lui Dumnezeu, fiecare din acestea călînd s-o cîștige. Deci „ori de cîte ori voința irațională a simțurilor de o parte și cea a lui Dumnezeu de alta, luptă cu voința ta rațională și fiecare caută s-o supună, trebuie să încerce sub toate felurile ca voința lui Dumnezeu să ajungă biruitoare. Cînd ești atacat de imboldul unei voințe iraționale, rezistă cu bărbăție ca voința superioară să nu cedeze celei inferioare.²²⁾

Sfîntul Ioan Damaschin vorbind despre ispită și căderea în păcat, distinge șapte trepte: atacul, însoțirea, patima, lupta, robirea, consimțirea și făptuirea.²³⁾ Atacul sau momeala în concepția acestui Sfînt Părinte este „o simplă atragere aminte” din partea unui gînd care ne îndeamnă la vreo acțiune rea. În acest caz nu este zugrăvită nici imaginea concretă a acelei fapte și nici împrejurările în care s-ar putea săvîrși. Momeala nu este păcat, însă ea angajează la luptă pe credincios, constituind oarecum un moment decisiv, o poartă de intrare în celelalte stări ale ispitei, ajungînd la căderea în păcat. Dacă momeala nu este respinsă, spune Sfîntul Ioan Damaschin, urmează însoțirea, care este amestecarea gîndurilor noa-

²²⁾ Nicodim Aghioritul: *Războiul nevăzut* 1937, p. 26—28.

²³⁾ *Filocalia* vol. I. ed. II. p. 344.

stre cu gîndul rău, care se amplifică. Urmează apoi patima lăuntrică, o trăire interioară a patimii, un păcat al inimii cum îl numește Mîntuitorul (Mt. 5, 28).

Dacă am dori să avem o imagine mai rezumativă și mai clară a acestor șapte trepte propuse de Sfîntul Ioan Damaschin, ca etape prin care trece credinciosul în făptuirea păcatului, putem numi primele trei ca păcat al inimii, iar ultimele trei, păcat al faptei. Remarcăm că între aceste forme ale păcatului se află lupta. Aici se arată eroismul creștin de-a „robi tot gîndul spre ascultarea lui Hristos” (II. Cor. 10, 5). Această luptă constituie punctul culminant, în care creștinul face toate eforturile să învingă actualizarea păcatului inimii deja format. În caz că nu va „avea cugetul lui Iisus Hristos” (Cf. Fil. 2, 5) și nu va fi atras de iubirea lui Dumnezeu mai mult decît de păcat, încît voința să poată spune: nu, urmează deznodămîntul, ca o concluzie firească a păcatului inimii, o declanșare în faptă a acestuia, o actualizare a lui. Deci o luptă pierdută își are, ca urmare inevitabilă, robirea de gîndul cel pătimăș, consimțirea la faptă și, în fine, făptuirea, adică săvîrșirea a ceea ce am numit păcat al faptei.

Rezultă din cele de mai sus că în afirmarea de sine trebuie dusă o luptă statornică, o concentrare a tuturor eforturilor, și o încordare a puterilor spre a înăbuși în fașă orice gînd ce ar putea culmina prin păcat (II. Cor. 10, 5).

Considerăm că e bine să precizăm că „din punct de vedere a firii omenești, asceza creștină nu are ca scop nimicirea firii, sau chiar și numai a trupului, nici mutilarea firii sau a trupului, ci scopul ei este eliberarea firii (deci și a trupului și a sufletului) de sub chemările păcatului și dezvoltarea a tot ceea ce este pozitiv, frumos, nobil, bun, înalt în firea omenească... În Hristos omul nu este mutilat, ci este eliberat din robia păcatului și ridicat pe planul unei vieți superioare și plene.”²⁴⁾

III. BIRUINȚA CREȘTINULUI ÎN AFIRMAREA DE SINE.

După cum am arătat, ispitele ce se abat asupra creștinului, nu-și au ca scop ruinarea ființei sale, ci fortificarea ei morală, realizarea ei morală după modelul lui Iisus Hristos. Deci ispita creștinului este un motiv de biruință asupra ei însăși prin atașamentul viu și dezinteresat la biruința Hristosului biruitor (Cf. In. 16, 33), fiindcă oricît de tiranică ar fi ispita nu cădem cu totul în desnădăjduire. De multe ori nu izbutim, însă nu într-atîta încît să cădem în cele deja cucerite, căci toate acestea sînt îngăduite de Dumnezeu pentru exercitarea noastră, iar nu pentru învingerea noastră.”²⁵⁾

²⁴⁾ Pr. prof. N. Mladin: *op. cit.* p. 712.

²⁵⁾ Sf. Ioan Hrisostom: *Omilia IX la II. Corinteni trad. op. cit.* p. 124.

Sfinții Părinți au pledat întotdeauna în favoarea inexorabilului principiu al invincibilității forțelor binelui. El ne învață să fim optimiști și încrezători în bine, care poartă pe cea biruinței. Binele există prin el însuși; răul este absența binelui care trebuie să fie. În momentul în care binele își face apariția pe planul existenței, răul dispare ca ceara din fața focului. „Inrădăcinați și zidiți în iubirea lui Dumnezeu” (Col. 2, 7), creștinii sînt conștienți de biruința binelui prin harul Sf. Treimi. Dacă poetul antic Ovidiu tînguindu-se exclamă; „video meliora proboque, sed deteriora sequor,”²⁶⁾ Sfîntul Pavel răspunde: „pot totul în Hristos care mă îmbracă în putere” (Fil. 4, 13). În biruința creștinului, el nu este singur, în el biruește Hristos. Pe Sfîntul Pavel, spune Sfîntul Ioan Hrisostom, „din toate părțile îl împresurau turburări și vuet, fie de la ai săi, fie de la străini. Acesta este caracterul apostolic și prin toate acestea se întrevede Evanghelia”²⁷⁾.

Pentru omul în Hristos răul este o aparență, în care ca un vulcan puternic erupe binele, care se afirmă în rezultatul luptei împotriva răului. Sfîntul Ioan Gură de Aur referind această idee la activitatea misionară paulină spune: „a suferit naufragii, să contenească nauf agiul întregii lumi... în osteneți ca pe cei osteniți să-i odihnească. În morți de multe ori ca să izbăvească omenirea de moartea cea grozavă a păcatului.”²⁸⁾

Oricît de mari ar fi ispitele, ele nu întrec nici odată puterile creștinului. Iată ce spune Sfîntul Apostol Pavel în această privință: „ispită pe voi nu v-a cuprîns, decît omenească; dar credincios este Dumnezeu, care nu vă va lăsa ispițiți peste puterile voastre, ci odată cu ispita va aduce și scăparea din ea, ca s-o puteți răbda” (I. Cor. 10, 13). „Unde este supărare, acolo este mîngăiere, unde este mîngăiere, acolo este și har, spune Sfîntul Ioan Hrisostom. Cînd s-a naufragiat pe mare și a fost aruncat pe valuri într-o țară de barbari, atunci mai ales s-a slăvit Apostolul... Așa se petrecea și în legea veche, în ispite străluceau dreptii. Așa Daniel, așa Moise, așa Iosif; toți prin ispite au devenit străluciți și s-au învrednicit de cununii.”²⁹⁾

În creștinism ispitele sînt un motiv de călire și de dăruire cît mai integrală în ambianța iubirii divine, de unde vine sprijinul și ajutorul care să le mîstuie pînă la desființare.

²⁶⁾ Pr. prof. Gr. Marcu: *Cine este tyô din cap. VII. al epistolei către Romani?* studiu în rev. „Mitropolia Ardealului” Nr. 3—4/1959 p. 193.

²⁷⁾ *Omilia XXV la II. Corinteni* trad. op. cit. p. 297.

²⁸⁾ *Omilia XXVI. la II. Corinteni* trad. op. cit. p. 300—301.

²⁹⁾ *Omilia XXVI. la II. Corinteni*, trad. idem. p. 309.

³⁰⁾ *Omilia IV, la II. Timotei*, trad. idem. p. 211.

Afirmarea de sine fiind un act al devenirii, presupune o serie de greutăți, de obstacole, de ispite prin care trebuie să treacă cel ce vrea să ajungă la realizarea ei. (I. Cor. 9, 25). Peste toate însă, creștinul va putea trece „biruind cu prisosință” (Rom. 8, 37), dacă va fi ancorat în dragostea lui Dumnezeu (Rom. 8, 35), fiindcă după cum spune un dicton latin: „Omnia vincit amor!” (Iubirea învinge pe toate). Forțele celui unit cu Hristos sînt sporite de harul Lui în așa fel, încît credinciosul urmează binele din dragoste, devenind „epistola lui Hristos...” (II. Cor. 3, 3). Alături de Domnul, creștinul ajunge să biruiască toate pornirile rele din el și lepădînd omul păcatului, răsare omul nou, realizat pe sine însuși, în slujba lui Dumnezeu și-a semenului.

CONCLUZII

Condiția pe care însuși Fiul lui Dumnezeu o pune ca să-L urmărim pe El este lepădarea de sine (Mt. 16, 24), care este tot o una cu afirmarea de sine.

Prin afirmarea de sine creștinul se afirmă în notele lui cele mai caracteristice ca creștin „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu”.

Procesul afirmării de sine nu contravine libertatea interioară, fiindcă unirea în relații de iubire cu Hristos realizată prin purificarea de orice patimă este mediul de libertate morală, în care ființa umană a fost creiată de Dumnezeu să trăiască.

Pentru ca afirmarea de sine să fie mai deplină și deci unirea cu Hristos mai vădită, creștinul are să treacă printr-o serie de ispite, menite să-l fortifice moral. El se manifestă optimist în biruința binelui prin harul lui Iisus Hristos.

Afirmarea de sine în sens creștin se realizează în mod desăvîrșit prin unirea deplină cu Domnul, în veșnicie, cînd „El va fi totul în toate” (I. Cor. 15, 28).

„SCOALĂ-TE IA-ȚI PATUL TĂU ȘI UMBLĂ“

(SCHIȚĂ DE PREDICĂ PENTRU DUMINICA
IV-A DUPĂ PAȘTI)

În planul cel veșnic al lui Dumnezeu, omul a fost prevăzut în stare ideală, atât după suflet cât și după trup.

În procesul creației, Dumnezeu „a creat pe om cu trup sănătos, cu exterior plăcut, cu alcătuire armonică a membrilor sale și i-a dat cea mai frumoasă figură” (Sf. Ambrozie). Primul om „strălucea în toate perfecțiunile”, zice Sf. Ioan Damaschinul.

În minunata lui alcătuire, trupul omenesc nu avea nici o deficiență internă sau externă. „Imbrăcat cu tărie” (Sirah 17, 2), era sănătos, plin de vigoare și nu manifesta nici cel mai mic semn de stricăciune. Era scutit de boale, necazuri, suferințe și dureri.

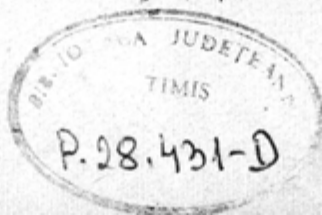
Pentru a conserva permanent puterile corporale ale primului om, Dumnezeu i-a rinduit starea paradisiacă, menită să-i asigure dezvoltarea sa firească până la îndumnezeire.

Intervine însă păcatul, care a turburat ordinea rinduită de Dumnezeu prin opera creației. Păcatul devine astfel cauza eficientă a dramei umane.

Prin păcat, omul a căzut din starea de perfecțiune, de frumusețe, în starea de coruptibilitate, de urîțenie și de slăbănogire trupească.

Tipul reprezentativ al slăbănogirii trupesti îl găsim în Evanghelia Sf. Ioan (V, 1—15) din duminica IV-a după Paști, numită a slăbănogului de la scăldătoarea Vitezea.

Istovirea în suferința celor trei zeci și opt de ani, în care a fost ținut acest slăbănog, ne oferă un tablou tragic și impresionant. În fața ochilor noștri sufletești ne apare trupul slăbănogului care purta stigmatul păcatului, ne apare scăldătoarea Vitezei cu apele ei tămăduitoare, în care-și câștigau puterile pierdute prin boale mulți și diferiți bolnavi. În cele cinci pridvoare ale ei, în care „zăceau mulțime multă de bolnavi”, de trei zeci și opt de ani, un slăbănog aștepta ceasul tămăduirii.

În acest timp nu s-a găsit nici o mină milostivă, nici un semen binevoitor, care să-i ajute să intre în scăldătoare, după tulburarea apei de înger, ca să se vindece. Așteptarea nu i-a fost însă zădarnică. Dumnezeu i-a trimis nu un înger, ci pe Fiul Său ca să-l vindece. La întrebarea Mîntuitorului: „*Vrei să fi sănătos?*”, bolnavul îi răspunde: „*Doamne, nu am pe nimeni să mă bage în scăldătoare*”. Atunci Iisus îi poruncește „*Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă!*” Cu această poruncă de tămăduire au fost rupte lanțurile suferinții lui trupești: și înfrîstarea produsă de boală, întru bucuria vieții s-a schimbat deîndată. Întîlnindu-l apoi, în templu, după vindecare, Mîntuitorul îi spune: „*Iată, te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai păcătuiești, ca nu cumva să ți se întîmple și mai rău.*”

Din aceste cuvinte rezultă că păcatul este cauza bolii, cauza slăbănogirii trupești. Păcatul i-a veștejit frumusețea trupească, i-a distrus vigoarea trupului și boala l-a scos din rostul firesc al vieții omenești. Păcatul este un dușman redutabil al vieții și fericirii omenești. Fiecare din noi îi simțim existența și mai ales urmările lui sînt acelea care dau gust amar conținutului vieții.

Slăbănogul a fost ținut într-o stare chinuitoare de boală și de nădejdi mereu spulberate. Cuvintele din stihirea slujbei de astăzi: „*mort neîngropat fiind slăbănogul, văzîndu-te pe tine Doamne a strîgat: Miluește-mă Doamne că patul meu mormînt s-a făcut*”, caracterizează starea deplorabilă a slăbănogului, trăitor al suferinții în toată profunzimea ei. Boala celor trei zeci și opt de ani cu care și-a plătit păcatul, i-a răpit zilele senine și bucuriile sănătoase. Cu toate acestea, slăbănogul de la Vitezda a dat dovadă de multă tărie sufletească. Era răbdător în boală, neclintit în speranța tămăduirii, în dorința de a trăi și de a fi util societății omenești.

Viața ne este martoră că mulți bolnavi, în starea suferințelor, decepționează, nutresc oîndu-i pesimiste și sînt lipsiți de orice licărire de optimism. Sînt însă alții — și aici e cazul slăbănogului — care luptă împotriva suferințelor și le rezistă cu răbdare pînă la capăt. Aceștia sînt cei ce știu că: „*suferința cășunează răbdare, răbdarea încercare și încercarea nădejde. Iară nădejdea nu rușinează*” (Rom. 5, 3—5). La temelia răbdării stă convingerea că „*pentru cei ce iubesc pe Dumnezeu... toate lucrurile lucrează înspre bine*” (Rom. 8, 28). Slăbănogul a răbdat și răbdarea i-a adus vindecarea.

Răbdarea în suferința celor trei zeci și opt de ani de boală a produs speranță (Rom. 15, 4) în sufletul slăbănogului. Această virtute era în sufletul lui desăvîrșită (Mihea 7, 7) și constantă (Ps. 24, 5). Știind că trebuie să rămînă în speranță pînă la sfîrșit (Ps. 70, 14), adică de la începutul bolii pînă la sfîrșit. (Evr. 3, 6), spre a se adevăra cuvintele că: „*cel ce*

nădăjduiește în Dumnezeu va fi înconjurat de milă (Ps. 31, 10), va fi ascultat (Ps. 36, 5) și va primi ajutor (Ps. 17, 30) în scîrbe și suferințe (Ps. 26, 5). Și într-adevăr, speranța nu l-a rușinat (Ps. 21, 5) pentru că era ferm convins că Dumnezeu păstrează bunătăți pentru toți cei ce nădăjduesc în El (Ps. 30, 19).

Pe lingă aceste două virtuți, slăbănogul avea voința fermă de a trăi, de a se face sănătos, de a-și recupera forțele pierdute prin boală, de a deveni capabil de muncă, cu un cuvînt de a fi folositor societății în care trăeste. Viața fără boală, fără suferințe, fără lacrimi, era acum idealul acestui bolnav. Dorea să trăiască viața și bucuriile vieții în rînd cu ceilalți oameni, așa cum a rînduit-o Dumnezeu: fericită. Pentru acest scop a dat dovadă de voință statornică și tărie sufletească deosebită. Visul însănătoșirii lui s-a împlinit tîrziu, dar totuși s-a împlinit.

Apare în Ierusalim, la scaldătoarea oilor, Iisus Hristos care-l vindecă fără mină omenească și fără apa miraculoasă a Vitezei. Dacă paralticul nu s-a bucurat pînă acum de ajutorul omului, s-a bucurat în schimb de ajutorul lui Dumnezeu (I Tim. 4, 10). Iisus Hristos, care a înțeles și a alinat toată gama suferinții umane, prin cuvintele: „Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă” i-a răsplătit răbdarea și nu i-a rușinat speranța și dorința de a trăi. Slăbănogul și-a redobîndit sănătatea, și-a reînceput viața normală și nenorocirea în care a căzut pînă acum s-a sfîrșit pentru totdeauna. Și ca să-i fie lui mai bine, Mîntuitorul îi zice: „De acum să nu mai păcătuești”.

Iisus Hristos a venit în lume pentru noi credincioșii și pentru a noastră mîntuire. A venit să caute și mîntuiască pe cel pierdut și să vindece toată neputința și toată boala în popor. (Mt. 4, 23).

N-a trecut nepăsător nici pe lingă slăbănogul din pridvoarele Vitezei. L-a vindecat cu puterea sa dumnezeiască în zi de sîmbătă, deși călcarea sîmbetei, pe atunci, se pedepsea cu moartea (Ier. 31, 44).

În lumina acestei vindecări se dezleagă fericit și unele probleme de actualitate socială. Prin această minune Mîntuitorul i-a vindecat trupul slăbănogit, știind că „trupul sănătos și cu putere este mai de preț decît avuția nenumărată” (Sirah 30, 15),

i-a redat puterea sănătății, care „prețuește mai mult decît aurul” (Sirah 30, 16) și l-a pus pe făgașul normal al vieții;

i-a redat marea bucurie de a fi părtaș la viața familiei față de care, și în special față de copii, are obligația de a-i îndeplini toate trebuințele (II Cor. 12, 14; I Tim. 5, 8);

i-a redat capabilitatea de muncă, l-a așezat în circuitul no mal al muncii constructive, în sfârșit

l-a încadrat — ca element necesar al vieții — în sinul colectivității, dându-i posibilitatea de a-și da partea de contribuție la realizarea binelui comun.

Să ajutăm și să contribuim la refacerea sănătății aproapei noastre, ori cine ar fi el.

Făcînd acestea, vom da dovadă de buni creștini care „slujim unii altora” (Gal. 5, 13) din dragoste.

Pr. IEREMIA B. GHITA

LUMINA ÎNVĂȚĂTURII CREȘTINE

(CUVÎNT LA DUMINICA SAMARINENCII).

Imaginea pustiului, cu atîtea necunoscută și perspective tainice, ne produce sentimente de cumplită înfrîstare și de nesiguranță. Aidoma pustiului este și o lume cufundată în întunericul păcatelor.

Intr-o astfel de lume a coborît, acum 2000 de ani, Fiul lui Dumnezeu, Hristos Mîntuitorul.

Ivirea lui Iisus a însemnat amurgul lumii vechi, cînd apun ultimele pîlpîiri ale filozofiei păgîne. Păgînismul — religiunea dominantă a vastului imperiu roman — cu mulțimea de zei și zeițe, se destramă, iar noua religiune, învățătura blindului Învățător din Nazaretul Galileii, se răspîndește în lume cu iuteală uimitoare, cum se exprimă cu drept cuvînt scriitorul bisericesc Tertulian, din epoca primară a creștinismului, în fața magistratilor: „Noi nu sîntem decît de ieri și am umplut totul, cetățile voastre, insulele, fortărețele, coloniile, triburile, decuriile, adunările, palatul, forul și senatul. Nu v-am lăsat decît templele.”

Așa cum prorocise cu șapte sute de ani înainte, prorocul Isaia, prin venirea lui Iisus în lume, „poporul ce ședea în întunec a văzut lumină mare și celor ce ședeau în laturea și în umbra mortii, lumină le-a răsărit” (Isaia IX, 1—2). Capernaumul — oraș situat pe marginea frumosului lac al Ghenezaretului, într-o măreție fermecătoare a naturii, la întretăierea marilor drumuri, care duc de la Damasc la Ierusalim, spre Marea Mediterană și Egipt — devine centrul activității publice a lui Iisus. De aceea Capernaumul se și numește „cetatea Sa”, de unde Iisus revarsă balsamul purificator al noii învățături creștine peste întunerecul spiritual și moral al omenirii însetate de adevăr, dreptate și iubire.

Aci, în cadrul magnific al acestui pitoresc, sub cupola măiestruoasă a cerului albastru, a vibrat de atîtea ori, glasul blind, lîn și fermecător al divinelui Învățător. Aci Hristos Min-

tuitorul a rostit cele mai frumoase și sugestive învățături religioase-morale, răscolind sufletele celor ce-L ascultau, pînă în cele mai tainice profunzimi. Mulțimile înțeleg că Cel ce le vorbește nu este un om de rînd, ci un mare proroc. De aceea ele se lasă cucerite, încălzite și transfigurate de noua învățătură creștină, propovăduită cu atita căldură sufletească.

Prin sublima Sa învățătură, Hristos Mîntuitorul a dat credincioșilor o nouă orientare, o nouă concepție de viață, cum Insuși mărturisește: „*Eu lumină am venit... ca tot cel ce crede întru mine să nu rămînă întru întunec*” (Ioan XII, 46).

Lumina învățături creștine a orientat sufletele credincioșilor spre cer, spre adevăratul Dumnezeu, „de unde vine toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit”. Popoarele vechi precreștine se închinau la soare, la animale, păduri, foc, la obiecte și fenomene din natură, la zei și zeițe. Rătăcirea religioasă era așa de mare, încît în marile centre ale imperiului roman, se adora zeul beției — Bachus, zeița dansului — Terpsichore, etc.

Hristos Mîntuitorul, prin doctrina Sa ne arată, nouă creștinilor că ființa lui Dumnezeu nu este de natură pămîntească, nici bronz, nici alt obiect sau fenomen din natură, ci de esență spirituală, personală și transcedentală.

In convorbirea Sa cu femeia samarineancă, despre care ne relatează pericopa evanghelică de astăzi, Mîntuitorul ne descoperă esența ființei dumnezeiești, precum și taina închinării adevărate.

Intr-o zi călduroasă de vară, la fîntîna patriarhului Iacob, aproape de cetatea Sihar din Samaria, a avut loc unul din cele mai clasice dialoguri între Iisus și o femeie samarineancă. Rămînînd surprinsă de cererea lui Iisus: „dă-mi să beau”, femeia samarineancă îi răspunde: „Cum ceri să bei, Tu care ești tu-deu, de la mine, care sînt samariteancă? (Pentru că iudeii nu se îngăduiesc cu samaritenii) (Ioan IV, 9). La aceasta Iisus îi răspunde: „Dacă cunoșteai darul lui Dumnezeu și Cine este Cel care ți-a zis: dă-mi să beau, ai fi cerut de la El și ți-ar fi dat apă vie” (Ioan IV, 10). Răspunsul Mîntuitorului, precum și întreaga convorbire impresionează profund pe femeia samarineancă și o determină să se adreseze lui Iisus: „Doamne, văd că Tu ești proroc. Părinții noștri s-au închinat pe acest munte, iar voi ziceți că în Ierusalim este locul cuvenit pentru închinare” (Ioan IV, 19—20). Problema aceasta, ce frămînta pe samarineni, o dezleagă în mod strălucit Iisus grăindu-i femeii: „Femeie, crede-Mă că vine ceasul, cînd nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim vă veți închina Tatălui” (Ioan IV, 21) ... „Vine ceasul și acum este, cînd adevărații închinători se vor închina Tatălui în duh și în adevăr, căci... duh este Dumnezeu și cei ce I se închină, cade-se să I se închine în duh și în adevăr” (Ioan IV, 23—24).

Apa cea vie, făgăduită de Mîntuitorul, femeii samarinence, este apa dătătoare de viață harică, de viață trăită sub faldu-rile de lumină ale cerului, în duhul transfigurator al evan-gheliei creștine.

Apa cea vie, lumina învățaturii creștine, adusă în lume de Iisus, este prin excelență evanghelia iubirii, a păcii, a în-frățirii, a prieteniei între oameni și popoare.

Exemplu strălucit de iubire față de aproapele, de ori ce neam ar fi, ne dă însuși Hristos Mîntuitorul, prin atitudinea Sa față de femeia samarineancă. Cu toate că între iudei și sa-marineni era o neîncetată ură și dușmănie, trecînd peste pre-judecățile timpului, Mîntuitorul dărîmă zidul despărțitor dintre iudei și samarineni, intră în vorbă cu samarineanca, deslu-șindu-i atîtea adevăruri de credință creștină.

În locul legii talionului (ochi pentru ochi și dinte pentru dinte), legislație precreștină, ce degrada ființa omenească, Hristos Mîntuitorul decretează *porunca iubirii* — esența spiri-tualismului creștin.

Iubirea creștină, pacea, armonia, înțelegerea și prietenia între popoare, sînt factori de seamă, forțe dinamice, care de-schid contururi de lumină, premise pentru prosperitatea ome-nirii.

Lumina învățaturii creștine a constituit pentru creștini o totală și adîncă renaștere sufletească, „un botez regenerator, purificînd lumea creștină de păcatele trecutului”.

Lumina învățaturii creștine, contribuie la regăsirea echi-librului sufletesc al credincioșilor, la renașterea lor internă spirituală, la dăltuirea lor după modelul ideal, care este Hris-tos Mîntuitorul. Căci, Hristos Domnul este pentru noi credin-ciosii, „calea, adevărul și viața”, lumina ce luminează drumul pelerinilor pe acest pămînt. „Hristos este pentru cei bîntuiți în sufletul lor, minunatul doctor; pentru cei împovărați, El este ajutor și izvor răcoritor; pentru cei chinuți de conștiința pă-catului, El este îndreptare; pentru cei ce rîvnesc cerul, El este calea” (Sf. Ambrozie).

Prăznuind astăzi duminica Samarinencii, să aprindem în sufletul nostru focul sacru al iubirii. În stadiul actual de dez-voltare a societății umane, cînd știința și tehnica au atins culmi nebănuite, cînd omul se înalță cu succes în cosmos spre uimitoarele depărtări ale universului, *popoarele* de pe toate meridianele globului terestru au înțeles că a sosit momentul ca ele să acționeze cu însuflețire pentru îndeplinirea sublimu-lui mesaj evanghelic: „pe pămînt pace, între oameni bună-voire”.

Sus să avem inimile! să ne iubim unii pe alții, ca într-un gînd să mărturisim! „Să ne rugăm lui Dumnezeu, să ne dea și nouă o pîrticică din căldura lui cea sfîntă și atunci toată

lumea se va preface, schimbându-se într-un trandafir de binecuvântări". (Constanzo Mignone).

Să nu uităm adevărul exprimat acum două mii de ani de Sf. Apostol și Evanghelist Ioan: „Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în iubire, rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu întru el.” (I Ioan IV, 16). Amin.

Prot. VICTOR VLĂDUCEANU

SPRE CULMILE FERICIRII...

(SCHIȚA DE PREDICĂ LA ÎNĂLȚAREA DOMNULUI).

I.

Istoria vieții Mântuitorului nostru Iisus Hristos se desfășoară de-alungul primelor trei decenii, dela anul 1—31 exclusiv d. Hr., adică: dela Nașterea Domnului pînă la înălțarea la cer.

Între aceste date, ca între malurile unui râu, cu apele cînd mai învolburate, cînd mai liniștite, s-au desfășurat cele mai sublime dar și cele mai dramatice evenimente, legate de mîntuirea neamului omenesc, evenimente care constituie temelia creștinismului însuși.

Aceste două date importante din viața Mântuitorului: Nașterea și Înălțarea, sînt cele două punți, cele două scări minunate care leagă creatura de Creatorul său, care leagă Cerul cu Pămîntul, care împacă pe om cu Dumnezeu. Căci, dacă prin Nașterea Mântuitorului, în noaptea sfîntă, la staulul din Betleem, Dumnezeu s-a coborît pe pămînt, deșertîndu-se pe Sine și luînd chip de rob, ca să-l împace pe om cu Dumnezeu, prin Înălțarea la cer a Mântuitorului, în văzul apostolilor adunați în Vitania, s-a deschis omului cerul, asigurîndu-i-se astfel posibilitatea de desăvîrșire și mîntuire, după exemplul lui Iisus Hristos-Mîntuitorul.

Cu tot aspectul lor paradoxal: Nașterea, cu umilirea lui Dumnezeu și Înălțarea, cu îndumnezeirea omului, aceste două evenimente deosebit de importante ale Cristologiei, departe de a se contrazice: se întregesc, alcătuiind axa creștinismului primar și totodată calea de lumină prin care se îmbină Cerul cu Pămîntul...

Dacă Nașterea Mîntuitorului a însemnat, pentru creștinătatea tuturor timpurilor, începutul mîntuirii și al împărăției harului, atunci Înălțarea Domnului, simbolizează în mod neîndoelnic, pentru aceeași creștinătate „Renașterea” omului în împărăția vecinică, prin înălțarea sa mîntuitoare la cer. Iată deci, cum Nașterea și Înălțarea se identifică pînă la suprapunere, apropiîndu-și noțiunile prin conținutul lor transcendental care ținește desăvîrșirea și mîntuirea omului, — idealul religiei creștine.

Sf. Evanghelist Luca, din a cărei evanghelie s-a citit pericopa de astăzi, arată în chip neîndoios că după ce Mîntuitorul a înviat din moţi, s-a arătat învăţăcelilor Săi pe care văzîndu-i înfricoşaţi şi oarecum speciaţi de apariţia Sa, i-a încredinţat că El este cu adevărat, cerîndu-le să fie verificat cu simţurile lor, spre a se convinge cu toţii, că nu este o nălucă şi, ca să le întărească această convingere, cum că a înviat cu adevărat, (a ce ut merinde şi) a mîncat în faţa lor „o parte de peşte fript şi dintr-un fagure de miere...” spunîndu-le, printre altele: „Iată, trimît făgăduinţa Tatălui Meu între voi, iar voi şedeţi în cetatea Ierusalimului pînă ce vă veţi îmbrăca cu putere de sus şi i-a scos pe ei afară, pînă în Vitania, binecuvîntîndu-i şi a fost cînd îi binecuvînta, s-a înălţat la cer...” (Lc. XXIV. 36—53).

Din cuprînsul Sf. evanghelii se poate înţelege clar că Mîntuitorul S-a înălţat la cer cu acelaşi corp cu care S-a născut, a trăit printre oameni, cu care a fost răstignit, îngropat şi apoi, a înviat.

Naşterea şi Învierea Domnului sînt premise pentru Înălţarea la cer. Şi dacă aceste premise, au fost (după cum am văzut) verificate de istorie, mărturia şi critica apostolilor care culminează cu îndoiala lui Toma apostolul, atunci, cum e logic şi firesc: şi concluzia acestor premise adică, Înălţarea Domnului la cer, este reală şi adevărată, (înscrîindu-se ca un eveniment miraculos).

Ca şi celelalte evenimente mai mari şi mai însemnate din viaţa Mîntuitorului, Înălţarea la cer, în afară de Sf. Evanghelişti şi apostoli a mai fost descrisă în psalmi şi în scrierile profetilor, cu multe secole înainte. Astfel, David în psalmul 67. 18; zice: „Suiu-te-ai la înălţime, robii-ai robime şi daruri ai luat pentru oameni”. Iar profetul Isaia, în profeţia sa la cap. 52, 13; scrie: „Iată sluga mea, va propăsi şi se va sufla, mare se va face şi se va înălţa pe culmile slavei”...

Prin Înălţarea Sa la cer, Mîntuitorul Iisus Hristos, şi-a reluat mărirea Sa, stînd de-a dreapta Tatălui cerească, mărirea pe care a avut-o şi mai înainte, pînă a nu fi lumea. „De sus, din slava cerului, dela Tatăl, a trimis pe Duhul Sfînt peste apostoli şi învăţăceli, aşa cum le-a făgăduit în Vitania, iar El, continuînd să rămînă în cer ca să mijlocească la Tatăl mîntuirea pentru noi, pînă la sfîrşitul veacurilor cînd va judeca viii şi morţii (I. Tes. 4, 16).

Odată cu Înălţarea la cer, activitatea mesianică a Mîntuitorului pe pămînt a încetat şi El, din învăţător bun, blind, şi răbdător, care învaţă, ajută, tămăduieşte bolnavii şi învie morţii, se preschimbă în judecător drept, care va ţine seamă de fantele fiecăruia, la judecata de apoi. La Înălţarea la cer, în Vitania, fiind de faţă şi apostolii, aceştia s-au întrîstărit cînd Iisus le-a spus că se va înălţa la cer şi, numai atunci se con-

solează cînd sînt asigurați că nu-i va lăsa „orfani” ci le va trimite dela Tatăl „alt mîngîitor” care să-i învețe, să-i întărească și să-i sfințească.

Acesta a fost și scopul Înălțării Domnului, că Mîntuitorul părăsind această lume, pe care a pregătit-o pentru împăcarea cu Dumnezeu — Tatăl, să-i trimită Duhul Sfînt, fapt ce s-a și întîmplat cu zece zile mai tîrziu, adică la pogorîrea Duhului Sfînt, cînd Sf. Apostoli, primind putere de Sus, s-au transformat din oameni timizi și simpli, în misionari îndrăzneți și pricepuți cari au răspîndit cuvîntul Evangheliei în toată lumea...

...Privită sub acest aspect Înălțarea Domnului la cer, apare ca o piatră de hotar între perioada predicatorială a Mîntuitorului și începuturile erei creștinismului primar — apostolic, sub a cărei înfrîurire și putere spirituală s-a răspîndit credința creștină, peste întreg pămîntul...

Cu înălțarea la cer nu se prăznuiește deci numai un eveniment esențial din Cristologie ci, se aniversează și înălțarea omului din umilință și neîncredere în puterile sale, afirmîndu-se ca valoare și ca ființă, liberă și independentă, stăpîn pe viață și pe destinele sale. Căci, după cuvîntul Sf. Scripturi: „nu mai e rob sau slobod, iudeu sau elin, parte bărbătească sau parte femească...” ci sînt cu toții frați, fiii aceluiași părinte care este Dumnezeu. Aceasta a fost noua concepție de viață creștină care, în opoziție cu exploatarea și asuprirea monarhică a Imperiului roman, a triumfat...

*

...Astăzi, după aproape două mii de ani, dela Înălțarea la cer a Mîntuitorului, creștinătatea aniversează (cu satisfacție) acest mare praznic creștinesc, ca o recunoștință pentru toate darurile și foloasele ce le-a primit de pe urma lui.

Prin Înălțare, creștinul s-a emancipat, părăsind lanțurile robiei și ale întinericului și, primind har mîntuitor, a năzuit spre culmile însoțite ale azurului ceresc, deschise de Mîntuitorul Iisus Hristos. Conștient de harul și puterea sa, omul și-a schimbat viața tristă și înjositoare de sclav, devenind stăpîn pe voința și destinele sale, și socotindu-se un continuator în opera de creație a Tatălui — ceresc, a durat peste veacuri și milenii opere neperitoare.

În avîntul său neconținut, spre mai bine, spre civilizație și progres, omul caută să subjuge natura, pentru asigurarea unui trai mai fericit. Astfel lucruri odinioară neînțelese și de neînchipuit, acum, sub cîrma omului iluminat și descătușat de lanțurile ignoranței și ale întinericului, se par foarte firești și înțelese de toți. Astăzi, mintea și priceperea omului, intervine în toate compartimentele vieții, făcîndu-le mai prielnice, și mai apropiate nevoilor și cerințelor sale. Toți, deopotrivă și fiecare în parte, după harul și priceperea sa, caută să descopere și să deschidă luminișuri noi, menite să ușureze munca și viața

schimbînd-o din chin și robie — altădată, — într-o adevărată plăcere și fericire pe pămînt.

Pentru cucerirea și stăpînirea naturii înconjurătoare, omul cu știința și priceperea sa, a inventat fel și fel de mașini care să-l ușureze în străbaterea mărilor și oceanelor, dela căldurile tropicale pînă la ghețurile eterne ale polului nord, să extragă din ascunzișurile pămîntului bogățiile neprețuite cari să-i ușureze viața, să obțină hrană și îmbrăcăminte mai multă și mai bună, cu muncă mai ușoară, să trăiască în pace și liniște deplină, fără frică și fără grija zilei de mîine. Și, cunoscînd toate colțurile pămîntului, cu toate punctele de pe întreg cuprinsul planetei noastre, pe mare și pe uscat, din înălțimile munților pînă în tainele pămîntului, din înaltul văzduhurilor pînă în adîncul oceanelor, omul, depășindu-se pe sine, a părăsit pămîntul, scrutînd spațiile universului...

Văzînd toate aceste descoperiri, pe care omenirea le-a cunoscut în decursul veacurilor, rămînem uluiți de transformarea lor; dela sapa de lemn, la tractoarele și combainele electrice, teleghidate, conduse automat, fără mecanic și, dela corabiile purtate de vînt pînă la marile transatlantice, submarine, avioane și spărgătoare de gheață uriașe, acționate cu energie nucleară.

Toate aceste invenții și descoperiri ale omului de știință pașnic, puse în slujba vieții, a progresului, a civilizației și a păcii, sînt o binefacere pentru omenire fiind plăcute lui Dumnezeu și oamenilor.

Cînd se întîmplă însă ca, întreg acest arsenal al științei și descoperirilor să fie pus în slujba războiului și a distrugerii vieții — cum s-a întîmplat de atîtea ori în zbuciumata istorie a omenirii, — atunci primejdia e catastrofală!

Să veghem deci ca înălțarea Domnului, prăznuită an de an, să fie un fericit prilej de înălțare a gîndurilor și năzuințelor noastre pentru mulțumirea și fericirea noastră pămîntească și spre fericirea și mîntuirea vecinică, amin.

Prot. I. RACOVEANU—NERA

DUHUL SFÎNT PAVAZA VIEȚII

(PREDICĂ LA PRAZNICUL RUSALIILOR)

*„Iar eu voi ruga pe Tatăl și vă va da alt Mîngăetor, ca să fie pururea cu voi Duhul adevărului.”
(In. 14, 15, 16).*

În cuvîntarea Sa de despărțire, Iisus Hristos le făgăduiește ucenicilor Săi că le va trimite un Mîngăetor, pentru a le alunga tristețea provocată de anunțarea apropiatei despărțiri. Aproape toate despărțirile lasă în urmă oarecare regrete. Și

acestea mai mult atunci cînd însoțirile dintre oameni sînt pătrunse de fiorul dragostei, cum a fost cazul lui Iisus cu ucenicii Lui.

Sorocul făgăduinței date, a fost împlinit în ziua Cincizecimeii, prin Pogorîrea Duhului Sfînt peste apostoli, din a cărui vistierii, s-au revărsat, cu line curgeri, mîngăierile dulci în albia sufletelor vălurite de incertitudini. Duhul Sfînt, „cel de o ființă cu Tatăl și cu Fiul”, cu tăria puterii Sale „ca de vifor”, (Fapte 2, 2) a înnoit astfel firile, că din ucenici a făcut apostoli, din pescari misionari, din neștiutori înțelepți, din îndoielnici bărbați hotărîți, în stare să înfrunte primejdiile răutăților.

Dar ziua Cincizecimii a oferit creștinătății, prin revărsarea Duhului dumnezeesc, un dar nespus de prețios: corabia mîntuirii, Sfînta Biserică, care de atunci se poartă, prin Harul aceluiași Duh, pe marea înviforată a vieții, cu drepte luncări, către limanurile însoțitelor veșnicii. Biserica lui Hristos s-a născut deci sub revărsarea Duhului și ființează sub neconținută Sa povață. Profilul ei prin ani, îl conturează „naza Duhului” cea pururea fiitoare.

O scurtă privire asupra trecutului aproape bimilenar al Bisericii creștine ne-ar putea aduce mărturii grăitoare de felul cum această Biserică și-a imprimat pecetea Duhului pe filele istoriei și și-a adus aportul Ei substanțial, în mersul înainte al omenirii. Firește că, în acest mers, se pot semna și deficiențe și aceasta nu din pricina „Duhului”, ci a oamenilor învestiți cu răspundere, dar lipsiți de „Duh”.

Biserica creștină a frînt încuietorile inimilor reci, a clătit porțile sclăviei, și a pus sărutul iubirii peste creșetele plecate de biciul silniciei și a aprins cîntul păcii pe strunele gătite pentru ospățul zeului Marte. Acest din urmă postulat, al salvărilor păcii în lume, va trebui să-l slujească Biserica creștină astăzi, mai mult ca oricînd.

Cît despre părășia noastră, a fiilor Bisericii, la plinătatea harurilor sfințitoare ale Duhului, ea e condiționată de „vederea, cunoașterea și petrecerea” în El (Ioan 14, 17).

Ucenicii din Efes, întrebați de sf. apostol Pavel dacă au primit Duhul Sfînt, au răspuns: „Nici n-am auzit măcar că este Duhul Sfînt” (Fapte 19, 2). Mărturisirea sinceră a acestora ar trebui să ne pună conștiința la un examen serios.

Pătrunderea în tainițile Duhului Sfînt se face cu ochiul credinței și cu ferestrele inimii larg deschise către revărsările Sale de lumină.

Provăzuți cu acest aparat, putem pași cu încredere pe drumul cunoașterii Duhului Sfînt.

Duhul Sfînt e Dumnezeu (Fapte 5, 3—4) și lucrează cu putere dumnezească.

I se spune „Duhul Adevărului”, nu numai pentru că e mesagerul adevărului (Ioan 16, 13), ci pentru că El este însuși „Adevărul”. Faptele inspirate de El sînt fapte de adevăr.

Înșușirile și darurile Duhului Sfînt sînt feluite, după cum și alunecările omului în abisurile păcatelor sînt numeroase și de multe feluri.

Duhul Sfînt e atotputernic (Rom. 15, 13), atotștiutor (Ioan 14, 26) atotprezent (Ioan 3, 8), veșnic (Evrei 9, 14), drept (Is. 28, 6), creator, sfînțitor...

Prezența Duhului Sfînt o vădesc rodirile Sale: „dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, facerea de bine, bună-tatea, credința, înfrînarea poftelor” (Galat. 5, 22). El poate fi găsit în freamătul muncii creatoare, în operele ce înfruntă veacurile, în suspinul omului după dreptate, în lacrimile orfanului și a văduvei, „în bucuria miluitului, în zîmbetul nuce-ricului.”

În virtutea înșușirilor și a darurilor Sale, Duhul Sfînt își are îndreptățirea de a fi povățuitorul credincioșilor.

Pentru a se face cît mai cunoscut, Duhul Sfînt s-a arătat oamenilor în felurite chipuri: a călătorului (lui Avram), a porumbelului, a limbilor de foc.

Sfintele Scripturi îi atribuie înșușirile elementelor vieții materiale: a focului, a văzduhului și a apei, pentru a se confirma necesitatea prezenței Lui în promovarea vieții spirituale. Focul este un element al progresului. El luminează, încălzește, purifică. Aerul și apa sînt necesare susținerii vieții organice. Suflarea aerului alungă miasmele, purifică, primenește: „Căci Duhul unde voiește suflă” (In. 3, 8). Apa spală și curăță murdăriile; în curgerile ei domoale limpezește; aburul ei e o forță motrică; căderea ei sub formă de ploaie binefăcătoare, face să rodească semănăturile, etc.

Înșușirile și darurile Duhului Sfînt exercită asupra spiritului omului creștin aceleași lucrări binefăcătoare ca și elementele naturii asupra vieții materiale: îl luminează, crește, îl încălzește, îl călește, îl purifică și-l pune în mișcare. Cu alt cuvinte îi dă viață, fapt pentru care se și numește „dătător de viață”. Duhul Sfînt e „începătura vieții” din Carele „izvoresc izvoarele darului carele adapă toată făptura” (antifon). În acest înțeles grăiește și Iov 33, 8: „Suflarea Celui Atotputernic este dătătoarea vieții mele.”

Duhul Sfînt e puterea lăuntrică a vieții sufletești. Ea determină și actele externe ale vieții creștinului (Mat. 14, 19). Cu „arvuna Duhului în inima lui” (I Cor. 1, 2), creștinul poate avea certitudinea că merge pe un drum bun.

O vorbire sau acțiune făcută cu „duh” are darul de a convinge.

Dar „unde este Duhul, acolo este și slobozenie” (II Cor. 3, 17), din cătușele păcatului.

Văzînd toate aceste descoperiri, pe care omenirea le-a cunoscut în decursul veacurilor, rămînem uluiți de transformarea lor: dela sapa de lemn, la tractoarele și combinele electrice, teleghidate, conduse automat, fără mecanic și, dela corăbiile purtate de vînt pînă la marile transatlantice, submarine, avioane și spărgătoare de ghiață uriașe, acționate cu energie nucleară.

Năzuința după dreptate, adevăr și libertate au fost doruri după care a suspinat umanitatea de veacuri. În fulgerarea acestor sfinte idealuri au trăit, au nădăduit, s-au înfiorat, au luptat și s-au mistuit atîtea conștiințe lucide, ce s-au perindat pe arena istoriei omenirii. Strigătul acestora a fost strigătul însuși al vieții, care se vîna ocrotită și ferită de suferințe și de primejdii.

În acest înțeles, Duhul Sfînt trebuie considerat ca o pavăză care apără viața de primejdiile pierzaniei. Despre acest Duh spune proorocul Isaia 25, 4: „Fosta-i scăpare pentru cel sărman, adăpost pentru cel ce era în strîmtoare.” Amin!

Pr. AL. SINITEAN

MONUMENTE DE ARTA DIN MITROPOLIA BANATULUI

BISERICA DIN DENSUȘ

de OCTAVIAN PĂTRAȘCU

Cine n-a auzit despre Țara Hațegului? Spre sud e delimitată de masivul Retezatului, spre vest și nord de dealurile Poenei Rusca, despărțite între ele de strimtoriile Porții de Fier, iar la est cîmpia se revarsă larg spre valea Streiului care străbate din sud spre nord, deschizînd priveliștea înspre munții Sebeșului ce se ridică dincolo de riul Strei.

„În partea sudică a Poenei Rusca, la originea văii, se găsește satul Densuș.”¹⁾ care este așezat într-o poziție foarte frumoasă pe malurile unui riuleț și scutit de vînturile năpraznice care mai ales toamna și primăvara îngrozesc satele de pe Strei. Pometurile întinse și bine cultivate formează, pe lângă vitele frumoase și de rasă, avutul principal al locuitorilor.

Numele satului ar veni, după unii, de la „ad sylvas densas”, locul unde a fost îngropat Longinus, vestitul general al împăratului Traian. O tradiție populară spune că în vechime satul ar fi fost așezat mai spre sud, pe un crîng numit „șesu”, unde azi se mai află urme de zidărie. Apoi, înmulțindu-se populația, sau în urma vreunei calamități, satul s-a strămutat ceva mai în sus pe apă și de aici s-a numit Densuș — adică „din sus” — numirea întîlnită în documentele publice din secolul XIV²⁾.

„Deasupra satului, pe un platou mai ridicat, străjuește biserica în mijlocul unui cimitir vechi, cu o mulțime de cruci și alte pietre funerare roase de dintele vremii”³⁾. Această biserică este unul din cele mai importante monumente istorice și arhitecturale din țara noastră, ea fiind una din cele mai vechi biserici din cuprinsul Transilvaniei, păstrată și utilizată pentru cult pînă în zilele noastre.

¹⁾ Pr. prof. Dr. S. Cîndea, *Biserica din Densuș*, art. în „Mitropolia Ardealului” an. IV nr. 9—10, sept.-oct. 1957 p. 705.

²⁾ Cf. Virgil Vătășanu, *Vechile biserici de piatră românești din județul Hunedoara*, Cluj 1930 p. 42—43.

³⁾ S. Cîndea, art. cit. p. 705.

Biserica e o zidire veche, avînd un stil arhitectonic cu forme ciufoase, primitiv și fără nici o simetrie, neobișnuit la celelalte biserici creștine. Acesta, cît și materialul din care este clădită, a contribuit la formarea de păreri diferite cu privire la originea și destinația ei dintru început. Așa se face că unii cercetători plasează originea acestei biserici în epoca romană ca de pildă Baronul von Hohenhausen, sau Kóvári László. Alții ca, Ackner și Neugebauer, susțin că este clădirea gelo-bizantină edificată în secolul IX—X. Nicolae Iorga susține că biserica din Densuș a fost zidită în veacul al XVI iar Virgil Vătășanu arată că ținînd seamă de ferestrele în formă de metezeze, în arc frînt, datarea cea mai verosimilă ar fi în secolul XIII.

Deși din ipotezele de mai sus nu se poate trage o concluzie sigură, rămîne totuși lucru cert că biserica din Densuș este unul din cele mai vechi monumente de artă religioasă din țara noastră care s-a păstrat pînă astăzi, înfruntînd prădări, pustiiri, furtuni și alte vitregii ale vremii.

Importanța acestui monument constă în faptul că este una din puținele vechi biserici românești zidite din piatră. Această importanță crește și mai mult prin faptul că o mare parte a blocurilor de piatră cioplită, care ajung uneori la dimensiuni de 1,50×0,50 m. au fost aduse din ruinele Ulpiei Traiane situată la cîtiva km. de satul Densuș⁴). Ca o confirmare a celor spuse referitor la materialul de construcție adus de la Sarmisegetuza, stau mărturie multiplele inscripții dăltuite în lespezi și cărămizi. De exemplu: pe una din cărămizi se află șapte literele P. R. C. O. S. (Populus Romanus Coloniae Sarmisegetuza sau Proconsularis). Masa altarului sau preotul îl formează o tablă de marmură cu inscripție romană ș. a.⁵).

Materialul acesta nu este uniform utilizat în corpul clădirii. În timp ce unele părți ale bisericii, ca de exemplu naosul și diaconiconul, cuprinde în cea mai mare parte piatră cioplită de origine romană, blocuri de marmură, calcar și gresie, fusuri și baze de coloane, lespezi de la porți, țevi de canalizare ș. a., absida, tinda și coridorul bisericii sînt construite aproape în întregime din piatră brută în formă de plăci extrase din localitate și din cărămidă pentru friza ornamentală.

Folosirea acestui material de construcție — acele pietre votive de la Sarmisegetuza — a determinat pe unii autori la ipoteze foarte hazardate și anume că această biserică ar fi fost originar un templu închinat zeului Marte, sau un mausoleu roman ridicat în memoria generalului roman Longinus — ucis

⁴) Cf. Idem *op. cit.* p. 705.

⁵) Cf. Vătășanu, *op. cit.* p. 38.

de Daci⁶⁾. Un învățat englez susține că inscripțiile (de pe stlpi) arată că acolo se odihnesc eroii romani a căror corpuri au fost arse iar cenușea a fost pusă în vase și zidite. După tradițiile romane asemenea construcții serveau la incinerări.

Din cauza formei arhitecturale neobișnuite s-a lansat o altă ipoteză năstrușnică și anume aceea că inițial biserica ar fi fost un templu evreesc — cu altar pentru jertfe și coș (turn) pentru fumul rezultat din arderea jertfelor.

Aceste ipoteze sînt însă de domeniul trecutului și nu au un caracter științific.

La fel de grea este și problema stabilirii ctitorilor sfintului locaș. După istoricul Iorga această biserică ar fi fost zidită pe la începutul secolului XIV de către reînțemeietoarea mînăstirii Prislop, Domnița Zamfira, fiica lui Moise Voievod, fugit din Țara Românească. Istoricul Ștefan Meteș este de altă părere și spune: „Pe baza unor studii intense și competente asupra picturii și arhitecturii bisericilor din aceste părți, s-a ajuns la constatarea științifică a mai multor specialiști că bisericile din Streiu, Rîu Bărbat, Rîu de Mori, Densuș, Sîntămăria Orlea și Hunedoara, unele în ruine, altele transformate, puternic clădite și cu o pictură cu totul caracteristică, sînt din veacul al XIV—XV-lea, unele se coboară pînă în secolul al XII-lea”⁷⁾. Tot el arată că „timpul cînd s-au edificat aceste importante monumente de artă bisericească cade în veacul al XIII—XV-lea, cînd poporul român de aici a jucat un rol însemnat istoric, ridicîndu-se din mijlocul lui nobili mîndri, bogați, cu o mare influență în treburile publice ale Ardealului și Ungariei... Din dărnicia cucernică, particulară sau colectivă s-au înălțat aceste locașuri sfinte în acest ținut.”⁸⁾

Înainte de a trece la descrierea bisericii din Densuș, în cerc — cu scopul de a înțelege mai bine caracteristicile ei — să clasific bisericile din această regiune în trei grupuri, după analogiile caracteristicilor celor mai generale, înfățișarea generală a planului și sistemele de învelire. Grupul întâi, îl formează bisericile cu caractere longitudinale, de-a lungul unei axe principale, orientate de la apus spre răsărit; al doilea central, dominat de spațiul dezvoltat din mijlocul navei; iar al treilea și ultimul grupul mixt, prezintă în aparență caracterele tipului central dar aparține în structura și concepția lui întinmă tipului longitudinal. Biserica noastră aparține tocmai acestui ultim tip, adică celui mixt.

⁶⁾ Dr. Iacob Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913 p. 194.

⁷⁾ Șt. Meteș, *Istoria Bisericii și vieții religioase a Românilor din Transilvania și Ungaria* vol. I Sibiu, 1935 p. 55.

⁸⁾ Idem *op. cit.* p. 158.

Partea bisericii care este și azi utilizabilă constă din navă și absidă. Nucleul clădirii se compune dintr-o încăpere aproape patrată în mijlocul căreia se află patru stâlpi masivi, susținând o turlă înaltă și dintr-un altar cu absidă semicirculară, puțin alungită. Acest plan este unic în raport cu arhitectura din celelalte provincii românești, ca de altfel și cu cea străină. Cu toate acestea, este clar că el reprezintă o biserică bizantină de tip cent al-macedonean sau cum i se spune: „plan în cruce grecească simplă”.

Altarul bisericii are forma unui dreptunghi cu peretele dinspre răsărit terminat în semicerc, formînd astfel absida. Lungimea altarului este de 3,50 m, iar lățimea de 3,29 m. Grosimea zidului este de aproape 0,90 m.

Naosul bisericii are aproape o formă patrată cu dimensiunile interioare de 6,55×6,38 m. Unghiurile interioare ale naosului sînt rotunjite.

Deasupra naosului se ridică turla care are o bază patrată și un tambur tot patrat. Baza aceasta este ceva mai largă decît tamburul. Atît baza cît și tamburul turlei, au la marginea lor de sus cîte un chenar de cărămidă roșie așezată în formă de zig-zag. Acoperișul turlei are o formă piramidală. Sub acoperișul naosului se repetă friza de cărămizi roșii așezate în zig-zag.⁹⁾

Interiorul navei e înainte de toate caracterizat prin patru stâlpi de piatră cioplită. Stâlpii aceștia sînt legați între ei prin arcuri semicirculare, îmbrățișînd un spațiu dreptunghiular de 1,10×0,85 m, deasupra căruia se ridică turla cu zidurile ei masive. Acest spațiu central al navei e înconjurat jur împrejur de un fel de coridor boltit ca un sfert de cerc, bolta pornînd din pereții exteriori spre centru unde, ajungînd punctul ei cel mai înalt se încovoiește repede și într-o întorsătură aproape semicirculară se proptește în zidul turlei formînd o cavetă.

Atît zidurile cît și bolțile interioare sînt tencuite. Excepție fac cei patru stâlpi de piatră de talie care sînt de proveniență sigură din ruinele străvechei Ulpiei Traiane, dovadă fiind inscripțiile.

Padimentul, atît în navă cît și în absidă, e din lespezi de piatră și cărămizi romane pe care se văd și azi, deși tocite, urmele sigiliilor Legiunilor.

Lumina intră în biserică prin trei ferestre situate la nord ca niște metereze, iar dinspre sud prin două ferestre mici rotunde de fapt din tuburi de canal. Altarul este și el prevăzut cu două ferestre strîmte și lunguiețe ce au fost tăiate din cîte o lespede mai subțire, avînd în partea de sus un arc ascuțit.

⁹⁾ Cf. S. Cîndea, *art. cit.* p. 706.

Iconostasul bisericii e de lemn și are în mijloc ușiile împănate, iar lateral câte două uși diaconesti. El a fost zugrăvit în anul 1789 de către Popa Simion, zugrav din Pitești.¹⁰⁾

Atât în naos cât și în altar se văd clar urmele unei picturi vechi în frescă, care însă este atât de deteriorată încât cu mare greutate s-ar putea trage concluzii privitoare la proveniența și formele ei. Totuși I. Radu scrie că în anul 1912 a mai putut observa următoarele: „Se vede de-a stînga iconostasului lîngă strană chipul Sfîntului Arhanghel Mihail. Lîngă el sînt trei ostași cu coroane de mărgăritare pe cap. Deasupra sînt alte șiruri de icoane. În cel dintîi sînt patru fecioare între care se poate citi numele Sfintei Tecla. În celelalte două rînduri se văd chipurile puțin deslușite a doi bărbați și patru femei cu coroane împărătești pe cap. Numele lor nu se poate citi. Cred că într-un rînd e împăratul Constantin cu mama sa. De-a dreapta se văd tot atîtea rînduri de sfinți. Din jos lîngă altar este Sfîntul Nicolae, apoi urmează tot martirii soldați. Deasupra sînt chipuri de sfinți, profeți sau apostoli al căror nume scris în limba slavonă nu l-am putut citi. După urmele ce au mai rămas se vede că biserica pînă la înălțimea ferestrelor rotunde toată a fost zugrăvită. Mai deteriorate și de aceea mai puțin vizibile sînt chipurile din altar. O figură de arhieru are în mînă o fâsie pe care se află o inscripție slavonă.

Din afară, deasupra întăritorii încă este chipul Preacuratei Fecioare Maria cu Iisus, urmat de chipul unui arhieru, poate Sf. Nicolae¹¹⁾.

Exteriorul bisericii este foarte simplu. În peretele sud-vestic al clădirii se găsește ușa de intrare construită din blocuri mari de piatră de talie. Deasupra acestei uși este o firidă în formă de trapez în care se mai păstrează încă urmele unei picturi. Peretele din sîrce nord-vest are două contraforturi din material de proveniență romană.

În jurul clădirii se văd ruinele altor trei încăperi ale bisericii și anume: ruinele unei tînde mari (pronaosul) care a avut dimensiunile de 6,00×9,83 m., ruinele unui coridor larg de 2,45 m pe partea sudică a bisericii și o încăpere în partea sudică a absidei, un fel de diaconicon.

Există informații că în 1897 s-a construit aparte o clopotniță pentru clopoțele și toacele care în turn nu aveau loc. Aici se găsește un clopot din 1782 cu o inscripție impresionantă în limba maghiară cu următorul text în traducere românească: „O mamă dăruiește a lăsa să răsună glasul de bronz, în locul glasului stins a dulcelui ei fiu.”

¹⁰⁾ Vezi *Anuarul Comisiunii monumentelor istorice — secția pentru Transilvania, 1926—1928*, Cluj, 1929, p. 117 și I. Radu *op. cit.* p. 194.

¹¹⁾ I. Radu, *op. cit.* p. 194—195.

De remarcant este faptul că axa longitudinală a acestei biserici nu este pe direcția vest-est ci mai mult pe direcția sud-nord, deși nu corespunde exact nici acesteia. Această eroare, cu sau fără știința celor ce au zidit biserica, e determinată de faptul că în Densuș terenul s-a opus unei orientări exacte, colina pe care este construcția reprezentând un platou foarte redus. În felul acesta biserica a fost astfel zidită încât axa ei longitudinală să corespundă axei longitudinale a micului platou.

Desigur, în cursul veacurilor, biserica a suferit multe adăugiri, și reparații. Documentele vorbesc însă numai despre restaurarea din anii 1889—1890 făcută sub conducerea lui Ștefan Möller și despre repararea acoperișului din anul 1928.

În biserică s-au găsit mai multe cărți vechi pe care ca și pe matricola veche preoții bătrâni au scris lucruri și întîmplări însemnate. Dintre aceste cărți menționez: un Nou Testament din anul 1648; o Evanghelie din 1776; o Biblie de Blaj din 1796; un Penticostariu din 1808; matricola amintită care începe din 24 mai 1824 ș. a.¹²⁾

Documentele menționează că în anul 1516 un călugăr cu numele Mezerzius ar fi cules inscripțiile latine din biserica din Densuș. La fel se amintește la anul 1360 numele preotului Dalc¹³⁾.

În jurul bisericii este cimitirul în care mormintele, unele îngrădite cu grății de fier și bine îngrijite, altele părăsite și uitate, sînt adumbrite de numeroși pruni.

„Oricît de întunecos și necunoscut ar fi trecutul întunecat al acestei biserici, cert este că ea e una din cele mai vechi din țara noastră și ca atare de veacuri îndelungate a adăpostit între zidurile ei afumate și mucegăite limba românească, care a răsunat în glasul tărăgănat al dieilor din strănă și în rugăciunile oftate ale bătrînilor preoți...”¹⁴⁾

În prezent, prin deosebita grijă ce se acordă monumentelor de acest fel, biserica din Densuș este declarată monument istoric și arhitectural și se restaurează de către Direcția Monumentelor Istorice de pe lângă Consiliul de Miniștri al R. P. R.

12) cf. V. Vătășanu, *op. cit.* p. 200.

13) Idem, *op. cit.* p. 42—43.

14) I. Radu, *op. cit.* p. 197.

NICOLAE BALCESCU SCRITOR, REVOLUȚIONAR ȘI PATRIOT LUMINAT

de Pr. Prof. Dr. SP. CÂNDEA

În anul 1819 zările cerului romînesc erau întunecate. Din depărtări se auzeau zgomote surde, amenințătoare. Nu se știa dacă ele răbufnesc din adîncul pămîntului, vestind un mare cataclism, sau sînt tunetele cerului, aducătoare de foc și furtună.

Întreagă obștea romînească trăia cu sufletul la gură. Toată lumea simțea că se apropie sorocul răspunderilor cutremurătoare pentru nedreptățile de veacuri, pentru umilirile fără de număr, pentru silniciile de fiecare clipă, pentru demnitatea de om stropită neconținut cu noroi, scuipată mereu în obraz și călcată cu brutalitate în picioare, pentru chinurile îngrozitoare ale dezbrăcării și înfometării unui neam întreg, pentru singele stors picătură cu picătură din inima milioanei de țărani, pentru nesimțirea și perusînarea boierilor și a ciocoilor, care și-au bătut joc de țară, de norod și de tot ceea ce este frumos, sublim și sfînt în viața unui popor. Erau clipe de fierbere, de răzvrătire a milioanei de oropsiți, erau clipele în care se îngrămădeau nori cu toate tunetele și cu tot focul Vladimirescului, care avea să ardă răul pînă în temelii, să distrugă toată lepra blestemată de pe trupul poporului, pedepșind fără îndurare pe cei haini, pe ticăloși, pe vampiri, pe neîndurații și crîncenii exploatarei ai țărănilor muncitori.

În aceste clipe, cu zări întunecate, a apărut pe bolta cerului romînesc unul dintre cei mai strălucitori luceferi ai gîndirii și simțirii poporului nostru. În astfel de clipe și împrejurări s-a născut, în București, marele nostru Nicolae Bălcescu, „omul care va umplea cu gîndirea și cu lupta sa mai multe decenii”¹⁾ din istoria zbuciumatului nostru popor.

Nicolae Bălcescu, al doilea fecior²⁾ al pitarului Barbu Petrescu și al serdăresei Zinca, și-a luat numele de la satul Bălcești, din ținutul Argeș, unde mama lui avea o moșie. Mic bo-

¹⁾ N. Popescu Doreanu, *Nicolae Bălcescu și revoluția de la 1848*. București, 1948, p. 17.

²⁾ Primul copil se numea Costache, al doilea Nicolae, al treilea o fată, Sevasta, apoi Marghioala și ultimul copil, Barbu,

ier de origine, a rămas de vreme orfan de tată și l-a crescut în grele strimtori serdăreasa Zinca. Mama lui a fost o femeie cultă și cu vederi largi și liberale pentru vremurile acelea. Ea a fost cel dintâi dascăl de patriotism înflăcărat al tinărului Nicolae.

Pentru un timp scurt, Bălcescu, a fost dat în grija profesorilor greci, care — între altele — îi vor fi povestit și despre dureroasele prigoniri din țara lor, care i-au forțat să ia calea grea a pribegiei printre străini.

La anul 1834 a ajuns să învețe carte la Sf. Sava în București avînd dascăli pe Ion Eliade, Petrache Poenaru, Simion Marcovici, etc. Timp de șase ani N. Bălcescu a primit, la Sf. Sava, educație patriotică din partea lui Eftimie Murgu, luptător din Banat, refugiat la București, și din partea lui Vaillant, venit din Franța. Aici s-au deschis ochii sufletului și s-a aprins flacăra inimii tinărului N. Bălcescu pentru cunoașterea trecutului zbuciumat al poporului nostru. Aici a făcut el mai întîi dovadă despre pasiunea studiului istoriei, a cărei adîncă cunoaștere, furnizează cea mai temută armă de luptă împotriva tiranilor și a exploataților. Aici a descifrat el sensul adevărat al patriei și a învățat să iubească poporul. Aici a ajuns la convingerea că „boierii nu-s romîni.”

Din dragoste nemărginită pentru patrie și popor, la vîrsta de nouăsprezece ani, N. Bălcescu îmbracă haina de ostaș. El nu este însă asemenea celorlalți elevi ai școlii militare. El nu joacă cărți, el nu joacă cadrul, el nu este încîntat de strălucirea galoanelor, el n-are timp pentru petreceri, pentru distracții ieftine și ușoare. El deschide un curs de istorie în cazarma în care el activa ca elev al școlii de cavalerie. El vrea să arate ostașilor și gradaților trecutul glorios al romînilor și prezentul plin de asuprire, de nedreptate, de iașitate și slugărnice. El vrea să-i convingă asupra necesității de regenerare, de înnoire și îndreptare a prezentului. Cursurile lui de istorie conțin însă — după părerea regimului reacționar de atunci — idei suspecte, fapte subversive, semînte revoluționare. De aceea ele sînt interzise.

La frageda vîrstă de douăzeci de ani, N. Bălcescu este obsedat de o singură dorință, de un singur ideal: *înălțarea poporului său, eliberarea lui din lanțurile robiei iobăgești*. De aceea se însoțește cu tinărul Dumitru Filipescu, boier de neam, întors proaspăt de la studii din străinătate și organizează împreună cu el o conspirație. În conspirație sînt atrași și alți patrioți de mare valoare, ca de ex.: Eftimie Murgu, Vaillant, Telegescu, Sotir Țăranu, etc. Se alege un comitet revoluționar, se redactează un proiect de constituție, în care se prevede desființarea tuturor privilegiilor medievale, improprietățile clăcașilor, întemeierea unei puternice armate naționale și proclamarea republicii. Conspirația este însă descoperită și conducătorii ei arestați. Dumitru Filipescu, împotriva căruia se în-

dreaptă toată furia guvernului reacționar, plătește scump îndrăzneala de a-și fi trădat clasa din care făcea parte. El moare în închisoarea de la Snagov. Tânărul N. Bălcescu a fost și el condamnat la trei ani de închisoare. „Mantaua soldătească, singurul așternut pe patul de lemn. Sfeșnicul de lut. Singura carte îngăduită — un ceaslov. Fig. Umed. Intunerio. Și cele dintii tuse, sfîșindu-i plămînii în pieptul firav”.³⁾ Totuși el reușește să se elibereze din închisoare, după doi ani și jumătate de suferință amară, profitînd de amnistia dată de Gh. Bibescu, cu prilejul urcării sale în scaunul domniei.

Cu toate eșecurile cu toate umilințele și cu toate suferințele îndurate N. Bălcescu nu renunță la luptă. El iese din închisoare slăbit fiziceste, dar oțelit sufletește. Deși foarte tânăr încă, temnița l-a maturizat, l-a ajutat să pătrundă mai adînc în sine însuși, să-și măsoare vrerea și putea ea, să pătrundă mai adînc în realitățile vieții și să scruteze viitorul.

Abia scăpat din închisoare, în toamna anului 1843, înființează, împreună cu Ioan Ghica și Christian Tell, gruparea politică secretă „Dreptate-Frăție”. Această organizație avea rolul să pregătească toată suflarea românească pentru marea revoluție de la 1848. Programul acestei organizații era mult mai larg, mult mai revoluționar decît cel al conspirației de odinioară. Programul acesta revoluționar nu se mai limita, pe plan geografic, numai la Muntenia. El avea în vedere acum și Moldova și Transilvania, deci era conceput pentru întreg teritoriul locuit de romîni. De aceea, N. Bălcescu a intrat în legături cu conducătorii mișcării naționale din Moldova, cu Mihail Kogălniceanu Vasile Alecsandri, Costache Negri, iar în Ardeal cu G. Bariț. Pe toți aceștia, N. Bălcescu i-a vizitat și a discutat cu ei nu numai problema drepturilor naționale, unirea și independența patriei, dar și pe aceea a organizării unui singur partid revoluționar, pentru conducerea luptei și obținerea victoriei. Programul actual al lui N. Bălcescu nu mai vedea rezolvarea problemei în cadrul îngust al teritoriului dintre Carpați și Dunăre, ci în cadrul larg al tuturor provinciilor locuite de romîni. Și mai mult: *el leagă rezolvarea problemei naționale de problema democrației și independenței, și mat ales de rezolvarea problemelor sociale.*

După N. Bălcescu, *nu este posibilă revoluția națională fără revoluția socială și un popor își poate cuceri dreptul la viață liberă și independentă numai în măsura în care se încadrează în lupta generală a umanității, pentru progresul întregii omeniri.*

Ideile acestea atît de înaintate pentru timpul acela și stu-

³⁾ Cezar Petrescu, *Despre scris și scriitori. Studii literare. Nicolae Bălcescu*. Editura de Stat pentru literatură și artă. București, 1953, p. 17.

diile aprofundate, prin care cărturarul eminent descopere trecutul eroic și glorios al poporului român, studii publicate în revistele *Propășirea* din Iași și *Magazinul Istoric pentru Dacia* din București, îl pun pe N. Bălcescu, la vârsta de 24 de ani, în fruntea gânditorilor, în fruntea intelectualilor, în fruntea revoluționarilor, în fruntea patrioților generației sale. El, tânărul de 24 de ani, a fost virful gândirii, virful simțirii, virful acțiunii patriotice și revoluționare și în același timp energia cea mai clocotitoare a epocii sale.

Ideile și activitatea lui N. Bălcescu nu erau însă necunoscute guvernului reacționar din timpul acela. Din cauza aceasta N. Bălcescu se găsea din nou în mare pericol. De aceea el a trebuit să fugă peste graniță. S-a refugiat la Paris, unde a stat doi ani, îndurând lipsuri și mizerii de nedescris, dar cu toate acestea el muncea din greu, cercetând toate bibliotecile Parisului și studiind neîntrerupt documentele istorice ale trecutului. Mizeria îndurată și munca fără preget, deschid din nou rana plămînilor. Se duce apoi în Italia, unde răscolește toate bibliotecile marilor centre culturale, acumulînd material nou și prețios pentru tezele sale revoluționare. Se întoarce din nou la Paris și participă direct la luptele de stradă din februarie 1848, pătrunde și el cu mulțimea în palatul regal și spintecă o fâșie de catifea de pe tronul lui Filip, care se refugiase înspăimîntat. În luna martie N. Bălcescu este în București. De acum înainte încep pentru N. Bălcescu marile lui suferințe, marile lui zbuciumări, chinurile fizice și morale, care nu-l vor părăsi pînă în clipa morții.

El trebuie să muncească acum zi și noapte, cu o grabă nemaiîntîlnită, spre a face față multiplelor obligații. El trebuie să redacteze programul revoluției, să compună proclamația pentru declanșarea ei, să întocmească planul și să conducă acțiunea pentru răsturnarea guvernului reacționar. El trebuie să însuflețească și să dinamizeze prin grai viu și prin scris pe fiecare luptător pentru cauza mare a patriei și a poporului. Toate acestea nu ajung pentru un om atît de plîpînd și atît de bolnav. El trebuie să mai lupte din greu împotriva tuturor defectelor tovarășilor săi de acțiune revoluționară. El trebuie să combată dezordinea și confuzionismul lui C. A. Rosetti, oportunismul și concesionismul lui Ion Eliade, ezitățile lui Christian Tell și îndoelile lui Nicolae Goleșcu.

N. Bălcescu a compus proclamația de la Islaz, pe care apoi a diluat-o, diformîndu-o Ion Eliade. După cum se știe această proclamație a fost citită la Islaz de Ion Eliade, iar la București de către Gheorghe Magheru.

Revoluția s-a declanșat cu putere și entuziasm și guvernul reacționar a fost răsturnat. N. Bălcescu a făcut parte din guvernul revoluționar pînă în clipa arestării lui.

În scurta și palpitantă guvernare revoluționară, N. Băl-

cescu a încercat cea mai mare și cea mai amară durere din viața lui. În timp ce el s-a dăruit cu toată ființa sa revoluției, în timp ce el, revoluționarul integral, revoluționarul pur, pentru care suprema rațiune de existență era acum traducerea în viață a programului enunțat, era desființarea tuturor privilegiilor medievale, desființarea dijmii și improprietărea imediată a țăranilor, tovarășii săi de luptă au trădat cauza revoluției, au trădat pe N. Bălcescu, au trădat masele oprite, care în atâtea rînduri și cu atîta entuziasm și abnegație se ridicaseră să pună capăt tiraniei. Tovarășii de luptă ai lui N. Bălcescu și în special Ion Eliade, șeful guvernului revoluționar, a fost oportunist și trădător. El a făcut mereu concesii boierilor, i-a frînat mereu mersul revoluției și în cele din urmă a pactat cu boierii împotriva poporului. Prin această dureroasă trădare, revoluția a fost sugrumată, a fost înăbușită în singele ei, chiar de către cei care aveau menirea și datoria s-o ducă la biruință. O decepție mai amară, o durere mai cumplită și o zădărire mai cutremurătoare decît cea pricinuită de această trădare n-a avut N. Bălcescu niciodată.

Membrii guvernului revoluționar sînt arestați, imbarcați pe o corabie turcească și trimiși pe Dunăre în sus spre o destinație necunoscută. Ei reușesc să evadeze la Orsova și N. Bălcescu se refugiază în Banat și de acolo în Ardeal. Aici N. Bălcescu se străduiește zadarnic să împace pe revoluționarii maghiari cu revoluționarii romîni. Se duce la Constantinopol, spre a discuta cu românii refugiați acolo și în primăvara anului 1849 se întoarce din nou, cu acte false, în Ardeal. Convingerea lui era că împăcarea revoluționarilor romîni și maghiari poate reaprinde focul revoluției în toate părțile lumii și poate duce la izbînda adevărului pretutindeni. De aceea el aleargă fără preget pretutindeni, cutreeră toate localitățile din Ardeal și Ungaria, ca să întilnească pe conducătorii revoluționarilor romîni și unguri și să-i convingă despre binefacerile împăcării întreolaltă. El scrie prietenilor săi scrisori din Panciova, din Debrețin, din Pesta, din Seghedin etc. El întilnește pe membrii guvernului revoluționar din Pesta, întilnește pe viteazul general de origine polonă, Bem, întilnește de mai multe ori pe Kossuth, conducătorul revoluției maghiare și pe Avram Iancu, conducătorul romînilor. El cere tuturor, el le explică necesitatea împăcării și ducerea luptei împreună împotriva aceluiași asupritori, el le pretinde să se împace necondiționat, pentru a salva revoluția.

Avram Iancu acceptă împăcarea cu ungurii, cu condiția ca ei să acorde romînilor din Transilvania aceleași drepturi cu poporul maghiar. Kossuth — care voia libertăți depline pentru poporul său — nu înțelegea nici de cum să acorde aceleași libertăți popoarelor conlocuitoare. La urmă de tot, și sub repetatele stăruințe ale lui N. Bălcescu, cedează și Kossuth,

dar acum era prea târziu. Peste câteva zile revoluția maghiară a căzut strivită sub loviturile celor doi împărați din Viena și Petersburg. N. Bălcescu, adînc îndurerat, arată că dacă ungurii ar fi fost înțelegători și s-ar fi împăcat din vreme cu Avram Iancu, ei s-ar fi putut retrage cu toate forțele lor în Ardeal și aici, împreună cu românii ar fi fost de neînvîns.

N. Bălcescu se refugiază în Munții Apuseni, de unde apoi, deghizat, trece prin Banat și de la Orșova ia din nou drumul pribegiei, îndreptîndu-se spre Paris.

În capitala Franței N. Bălcescu nu se odihnește. El începe munca istovitoare pentru organizarea întregii emigrații revoluționare, scrie și tipărește o serie de lucrări pentru informarea străinilor asupra luptelor și asupra drepturilor pe care le cer românii, stabilește legături strînse cu majoritatea conducătorilor revoluționarilor din toate țările și poartă o corespondență sistematică cu aceștia. El pleacă la Londra, se întoarce iar la Paris și stăruie pe lângă toți oamenii cu influență, pe lângă membrii guvernelor să acorde sprijin și ajutor poporului său. Totul este însă în zadar. Conducătorii Angliei și Franței din timpul acela erau împotriva revoluției și a revoluționarilor, împotriva drepturilor popoarelor. De aceea, amărît și îndurerat scrie lui Ion Ghica că nu trebuie să se mai aștepte nimic de la aceste guverne și de la acești oameni. El era de părere că trebuie să se spună poporului deschis că numai în puterea sa stă posibilitatea mîntuirii sale.

Emigranții revoluționari, decepționați de înfrîngere și sătui de pribegie, părăsesc rînd pe rînd pe N. Bălcescu, fac declarații de supunere și loialitate guvernului condus de Barbu Știrbey și se întorc în țară. N. Bălcescu rămîne însă intransigent și refuză sistematic să facă o asemenea declarație. Frumusețea tinereții și strălucirea idealului pentru care a intrat în luptă, nu-l lasă să se îndoiaie, nu-l lasă să se frîngă, să se aplece și să îngenunche în fața nimănui. El stă mereu sus, el stă mereu drept, el stă neclintit pe pedestalul strălucitor al idealului revoluționar. El înfruntă cu bărbăție toată ura tiranilor, toată vrăjmășie ciocoilor, toată furtuna patimilor, deslănțuită cu nebunească furie împotriva lui. El acceptă să se prăbușească asemenea unei stînci, ale cărei temelii sînt săpate de apă, dar nu acceptă să compromită lupta și idealul luptătorului pentru dreptatea poporului.

Trădat de tovarăși, părăsit de prieteni, chinuit sufletește de neînțelegerea oamenilor, lipsit de cele mai elementare mijloace materiale, muncind peste măsură, se îmbolnăvește și mai greu.

În vara anului 1852 se îndreaptă iarăși spre țara lui iubită, spre altarul sufletului său, dar conducătorii țării, orbiți de ură și patimi, refuză să-i aprobe intrarea, spre a sfîrși în mijlocul poporului, pe care l-a iubit ca nimeni altul, refuză

să-l lase să pășească pe pământul patriei celor mai îndrăzneți și mai mărețe visuri și idealuri ale vieții sale.

Indurerat peste măsură, se întoarce de la Galați în temnița exilului său. Merge în sudul Italiei, la Palermo, unde în toamna aceluiași an sfârșește în vîrstă de numai 33 de ani.

* * *

Nicolae Bălcescu a fost un intelectual autentic, un istoric erudit, un scriitor inspirat.

Deși foarte tînăr, a împletit în chip măiestrit activitatea practică revoluționară cu activitatea teoretică. El studiază amănunțit trecutul și prezentul poporului nostru și publică o serie întreagă de lucrări importante pentru lămurirea și definitivarea concepției sale revoluționare și pentru edificarea altora asupra necesității unor schimbări revoluționare în viața poporului nostru.

Totodată Nicolae Bălcescu este, indiscutabil, cel mai „artistic făuritor de frază muzicală și de stil împodobit de la mijlocul veacului său”. Din tot ceea ce a scris, el răsare ca un om mare, un suflet generos, un artist talentat, un scriitor pasionat.

Prin temperament, prin cultură, prin iubirea nemărginită a poporului și prin dragoste de adevăr și dreptate, Nicolae Bălcescu n-a fost numai cel mai mare revoluționar român din vremea lui, ci și unul din cei mai mari gînditori revoluționari pe plan european al epocii sale.

El n-a luptat și n-a îndemnat la luptă pentru ca burghezia să pună mîna pe putere și să exploateze în continuare poporul. Bălcescu a luptat și a îndemnat la luptă pentru ca poporul său să aibă libertate deplină și să nu mai fie exploatat de către nimeni.

Bălcescu a intuit de atunci și a afirmat cu tărie rolul hotărîtor al maselor în istorie.

Bălcescu n-a fost un națioanlist șovin, îngust și egoist. El a fost un revoluționar care a luptat pentru libertatea și dreptatea poporului său și pentru libertatea și dreptatea tuturor popoarelor din lume. De aceea el spune lui Avram Iancu și luptătorilor lui următoarele: „Nu se poate lupta pentru libertate sub steagul celui mai mîrșav, mai cumplit și mai învechit despotism”, despotismul habsburgic, dar spune în același timp lui Kossuth că „democrația și asuprirea altor neamuri nu se împacă una cu alta”. De aceea el cere lui Kossuth să acorde aceleași drepturi și libertăți popoarelor conlocuitoare, pe care le vrea și le dorește pentru poporul său. El cere atît romînilor cît și ungarilor să lupte împreună și să-și unească lupta lor cu toate popoarele din lume care se bat împotriva asupritorilor și exploataților comuni.

Nicolae Bălcescu a fost alături de Tudor Vladimirescu, patriotul român cel mai înflăcărat din întreg secolul trecut.

Întreaga viață, întreagă opera literară și toată viața lui Nicolae Bălcescu este un imn sublim închinat patriei sale iubite. Din fiecare scriere, din fiecare cuvânt, din fiecare faptă, din fiecare gest al lui Nicolae Bălcescu apare, ca un diamant strălucitor, înflăcărata dragoste față de nefericita lui patrie și față de poporul desmoștenit și asuprit. Pentru Nicolae Bălcescu patria este poporul, ca pe vremea lui Tudor, patria este luptă pentru democrație, pentru dreptate și libertate, și nu privilegiul de clasă, nu pumnul de trândavi și răsfățați ai vieții de asuprire și nedreptate.

De aceea, Bălcescu patriotul luminat, vorbește cu aleasă mândrie și nețărnută dragoste despre eroii adevărați, despre figurile luptătoare din trecutul patriei noastre și despre eroismul legendar al poporului nostru din acele vremuri glorioase. În timpul lor și datorită patriotismului lor curat, patria era liberă, independentă și puternică.

Patriotismul lui Bălcescu este un patriotism înaintat. El pretinde ca romînii să nu se alieze niciodată cu forțe reacționare nici chiar atunci cînd aceste forțe promit și acordă anumite avantaje de moment. El pretinde ca națiunea romînă să fie totdeauna alături de cei care luptă pentru dreptate, pentru libertate, pentru adevăr și democrație.

Consecvent cu principiile sale patriotice și revoluționare, Nicolae Bălcescu acceptă dureroasa pribegie, acceptă chinuitoarea despărțire de patria lui iubită, acceptă lipsurile și mizeria, acceptă deprimanta și dureroasă boală și acceptă chiar moartea aceea tristă între străini și în anonimat, dar nu acceptă să semneze nici cel puțin de formă o declarație de supunere față de stăpînirea reacționară și exploatoare din țară.

Nicolae Bălcescu, patriotul luminat, convins de dreptatea cauzei sale, a stat neclintit pînă la moarte pe baricada luptei neîncetate și n-a coborît nici o clipă de pe soclul strălucirii patriotismului adevărat.

CRONICA BISERICESCĂ INTERNĂ ȘI EXTERNĂ

INSTALAREA EPISCOPULUI REFORMAT ALEXANDRU BUTHI LA ORADEA MARE

În ziua de 25 martie 1962, a avut loc, la Oradea Mare instalarea Episcopului reformat, Alexandru Buthi.

La solemnitatea instalării au participat:

Din partea Departamentului Cultelor domnul I. N. Bărbulescu, director general.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române: PP. SS. Episcopi Teofil al Clujului, Valerian al Oradiei și Teoctist, vicar patriarhal, P. C. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Dr. S. Vlad, rectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu, P. C. Dr. V. Vlăduceanu, consilier administrativ la Arhiepiscopia Timișorii și P. C. P. Sălăgeanu, consilier administrativ la Episcopia Aradului, delegați ai I. P. S. Mitropolit NICOLAE al Banatului, P. C. P. Madincea, consilier administrativ la Episcopia Oradiei, Prot. S. Truția—Cluj, etc.

Celelalte culte au fost reprezentate prin Eminența Sa Dr. G. Argay, Episcopul cultului Evanghelic, S. P. Dr. Kovács Lajos, reprezentantul Episcopului unitarian din Cluj, Dr. Gh. Martonosi, vicar general Dr. Iuliu David și pr. Șt. Tökés, delegați ai Episcopiei reformate din Cluj, Dr. Juhász István, rectorul Institutului Teologic protestant din Cluj, prof. Dr. Herman Binder, reprezentând pe Eminența Sa Episcopul Dr. Fr. Müller, Episcopul cultului Ev. C. A., Francisc Belteki prot. romano-catolic Oradea, rabinul I. Pollák și T. Vicaș ca reprezentant al cultului baptist.

După solemnitatea instalării a avut loc o masă oficială, la care au toastat delegații tuturor cultelor, scoțind în evidență activitatea Episcopului Alexandru Buthi.

Seria toastelor a fost încheiată de domnul I. Bărbulescu, directorul general în Departamentul Cultelor.

Tuturor le-a răspuns noul Episcop reformat al Oradiei, Alexandru Buthi, mulțumind participanților.

SOBORUL ARHIEREILOR BISERICII ORTODOXE RUSE

În ziua de 18 iulie 1961, la împlinirea a 539 ani de la aflarea cinstitelor moaște ale Sf. Serghie din Radonej, s-a întrunit Marele Sobor al Arhierilor Bisericii Ortodoxe Ruse, sub președinția Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia.

După deschiderea solemnă a Soborului și după cuvîntul introductiv al S. S. Patriarhului Alexei, au fost prezentate următoarele referate:

I. Despre modificarea Statutului (Regulamentului) bisericesc de conducere a Bisericii Ortodoxe Ruse, privitor la parohii, prezentat de Arhiepiscopul Pimen.

II. Biserica Ortodoxă Rusă și Consiliul Mondial al Bisericilor, prezentat de Arhiepiscopul Nicodim.

III. Despre participarea Bisericii Ortodoxe Ruse, la Congresul creștin pentru apărarea păcii, care a avut loc între 12—18 iunie la Praga, — prezentat de Episcopul Ioan.

După discutarea și aproba ea în unanimitate a referatelor, au fost aduse hotărîri privind:

— Modificarea Statutului de conducerea Bisericii Ortodoxe Ruse, la capitolul referitor la organizarea parohiilor. Așa precum sublinia S. S. Patriarhul Alexei în chiar cuvîntul introductiv, e necesară reglementarea vieții parohiilor, scutirea păstorilor de supraincălecare lor cu probleme economice și atragerea mirenilor spre o activitate mai intensă.

— Sporirea numărului membrilor permanenți ai Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse.

— Relațiile Bisericii Ortodoxe Ruse cu Consiliul Mondial al Bisericilor.

Prin această ultimă hotărîre s-a aprobat:

a) Poziția adoptată de Sf. Sinod al Bisericii Ruse față de Consiliul Mondial al Bisericilor în perioada de la Conferința șefilor și a reprezentanților Bisericilor Ortodoxe locale care a avut loc la Moscova în iulie 1948 pînă în prezent.

b) Hotărîrea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse din 30 martie 1961 privind intrarea în Consiliul Mondial al Bisericilor și, în legătură cu aceasta, aprobarea Mesajului trimis pe adresa Secreterului General al Consiliului Mondial al Bisericilor.

VIZITA PREA FERICITULUI GHERMAN, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE SIRBE ÎN U.R.S.S.

La invitația Sanctității Sale Alexei Patriarhul Moscovei, Prea Fericitul Gherman, Arhiepiscop și Mitropolit al Belgradului și Carlovățului, Patriarhul Sîrbiei, însoțit de Mitropolitul Damaschin al Zagrebului, Daniil al Muntenegrului, Clement Episcop al Bitoliei și alte fețe bisericești, au vizitat Moscova în septembrie 1961.

Cu acest prilej, Academia Teologică din Moscova, i-a oferit „Diploma de membru de onoare al Academiei”.

Prea Fericirea Sa, a fost primit în audiență de Președintele Prezidiului Suprem al U. R. S. S., — L. I. Brejnev.

În cinstea înaltului oaspe, Patriarhul Alexei și președintele Cons. al Afacerilor Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, au organizat recepții.

Au fost vizitate orașele: Leningrad și Odessa.

Înainte de despărțire, cei doi Patriarhi au semnat un comunicat în care se spune printre altele:

Ambii Patriarhi socotesc că legăturile frățesti, tradiționale ale Bisericilor lor trebuie și în viitor să se dezvolte neîntrerupt și să se întărească, prin diferite forme de raporturi reciproce de colaborare.

Patriarhul Gherman, a invitat pe Patriarhul Alexei al Moscovei a-l vizita în Jugoslavia, invitație care a fost acceptată și între timp dusă la îndeplinire.

Înălții ierarhi au mai subliniat tendințele și aspirațiile Bisericilor lor de a întări legăturile frățesti cu celelalte Biserici precum și necesitatea depunerii tuturor eforturilor de către Bisericile lor, contribuind la întronarea pe pământ a unei păci drepte și trainice.

VIZITA S. SALE ALEXEI, PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI AL ÎNTREGII RUSII ÎN R. P. F. JUGOSLAVIA

În cursul lunii mai, S. Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii a făcut o vizită în R. P. F. Jugoslavia, reîntorcînd-o pe aceia a delegației Bisericii Ortodoxe Sîbe.

Cu acest prilej S. Sa a fost întâmpinat la aeroport cu deosebită dragoste frățească de către Prea Fericitul Patriarh Gherman înconjurat de clerul superior al Patriarhiei din Belgad. Între S. Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și P. F. Patriarh Gherman al Bisericii Ortodoxe Jugoslave au avut loc întrevederi și convorbiri asupra situației Bisericilor din ambele țări și a contribuției acestora în acțiunea de apărare a păcii și prieteniei între popoare, precum și în cea a unirii Bisericilor creștine.

Însoțit de mai mulți Ierarhi, S. Sa a slujit în cîteva biserici și a vizitat Belgradul și alte orașe din R. P. F. Jugoslavia, fiind pretutindenea primit cu deosebită căldură, bucurie și însuflețire.

Vizita Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Ruse în Jugoslavia a avut darul de a contribui la întărirea legăturilor frățesti dintre cele două Biserici surori.

INTRAREA BISERICII ORTODOXE RUSE ÎN CONSILIUL MONDIAL AL BISERICILOR

Cel mai important eveniment în viața creștinismului contemporan a fost intrarea Bisericii Ortodoxe Ruse în Consiliul Mondial al Bisericilor.

Împreună cu ea au intrat în componența Consiliului Mondial al Bisericilor, Bisericele Ortodoxe română, bulgară și polonă.

Hotărîrea în acest sens a fost adoptată la cea de a III-a sesiune a Consiliului Mondial al Bisericilor care a avut loc între 18 noiembrie—6 decembrie 1961 în capitala Indiei, New-Delhi.

Această hotărîre a fost întîmpinată cu deosebită satisfacție și bucurie de către Bisericele ortodoxe și de creștinii altor confesiuni ca marcînd o etapă importantă în calea spre unitatea lumii creștine.

Cu acest prilej s-a aprobat și textul care definește noua bază a Consiliului Mondial al Bisericilor, și anume:

„Consiliul Mondial al Bisericilor este o asociație (comunitate) a Bisericilor care mărturisesc pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor, — și împreună năzuiesc a îndeplini chemarea lor comună, întru mărirea Unuia Dumnezeu, — Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh”.

Adoptarea acestei definiții, constituie o condiție prealabilă pentru intrarea în componența consiliului a oricăror Biserici și confesiuni religioase.

MOARTEA I. P. Sf. NICOLAE, FOST MITROPOLIT AL CRUȚIȚELOR

În 13 decembrie 1961 a încetat din viață fostul Mitropolit Nicolae al Cruțițelor și Kolomnei.

Decedatul s-a remarcat în activitatea sa multilaterală, printr-un înflăcărat patriotism și ca luptător pentru apărarea păcii, pentru care i s-au conferit atîtea ordine, iar multe Facultăți de Teologie, i-au acordat titlurile de doctor în Teologie sau „doctor honoris causa.” Astfel Academia Teologică din Moscova în 1947, Sofia în 1952, Preșev (Cehoslovacia) în 1955, Praga în 1950, Academia Bisericii Reformate din Ungaria în 1953, Institutul Teologic din București în 1954 și Institutul Teologic Protestant din Cluj în 1955.

Înmormîntarea defunctului mitropolit a avut loc la 15 decembrie 1961, în Lavra Sf. Treim:—Sf. Sergheie.

Sfînta Liturghie, pentru cel adormit întru Domnul, a fost oficiată de Pitirim, actualul Mitropolit al Cruțițelor și al Kolomnei, asistat de Arhiepiscopul Nicodim și Episcopul Ciprian, cu un sobor de clerici ai Moscovei.

Prohodul a fost oficiat de însuși Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei, înconjurat de un sobor de 10 ierarhi, de soborul clericilor Lavrei, ai Academiei Teologice și ai oșului Moscova.

Două coruri formate de studenți teologi au dat răspunsurile. Coroane enorme din ramuri de brad și flori naturale au fost depuse la catafalcul lui.

Rectorul Academiei Teologice Prot. K. I. Rujitchii — la Chinonic a scos în relief meritele ilustrului arhiepiscop. La rîndul său, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei, în cuvîntarea funebrelă, evocînd cei 40 de ani de păstorire a răposatului ierarh a elogiat personalitatea defunctului.

PREGATIRI PENTRU A 3-a CONFERINȚA BISERICESCA EUROPEANA DE LA NYBORG

Între 21 și 31 ianuarie 1962, în Leiden (Olanda), Preziđiul și Comitetul Conferinței bisericești europene au ținut ședința de pregătire a celei de a 3-a Conferințe bisericești europene, care va avea loc între 1 și 5 octombrie 1962 la Nyborg (Danemarca).

La această ședință au participat Episcopul D. Lilje (R. F. G.), Dr. Emmen, secretarul general al Bisericilor reformate din Țările de Jos, Arhiepiscopul Kiivit (U.R.S.S.), Episcopul Primat al Angliei Dr. Hunter și Arhiepiscopul Ioan (Wendland) din partea Bisericii Ortodoxe Ruse. Pe lîngă aceștia reprezentînd prezidiul, au mai participat din partea Comitetului: Episcopul ortodox Emilian Timiades (din partea Patriarhatului Ecumenic), Episcopul D. Noth (R. D. G.), Episcopul luteran Wantula (Polonia), Dr. Martin Niemöller (R. F. G.), Episcopul metodist Dr. Sigg (Elveția), Wilm (R. P. F.), predicatorul baptist Slack (Marea Britanie), preotul luteran Lurfeldt (Danemarca), Profesor L. N. Pariski (U.R.S.S.) și D. Cadier (Franța).

Afară de aceștia au mai fost prezenți ambii secretari: Primpăstor Dr. Harms (R. F. G.) și Dr. Williams (Anglia).

Cu acest prilej s-a hotărît ca la viitoarea Conferință principalul referat cu tema „Biserica din Europa și criza omului modern” să-l elaboreze prof. univ. Gordon Rupp din Manchester. Coreferatul cu tema „Bilanțul umanismului european” îl vor prezenta profesorii R. Mehl (Franța) și J. M. Lochmann (Cehoslovacia), iar un altul cu tema „Omul în întîlnire cu Hristos” îl vor trata profesorii J. Kotsonis (Grecia) și H. Berkhof (Olanda), iar al treilea cu tema „Participarea Bisericilor la slujirea nouă” îl vor redacta preoții David Paton (Marea Britanie) și Arhiepiscopul Ioan (Wendland). Lucrările biblice le va prezenta Episcopul Lilje.

Bisericile din Africa și Asia vor arăta la Conferință așteptările lor de la Bisericile europene.

S-a hotărît apoi să se invite la Conferință toți cei interesați de destinele Bisericilor și organizațiile religioase, care urmează să înainteze opiniile lor referitor la temele anunțate, iar reprezentanții Bisericilor să trimită „Documentări”, adică scurte referate, care se vor lua în considerare la hotărîri.

ZIUA RUGACIUNII ECUMENICE

Nu de mult la Friedrichshagen din Berlinul de răsărit, femeile de confesiune evanghelică au organizat ziua de rugăciune ecumenică, la care au luat parte sora Arhiepiscopului Ioan, Exarh al Moscovei, dsoara Elisabeta Wendland, creștină ortodoxă din U.R.S.S., apoi Miss Mathies și Miss Malila, de confesiune literană din U.S.A. Acestea și-au făcut rugăciunile în limba lor, apoi în cea germană și s-au interesat de activitatea socială a femeilor cu privire la educația copiilor, la azilul de bătrâni, la grădinile de copii mici. S-au evidențiat în mod special îndatoririle mamelor în educația tinerețului. Dsoara Wendland a înfățișat aspecte ale vieții religioase în U.R.S.S., iar americanele au descris colaborarea strânsă între cler și laici în America de Nord.

IN LEGATURA CU CONFERINȚA CONSILIULUI
MONDIAL AL BISERICILOR DE LA NEW-DELHI

La Potsdam, în 22 și 23 ianuarie 1962 s-au adunat 1800 de păstori protestanți, cărora li s-au comunicat rezultatele Conferinței Consiliului Mondial de la New-Delhi, la care adunare mitropolitul N. Markevici a prezentat caldul salut al Bisericii Ortodoxe Ruse.

CONFERINȚA PREȘEDINTELUI D. MARTIN NIEMÖLLER

La băile Godesberg într-o adunare a Comitetului de pace din Europa de Vest a conferențiat, înainte cu câteva luni, președintele Bisericilor din Hessen, D. Martin Niemöller, propunând neutralitatea Germaniei, aceasta putând să fie astfel pod între Est și Vest.

MOARTEA ARHIEPISCOPULUI THEOCLITOS AL
ATENEI ȘI AL ÎNTREGII ELADE

În ziua de 8 ianuarie 1962 s-a stins din viață la Atena Întăistătorul Bisericii Ortodoxe din Elada, Arhiepiscopul Theoclitos al Atenei și al întregii Elade.

Înaltul ierarh decedat, născut în anul 1890, și-a făcut studiile la Universitatea din Atena, după care a fost hirotonit preot păstorind în Lamin din 1914—1923. În anul 1923 a ocupat locul de prim secretar al Sf. Sinod, apoi a fost hirotonit episcop și numit vicar al eparchiei Stavropoliei. Din 1931—1944 a funcționat ca mitropolit al Calavriției, și Eghialului, iar din 1944—1957 ca mitropolit al Patrasului. După moartea Arhiepiscopului Spiridon, mitropolitul Theoclitos a fost ales în 1958 ca Arhiepiscop al Atenei și al întregii Elade.

Regretatul dispărut a întreținut raporturi de frățescă dra-

goste și de înțelegere deplină cu Bisericele ortodoxe surori, care au avut darul de a contribui la întărirea unității Ortodoxiei ecumenice.

Cu prilejul Conferinței panortodoxe de la Rodos din septembrie 1961, Arhiepiscopul Theoclitos a manifestat o deosebită dragoste frățească față de delegații Bisericilor, în tot timpul Conferinței și cu ocazia vizitei lor în diferite orașe și locuri istorice din Grecia.

NOUL REPREZENTANT AL PATRIARHIEI MOSCOVEI ȘI A ÎNTREGII RUSII PE LINGĂ PATRIARHIA DIN ANTIOHIA ȘI A ÎNTREGULUI RĂSĂRIT

În 13 ianuarie 1962 a avut loc în biserica Lavrei Troițe Serghieviei hirotonia arhimandritului Leonte (Gudimov) ca episcop al Podoliei. Hirotonia a fost săvârșită de S. Sa Patriarhul Alexei al Moscovei, asistat de mitropoliții Pitirim al Krutișelor și Kolomenului, Ican al Kievului și Galiției și Pimen al Leningradului.

Născut în anul 1928, după absolvirea Acadmiei Teologice din Moscova în 1957 a fost numit ajutor de inspector și profesor la Seminarul din Odessa, apoi rector al acestui Seminar.

Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse în ședința sa din 14 ianuarie 1962 l-a numit pe P. S. Leontie noul Episcop al Podoliei și vicar al eparhiei din Moscova, ca reprezentant al Patriarhiei Moscovei și a întregii Rusii pe lingă Patriarhia din Antiohia și a întregului Răsărit.

(P. Iacobescu)

VIAȚA BISERICESCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘORII ȘI CARANSEBEȘULUI

SERVICII ARHIEREȘTI

În decursul postului Sfințelor Paști I. P. Sf. Măropolit Nicolae a slujit și predicat în duminici și în „Săptămîna Patimilor”. Astfel în „Duminica izgonirii lui Adam din rai” a cuvîntat despre semnificația postului, în „Duminica Ortodoxiei” despre Ortodoxia, dreapta credință, în „Duminica Sfințului Ioan Scărarul” despre desăvîrșirea creștină, în „Duminica Floriilor” despre însemnătatea florii în viața creștinului, în „Joia Patimilor” despre valcarea omului, în „Vinerea Mare” despre urmările morții Mîntuitorului Hristos, iar în „Duminica Paștilor” despre Învierea Domnului și învierea noastră.

Cu prilejul sfințelor liturgii oficiate I. P. Sf. Sa a hirotonit la cererea P. Sf. Episcop Valerian al Oradei, pe tinerii teologi Teodor Cios pentru parohia Ianoșda (Salonta), Ioan Popovici pentru parohia Măeriște și Ioan Ardelean pentru parohia Călinești.

De asemenea I. P. Sf. Sa a participat în ziua de 6 mai, „Duminica Tomei”, la Sf. Liturgie oficiată în catedrala din Caransebeș. La sfîrșitul serviciului divin a fost oficiat un parastas pentru toți a hieriei decedați care au păstorit în acest oraș, sediu al unei vechi și cu tradiții Episcopii.

VIZITA EMINENȚEI SALE EPISCOPULUI REFORMAT DIN ORADEA, ALEXANDRU BUTHI, LA TIMISOARA

Eminența Sa, Episcopul reformat din Oradea, Alexandru Buthi, inspectînd unitățile în subordine din Timișoara, în ziua de 11 ma 1962, a făcut o vizită I. P. S. S. Mitropolit Nicolae. Cu acest prilej cei doi înalți demnitari bisericești s-au întreținut în mod cordial. În convorbirile avute s-au atins problemele arzătoare ale epocii noastre contemporane: apărarea păcii și unirea Bisericilor creștine.

La despărțire I. P. S. Mitropolit Nicolae a oferit înalțului oaspe daruri.

VIZITAȚIUNE CANONICĂ

I. P. Sf. Nicolae însoțit de P. C. Sa pâr. vicar Dr. Gheorghe Cotoșman și diaconii Simion Bîtea și Ioan Gașpar de la Catedrala mitropolitană din Timișoara a făcut o vizitațiune canonică în orașul Lugoj în ziua de 20 mai 1962. Cu acest prilej I. P. S. Sa asistat de un sobor de preoți a pontificat Sf. Liturghie în biserica veche din acest oraș. La vohod, I. P. S. Sa a hirotesit întru iconom stavrofor pe pâr. Dr. Aurel Mihaescu din Lugoj. La Priceasnă I. P. S. Sa a predicat, talmăcind evanghelia zilei.

În aceeași zi la orele 18 I. P. S. Sa a pontificat vecernia care s-a oficiat în cea de a doua biserică monumentală a parohiei, asistat de același sobor de preoți de la Sf. Liturghie.

La vohod a fost hirotesit întru iconom stavrofor pâr. Patriciu Tufescu. Și în cadrul acestui serviciu divin I. P. S. Sa a predicat.

Răspunsurile liturgice, atât la săvîrșirea Sf. Liturghii cît și la vecernie, au fost date de către corul bisericesc din Lugoj, dirijat de d. Lăzărescu.

CONFERINȚE DE LUCRU CU PROTOPOPII RAIONALI

În zilele de 13 martie și 7 mai a. c., la Reședința mitropolitană s-au ținut conferințe de lucru, la care au participat toți protopopii raionali din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișorii și Caransebeșului. Conferințele au fost prezidate de către I. P. S. Nicolae.

Luînd primul contact cu protopopii raionali de la înscăunarea I. P. S. Sale ca Arhiepiscop și Mitropolit al Banatului, a ținut să dezbătă împreună o seamă de probleme privind activitatea protopopilor și preoților din arhidieceză. De la început I. P. S. Sa Părintele Mitropolit Nicolae a făcut un călduros apel la toți protopopii ca să-și îndeplinească cu toată conștiinciozitatea îndatoririle ce le revin.

Printre problemele dezbătute în cadrul acestor conferințe de lucru au fost aceea a comportării preoților, activitatea lor pastorală și socială, respectarea disciplinei financiare, pangarul etc.

După isprăvirea lucrărilor acestor conferințe toți participanții au fost oaspeții I. P. S. Sale la masa comună ce li s-a oferit.

CURSURILE DE ÎNDRUMARE MISIONARĂ PENTRU PREOȚI

La Centrul de îndrumare misionară de la Minăstirea Curtea de Argeș, s-au ținut între 12 martie și 15 aprilie 1962 cursurile de îndrumare pentru preoții din cuprinsul Patriarhiei Ortodoxe Române. La aceste cursuri, din Arhiepiscopia Timișorii, au participat trei preoți.

Examenale de definitivare și promovare pentru preoții care au urmat cursurile de îndrumare seria a XXXVIII-a, au început în ziua de 11 aprilie a. c. Comisia de examinare a fost prezidată de către I. P. Sf. Nicolae.

MEMBRII CORULUI CATEDRAL PRIMIȚI DE I. P. SF. MITROPOLIT NICOLAE

În ziua de 8 martie a. c., la orele 17, membrii Corului Catedralei mitropolitane din Timișoara, au făcut o vizită I. P. S. Sale Mitropolit Nicolae, la reședința mitropolitană. Fiind primiți cu deosebită căldură de către Ierarh, membrii Corului Catedral au prezentat I. P. S. Sale, cele mai calde doriri de bine și multă sănătate, asigurând pe I. P. S. Sa de tot sprijinul și devotamentul lor.

I. P. Sf. Sa Mitropolit Nicolae mulțumindu-le pentru truda depusă și succesul pe care l-au avut în activitatea lor de până acum, le-a dorit spor în munca ce îi așteaptă și în viitor. A urmat apoi o agapă în cadrul căreia s-au împărtășit gânduri sincere și s-au cântat imnuri bisericești.

LUCRARI GOSPODAREȘTI LA CENTRUL EPARHIAL

În ultima vreme s-au realizat o seamă de lucrări gospodărești menite a asigura bunul mers al serviciilor și al întreprinderilor economice ale eparhiei.

Mai întâi, *Capela* de pe lângă școala de cântăreți bisericești și Seminarul Teologic din Caransebeș, care nu funcționase de multă vreme, a fost reactivată. Amenajată cu cele necesare și împodobită cu o seamă de obiecte cultice, capela instalată într-o cameră din incinta Seminarului Teologic, este întrutotul aranjată pentru a fi lăcaș de rugăciune pe seama corpului didactic și al elevilor.

Depozitul de obiecte bisericești care se afla instalat la Caransebeș, într-o încăpere necorespunzătoare, a fost mutat la Catedrala mitropolitană. În felul acesta poate fi mai la îndemîna preoților și a acelor care au nevoie să aprovizioneze parohiile cu cele necesare.

Muzeul eparhial instalat pînă acum tot la Caransebeș, a fost adus la Timișoara. După inventarierea tuturor obiectelor și îmbogățit cu o sumedenie de piese de valoare, muzeul urmează să fie instalat într-o încăpere amenajată a Catedralei mitropolitane. Valoarea istorică și vechimea pieselor ce se află în acest muzeu vor contribui într-o mare măsură la îmbogățirea tezaurului muzeologic din capitala Banatului.

Atelierul de luminări neputînd funcționa în condiții optime din punct de vedere tehnic și sanitar în localul unde se afla

anterior, a fost instalat în clădirea arhidiecezană din Caransebeș. În acest edificiu avînd spațiu potrivit, au fost amenajate câteva încăperi în care s-au montat toate instalațiile de fabricare a luminărilor, magazia cu materiale precum și celelalte anexe. În forma în care se află instalat atelierul de luminări, condițiile de muncă sînt corespunzătoare și procesul de fabricație al luminărilor se desfășură mult mai ușor, dînd un randament sporit în ceea ce privește producția.

Pe lîngă aceste măsuri de reorganizare urmărind bunul mers al treburilor gospodărești, și la Centrul Arhiepiscopesc s-au efectuat o seamă de lucrări de amenajare și reparații, precum și de înfrumusețare a clădirilor în care se desfășoară întreaga activitate, atît la Reședința mitropolitană cît și la Centrul Eparhial. În grădina și în spațiile libere s-au plantat flori și plante ornamentale. Clădirile au fost spoite și zugrăvite. În interiorul clădirilor, pe lîngă transformările făcute, mai ales la Centrul Eparhial, s-au efectuat o seamă de modificări pentru ca unele încăperi să fie utilizate cu cît mai mult folos. S-au vopsit ușile și întreaga lemnărie a ferestrelor. În birouri s-a instalat mobilier potrivit, cel vechi și care nu s-a mai putut repara a fost înlocuit. S-au montat lămpi noi pentru ca iluminatul să fie după cerințele personalului care muncește în birouri, făcîndu-se totodată o seamă de amenajări în așa fel ca toate încăperile să aibe un aspect frumos și igienic.

LUCRĂRI DE ÎNTREȚINERE LA BISERICI MONUMENTE ISTORICE

Ca peste întreg cuprinsul patriei noastre și în Arhiepiscopia Timișorii și Caransebeșului, grija organelor noastre de Stat — pentru întreținerea, conservarea și restaurarea monumentelor istorice — se manifestă tot mai mult. An de an se acordă fonduri pentru repararea acestor construcții, podoaabe și creații ale meșterilor și artiștilor din trecutul îndepărtat al poporului nostru. În baza documentațiilor tehnice și la propunerile făcute de către personalul de resort din cadrul Arhiepiscopiei noastre, Departamentul Cultelor, de acord cu Direcția Monumentelor Istorice, a acordat în acest an, dotații pentru executarea lucrărilor de întreținere a mînăstirii din comuna *Cebza* și biserica din *Oloșag*, ambele din raionul Lugoj, fiind monumente istorice de arhitectură.

Mînăstirea din *Cebza*, cu hramul „Sf. Mare Mucenic Gheorghe”, este o construcție de lemn, datînd din secolul al XVII-lea. S-a construit, după tradiții, prin munca unor călugări necunoscuți, în singurătatea pădurii. Stilul original, forma unghiulară a altarului, tavanul orizontal și întregul complex de elemente de care s-au adăugat, în anii 1758, 1780 și 1815 accesorii de factură barocă, dau acestei construcții specificul vechiului al XVII-lea,

Biserica din *Oloșag*, cu hramul „Adormirea Născătoarei de Dumnezeu”, datează de la începutul secolului al XVIII-lea. Este construită în stil baroc din cărămidă arsă, fiind acoperită cu tablă. Pictura pe cupolă în stil bizantin, executată pe lemn, datează din anul 1767, după cum reiese dintr-o însemnare ce se află încrustată pe ușile împărătești. Prin coloritul viu și prin felul cum sînt individualizate figurile, rezultă că pictura este opera unor meșteri desăvîrșiți, al căror nume nu se cunoaște.

Lucrările de întreținere au început în primăvara acestui an, la ambele construcții.

IMPODOBIREA UNEI BISERICI — MONUMENT ISTORIC

În satul Hezeriș din raionul Lugoj, veche așezare ce se amintește în documentele vremii că exista pe la anul 1300, pe colina unui deal, străjuește o veche bisericuță de lemn. Adusă pe tăvălugi de pe dealul zis „ocolituri” această biserică cu hramul „Adormirea Născătoarei de Dumnezeu”, este așezată pe locul actual la sfîrșitul secolului al XVII-lea.

Atît vechimea construcției cît și cea a picturii, datînd de peste două sute de ani, clasează această modestă bisericuță, printre puținele construcții bisericești de lemn, care mai viețuiesc în satele regiunii Banatului.

Prin propunerile făcute de către factorii competenți, și pe baza documentației înlocuite, Direcția Monumentelor Istorice, de pe lîngă Comitetul de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistematizare, apreciînd valoarea acestui monument, a aprobat executarea lucrărilor de restaurare, alocînd și fondurile necesare pentru aceste lucrări, care au fost executate în cursul anului trecut.

Fiînd o modestă și săracăcioasă biserică, după terminarea lucrărilor, la care parohienii și-au dat din plin contribuția lor, executînd munci voluntare, credincioșii acestei parohii și unii din parohia Lugojului au contribuit în acest an cu diferite obiecte, pentru a împodobi interiorul acestui monument istoric.

EVIDENȚA MONUMENTELOR ISTORICE DE PE CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI TIMIȘORII ȘI CARANSEBEȘULUI

Pe teritoriul Patriei noastre sînt răspîndite o mulțime de monumente istorice, dovezi concrete ale dezvoltării culturii materiale din țara noastră. Conservarea și îngrijirea acestor vestigii reprezintă o sarcină permanentă. În acest scop se alocă fonduri însemnate pentru restaurarea, conservarea și întreținerea monumentelor istorice, se fac cercetări asupra lor și se publică lucrări științifice care scot în evidență aportul țării noastre la cultura universală.

Pentru a se cunoaște toate aceste construcții, starea în care se află și pentru a avea o documentație precisă, s-a hotărât de către Direcția Monumentelor Istorice ca să se întocmească o evidență cât mai precisă a tuturor clădiilor care sînt monumente istorice. Această evidență va servi la întocmirea Planului de perspectivă și de investiții în domeniul lucrărilor de restaurări, reparații, etc. Ea va ajuta la o chibzuită planificare a fondurilor alocate anual pentru proiectare, restaurări, etc.

În cuprinsul Arhiepiscopiei Timișorii și Caransebeșului, lucrările au început, colectivul de lucru deplasîndu-se pe teren la fața locului, la fiecare monument, pentru documentare și pentru a culege toate datele care se cer la întocmirea fișelor monumentelor istorice din această eparhie, putîndu-se astfel să se întocmească o evidență pe țară a monumentelor istorice la un nivel calitativ superior. În felul acesta se va putea cunoaște valoarea lor istorică și artistică, starea și folosința lor actuală și viitoare.

DECESE

În ziua de 9 martie 1962 a încetat din viață preotul pensionar *Socaci Prodan*, parohul filiei Crivina de sus, parohia Poieni, raionul Făget, în vîrstă de 61 de ani, după ce a slujit la sfîntul altar timp de 34 ani.

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 12 martie a. c., fiind prohodit de protopoul raional pr. Iulian Oprișoni cu un sobor de preoți.

EPISCOPIA ARADULUI

HIROTONIE

În ziua de 29 aprilie, tânărul Viorel Curtuțiu fiu de preot, licențiat în Teologie de la Institutul Teologic de grad universitar din Sibiu a fost hirotonit întru diacon, iar a doua zi de Paști a primit darul preoției.

DISTINCȚIE BINEMERITATA

În luna mai P. C. Părinte Dumitru Sabău, consilier al Consistoriului ortodox român din Gyula a făcut o vizită la Consiliul eparhial din Arad și la I. P. S. Arhiepiscop și Mitropolit NICOLAE, cu care prilej a rezolvat problemele canonice curente ale preoților și parohiilor dependenți de acel Consistoriu.

Cu acest prilej pe lângă darurile ce i s-au acordat, P. C. Părinte Dumitru Sabău a fost hirotosit întru iconom stavrofor în cadrul unui emoționant serviciu divin oficiat în Catedrala episcopală din Arad de către I. P. S. Nicolae. Crucea ce i s-a conferit celui distins va trebui să fie în permanență un semn al recompensei de care se împărtășesc mereu cei vrednici precum și un imbold pentru toți de a osteni întru împlinirea sarcinilor ce le revin.

HIROTESII

În ziua de Florii, 22 aprilie a. c., Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae al Banatului, a binevoit a-și pune mâinile arhieresti în catedrala mitropolitană din Timișoara, asupra următorilor preoți spre a-i hirotosi întru protopresbiteri:

1. Dimitrie Morariu preot pensionar în parohia Pecica, raionul Arad căruia i se subliniază deosebitele merite preoțești fiind ridicat la rangul de protopresbiter onorific.

2. Avram Petric, conducătorul oficiului protopopesic din raionul Orăștie reg. Hunedoara pentru meritele cinstigate în această funcțiune.

NOUL ADMINISTRATOR AL PAROHIEI SARCIA

În ziua de 8 aprilie a. c., după săvârșirea Sf. Liturgii, oficiată de un sbor de preoți, s-a făcut instalarea preotului Bujor Lupșici ca paroh al comunei Sarcia.

Evenimentul completării acestei parohii a produs deosebită bucurie în rîndul credincioşilor care de mai multă vreme aşteptau să primească un păstor sufletesc.

CONFERINȚE PREOTEȘTI

În zilele de 1 și 2 martie a. c. la sediile oficiilor protopopești ce aparțin de eparhia Aradului, s-au ținut conferințele de orientare preotească în cadrul cărora s-a desbătut tema „Calea omenirii spre pace adevărată” și s-au discutat probleme administrative curente.

Conștiinciozitatea cu care au fost alcătuite temele și nivelul la care au fost duse discuțiile au dovedit din partea clerului din eparhia Aradului o serioasă preocupare pentru problemele de actualitate și pentru sarcinile ce-i revin.

DARUIRE DE CĂRȚI

În comuna Șiria din raionul Arad unde s-a născut scriitorul Ion Slavici, prin grija organelor de Stat s-a înființat un muzeu memorial în cinstea sa.

Cu prilejul inaugurării acestui muzeu, biblioteca Episcopiei Aradului a pus la dispoziția organizatorilor expoziției inaugurale o seamă de cărți, ediții rare ale operelor cunoscutului scriitor care a avut strînse legături cu Episcopia al cărei deputat eparhial a fost.

De curînd, la cererea Direcției Muzeului Regional, Consiliul eparhial a hotărît să dăruiască acele cărți muzeului memorial „Ioan Slavici” din Șiria.

RESTAURĂRI DE BISERICI MONUMENTE ISTORICE ȘI DE ARTĂ

Pe întinsul Eparhiei Aradului sînt presărate aproape o sută de biserici monumente de arhitectură și de artă.

Statul nostru se îngrijește și de aceste mărturii ale trecutului și ale genului artistic al poporului nostru ca și de alte urme menite să ne dea o imagine cît mai veridică despre acestea.

Direcția Monumentelor istorice în colaborare cu Departamentul Cultelor de pe lîngă Președinția Consiliului de miniștri se interesează îndeaproape de toate bisericile de acest gen care au nevoie de reparații sau de lucrări de restaurare, contribuind la aceste lucrări nu numai cu oameni de specialitate, ci și cu sumele și materialele necesare.

Astfel, după ce nu de mult au fost restaurate bisericile de lemn dela Lunșoara și Poiana din raionul Gurahonț reg. Crișana la care Statul a contribuit cu aproape 35.000 lei, actualment sînt în curs de restaurare următoarele biserici:

1. Biserica din Densuș una din cele mai interesante din întreaga țară, pentru care s-au făcut proiecte în valoare de cca 400.000 lei.

2. Biserica din Gurasada, protopopiatul Deva, reg. Hunedoara a fost inzestrată cu acoperiș nou, învelindu-i-se și turla.

3. Biserica din Nucșoara raionul Hațeg.

4. Biserica din Tîrnăvița comuna Brănișca, raionul Ilia, reg. Hunedoara. Lucrările la aceste două din urmă biserici se vor executa în cursul acestei veri.

Alte biserici vor fi luate în considerare în cadrul marilor lucrări de inventariere a tuturor monumentelor istorice și de artă care sînt actualmente în curs.

PREOȚI DECEDAȚI

În ziua de 22 martie a încetat din viață Prea Cucernicul Părinte *Victor Popoviciu*, preot pensionar în comuna Secușiu, după 49 de ani de slujire preoțească.

În ziua de 19 ianuarie 1962 a încetat din viață Prea Cucernicul Părinte *Pavel Alicu*, din parohia Rîu-Bărbat, raionul Hațeg, reg. Hunedoara, după 34 ani de slujire preoțească.

Preotul *Ioan Bogdan* dela parohia Dezna, raionul Gurahonț, reg. Crișana a încetat din viață la vîrsta de 62 de ani, în ziua de 8 martie 1962 după o scurtă suferință. A fost un preot blind și corect.

Parohia *Dupăpiatră Sat* din raionul Brad, reg. Hunedoara a avut durerea de a pierde pe preotul său Nicolae Codrin, pensionar care cu multă dragoste părintească a păstorit acolo și după pensionarea sa timp de peste zece ani.

La 12 martie 1962, după o lungă și grea suferință, a încetat din viață preotul pensionar *Vasile Roman* din Trestia, protopopiatul raionului Brad din regiunea Hunedoara.

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 15 martie 1962 în parohia Trestia, slujba prohodirii oficiindu-se de către un sobor de preoți din protopopiat.

NOTE ȘI COMENTARII

AGHIOLOGIE... OCCIDENTALA

Presa anunța nu demult că agenția filateliștilor vest-germani a adresat papei Ioan al XXIII-lea cererea de a-l confirma pe Arhanghelul Gavril drept protector al tuturor filateliștilor. Știrea aceasta n-a produs prea multă mirare în lumea apuseană obișnuită cu asemenea maniere. Ceva mai-nainte doar Vaticanul a decretat pe sfântul Iosif de Copefino patron al parașutiștilor militari și pe sfântul Bernardino patron al agenților de publicitate. Periodic, ilustre nume necunoscute sînt scoase la suprafață făcîndu-se împrejurul lor o ditrambică publicitate menită a infierbînta imaginația bieților credincioși duși în eroare.

Mirare e doar că oficialitatea catolică nu s-a lecut de acest obicei nici chiar după ce ea însăși a ajuns să reconsidere nu numai eficacitatea cultului unor preînși sfinți, dar chiar veracitatea existenței lor reale. E încă viu în amintirea tuturor, spre pildă, anunțul de acum un an și ceva al „oficiului pentru studierea riturilor sfînte” că potrivit ultimelor cercetări de specialitate sfînta Filomena, „nădejdea tuturor bolnavilor și năpăstuiților” a fost radiată din tagma făcătorilor de minuni ca una care nu numai că n-a fost sfîntă ci... nici n-a existat în realitate. Pius al IX-lea a oficiat la timpul său un serviciu religios la altarul pe care erau depuse osemintele făcătoare de minuni. Leon al XIII-lea a vrut și el să-și manifeste considerația față de sfîntă făcînd un prețios cadou bisericii care purta hramul acesteia. Ioan al XXIII-lea în schimb a dovedit că totul n-a fost decît o mistificare, numele „sfîntei” Filomena derivînd în fond din citirea eronată a unei inscripții mortuare: „Lumena Pax tecum fi”. (Ultimul „fi” a fost citit înaintea lui „lumena” și a dat pe „Filumena” care astfel a dobîndit „certificat de naștere” fără să fi existat totuși vreodată).

Față de asemenea situații ne putem evident întreba ce valabilitate au decretele privitoare la canonizarea sau popularizarea unor așa ziși sfinți și mai ales ce temei are cinstirea ce li se aduce. Va fi în acest caz de folos Bisericii și creștinismului și cererea filateliștilor care doresc să aibe de patron pe Gavril Arhanghelul?

PE DRUMUL RĂULUI ȘI AL INTUNERICULUI

Ziarele ne-au adus la cunoștință o tristă și dureroasă întâmplare care s-a petrecut în frumoasa și îndepărtata Sicilie.

Desigur că dacă faptele s-au întâmplat așa cum relatează presa străină, nu poate decît să întristeze pe toți oamenii cu conștiință. În coloanele ziarelor este redată pe larg dezbaterrea unui proces monstruos desfășurat în palatul de justiție, în fața Curții cu juri, din Messina.

Pe banca acuzaților au fost aduși patru călugări capucini și cîțiva laici din același ordin de la mînăstirea Mazzarino din provincia Caltanissetta. Toți sînt acuzați de săvîșirea unor crime, delapidări de fonduri și alte fapte necuviincioase. Unul dintre călugări, padre Venanzio era admirat de către populația din această localitate ca un înțelept predicator și unul care se îngrijea neobosit de bunul mers al mînăstirilor și de înființarea unor școli teologice. Cu toate acestea, îndărătul zădurilor mînăstirii unde viețuiau, ei se îndeletniceau cu alte preocupări, cu totul contrare vieții de călugăr.

Acești patru călugări de la mînăstirea Mazzarino, au fost preocupați mai mult de bunurile materiale decît de cele spirituale, fapt care i-a îndemnat să agonisească cît mai mulți bani și lucruri de valoare. Pentru a-și avea banii asigurați, ei au făcut serioase depuneri la bancă, punînd spre păstrare sumele ce proveneau din șantajele săvîșite asupra unor locuitori mai înstăriți din localitatea unde se află mînăstirea. Începînd din anul 1956, acești călugări au trimis oamenilor mai avuți, — după cum reese din depozițiile martorilor de la proces, — scrisori anonime, prin care îi somau să depună în mîna unui călugăr pe nume padre Carmelo, mari sume de bani. Unul dintre cei ce au primit o astfel de scrisoare a fost și bogătașul Angelo Cannada, dar care refuzînd să se supuiă celor cuprinse în scrisoarea primită, într-o bună zi a fost atacat în stradă și rănit fiind în scurtă vreme a murit. Ală victimă a acestor călugări a fost și farmacistul Erneste Colajanni, care somat fiind să depuie fabuloasa sumă de 2 milioane lire, înfricoșat de cele petrecute, a depus banii îndată. Și pe lingă aceștia, încă mulți alți locuitori bogați, fiind amenințați sub diferite forme, au depus banii la casieria mînăstirii, numai ca să scape de teroarea acestor călugări capucini.

Din relatările presei în legătură cu dezbaterile procesului, călugării au săvîșit aceste nelegiuri într-o atmosferă întunecoasă provocată de faimoasa Mafie care amenință și terorizează populația Italiei de sud. În localitatea aceasta, după cum arată unele ziare italiene, stăpînește spiritul Mafiei, iar cei ce sînt răniți și jefuiți de oamenii Mafiei nu au curajul să denunțe numele răufăcătorilor. În această atmosferă de teamă și groază au săvîșit călugării capucini atîtea nelegiuri împotriva locuitorilor pașnici, care i-au adus pe banca acuzării. Omul cu care lucrau călugării și prin care țineau legătură cu lumea din afară, era Lo Bartolo, grădinarul mînăstirii.

Desfășurarea procesului de la Messina, după cum reese

din relatările ziarelor, în care sînt implicați cei patru călugări capucini arată limpede că aceștia în loc să se preocupe de viața duhovnicească, pentru care s-au pregătit, în loc să se roage și să îndemne oamenii la fapte bune, cinste și umane, au apucat pe căi rătăcite, mergînd pe drumul răului și al întinericului. Faptele lor nu pot decît să mîhnească și să revolte sufletele tuturor oamenilor față de actele săvîrșite împotriva moralității, împotriva conștiinței și a dumnezeirii.

INCĂ UN SOROC DESMINȚIT

După ce în vara anului 1960 lumea trebuia să piară în urma unei imense „super-explozii atomice” prezisă de spiritalistul Giuseppe Bianco din Milano, în februarie 1962 se aștepta încă odată din partea multor naivi induși în eroare de oracolele fantastice ale unui impostor să se producă alt cataclism mondial echivalînd cu „sfîrșitul lumii”.

Potrivit profețiilor unui oarecare King, supus britanic care a renunțat la profesia de șofer de taxi deoarece „o voce” venită dintr-o altă planetă i-ar fi dat însărcinarea de a fi purtător de cuvînt al unui închipuit „parlament interplanetar”, pămîntul trebuia să fie zguduit de cutremure înfricoșătoare și erupții vulcanice împreunate cu... izbucnirea celui de-al treilea război mondial, toate menite să ducă la pieirea lumii întregi.

Fantastul „profet” a colindat Anglia și America rostind la radio, televiziune și la întruniri publice conferințe în care cu lux de amănunte anunța cele ce pretindea că se vor întîmpla în ziua de 5 februarie.

Pînă în țările Asiei au ajuns zvonurile acestei profeții căreia nu puțini i-au dat crezare.

De bună seamă că faptele au dezmințit și de astă dată sorocul stabilit. Ziua anunțată a trecut fără să se fi petrecut nimic altceva decît un fenomen astronomic real, extrem de rar e adevărat, dar prevăzut de oamenii de știință pe bază de calcule, și anume conjuncția unor planete ale sistemului solar: planetele Mercur, Venus, Marte, Jupiter, Saturn și Luna s-au aliniat în aceeași direcție cu soarele. Fenomenul acesta științific a fost însă folosit pentru crearea unei psihoze ce s-a întins într-o mare parte a lumii făcînd să intre în panică mii și mii de oameni naivi.

Din nou s-a putut observa cu acest prilej cum într-o anumită societate, preluînd oracolele unor excroci sau psihopați, propaganda celor interesați caută să speculeze bunăcredința oamenilor simpli, pentru a-i îndepărta de la preocupări legate de rezolvarea neajunsurilor în care se zbat. Din nou apoi s-a putut verifica cît de necesar e să fie puși la locul lor toți „profeții mincinoși” (Matei 24, 24—26) pe care încă Mîntuitorul i-a demascat și condamnat fără cruțare.

RITURI PAGINE IN CREȘTINISM?

Cei doi piloni ai Bisericii Creștine sînt Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție.

Știm ce sînt amîndouă: izvoare de îndreptare a credinței noastre.

În unele din parohiile noastre se mai practică însă unele obiceiuri de proveniență păgînă pe care chiar unii preoți le justifică încercînd să le acopere cu Sfînta Tradiție.

De pildă se aprind focuri în joia patimilor și se întretin pe bușteni mari pînă la slujba Învierii. În tot acest timp credincioșii sar peste foc, spun snoave și cîne mai știe cîte altele.

Dacă-i întreb: ei spun că focul acesta este o amintire a focului la care se încălzea Sf. Apostol Petru în preajma lepădării sale de Domnul.

Chiar așa să fie, focul nu a fost făcut de creștini, ci de iudei atunci și trecerea lui în practica creștină nu are nici o justificare și nici nu se pomeniște de ea în tradițiile timpurilor apostolice.

Dar adevărul este că salturile peste foc fac parte din tradițiile religiilor păgîne, ca cea a lui Wotan și altele și de aceea credincioșii trebuie să lămuriți că aceste practici nu au nimic a face cu cultul creștin ortodox și trebuie eliminate cu totul.

Un alt obicei este acela al flăcăilor care în noaptea de Sfîntul Gheorghe se grupează pe două culmi de deal învecinate și de acolo stînd în jurul unor focuri mari, în cor unison apostrofează diferite păcate ale consătenilor sau iau peste picior pe unii sau pe alții.

Și acestui obicei localnicii îi spun tradiție legată de credință, de sărbătoarea Sfîntului Gheorghe. Nimeni nu știe însă să spună de unde provine și la ce folosește o asemenea tradiție.

Preoții au datoria de a feri cultul ortodox de asemenea confuzii și asocieri, lămurind pe credincioși asupra a ceea ce este creștin și a ceea ce e păgîn sau fără vreo legătură cu Biserica și cultul sau obiceiurile creștinești.

PILDA UNOR ORBI

Unul din candidații mai recenți la premiul Nobel a fost și popularul scriitor egiptean Taha Hussein care deși lipsit de vedere de la vîrsta de 3 ani a ajuns să-și însușească o temeinică cultură. Și-a dat doctoratul la Scrbona și a fost declarat „doctor honoris causa” a șase universități. În vîrstă de 71 ani este autor a peste 40 de lucrări de literatură și critică literară arabă. Între anii 1950—1952 a deținut funcțiunea de ministru al culturii. Ulterior a devenit conducătorul resortului cultural al Ligii Arabe.

Este de-a dreptul uimitoare și nu mai puțin pilduitoare stăruința acestui om de a înfringe groaznicul defect de care suferă, ajungând să întreacă în muncă pe alți semeni de-ai săi dotați cu vederea. Istoria ne mai oferă de altfel pilde asemănătoare de orbi care și-au legat numele de nemuritoare opere.

Putem cita pe Didim cel orb și într-o oarecare măsură pe Isaac Sirul de la sfârșitul veacului VII, care și după ce a orbiț, din cauza prea multului studiu, nu și-a întrerupt munca. Re-numit este însă englezul John Milton care orb fiind, a compus „Paradisul pierdut”.

Putem cita și de la noi pe un anume Vasile Neagoe (1762) despre care se spune că „de doi ani orbise și orb învățase de știa de rost tot Ceaslovul, Psaltirea, Testamentul Nou, Acatisturile al lui Iisus, al Precistii, Octoiul duminicilor; și știa și Testamentul Vechi, măcar că acesta de rost nu-l știa; făcea predicății de se minuna toți de el...”

E un îndemn pentru noi exemplul acestor minunați oameni de a folosi la maximum darul vederii muncind neîncetat și neîngăduindu-ne nici un fel de moleșală.

INȚELESUL NUMELUI „SFINTA SOFIA”

„Sfinta Sofia” este numele minunatei catedrale a Bizanțului. El nu reprezintă o divinitate independentă și nici nu este numele propriu al acesteia. Doar unii teologi moderni ca spre pildă S. Bulgacov au tins în spre a face din „Sofie” un al patrulea ipostas dumnezeiesc. Numele catedralei constantinopolitane se referă la persoana a doua a Sfintei Treimi, Dumnezeu Fiul. Astfel un anonim din secolul X, într-o *Povestire despre construirea Marii Biserici a lui Dumnezeu numită Sfinta Sofia* (ed. Th. Preger, în: *Scriptores Originum Constantinopolitanarum*, Lipsiae, 1907 și trad. lui R. Marichal, „La construction de Sainte-Sophie de Constantinople dans l'Anonyme grec (X-e secle? et les versions vieux-russes” în rev. *Byzantinoslavica*, Prague, XXI-e annee, nr. 2, 1960, p. 249) relatează că pe când se construia catedrala, un înger a apărut unui copil îndemnându-l să transmită lucrătorilor îndemnul de a munci mai cu sîrg spre a termina clădirea: „... jur pe Sfinta Sofie, adică pe Cuvîntul lui Dumnezeu, că (de vor munci cu tragere de inimă) se va isprăvi curînd...” (cap. 10). Sfinta Sofia pe care jură aici îngerul este cum se vede, a doua persoană a Sfintei Treimi.

Simbolizarea Fiului lui Dumnezeu prin „Sofia” era ceva obișnuit în răsăritul ortodox de odinioară, teologii bizantini identificînd Cuvîntul întrupat cu Înțelepciunea dumnezeiască. Pictural, Sfinta Sofia a fost de aceea reprezentată prin chipul istoric al Mîntuitorului sau prin acela al unui înger simbolizînd și el tot pe Domnul Hristos. Cu timpul însă Înțelepciunea

fu reprezentată și prin chipul unei femei, mai precis a Maicii Domnului cu Pruncul în brațe. Și în acest caz simbolul era legat tot de Fiul care și-a căutat un „sălaș”, un „templu” spre a se manifesta pe pământ. Doar mai târziu reprezentarea Sofiei se va face prin Maica Domnului singură, însăși marea biserică constantinopolitană fiind pusă sub protecția ei. Avem aici indiciul extinderii cultului Maicii Domnului și dezvoltării lui paralel cu acela hristologic, eventual chiar al substituiri unuia prin celălalt. (J. Meyendorff, „L'iconographie de la Sagesse Divine dans la tradition byzantine”, în *Cahiers archéol.* X (1959), pp. 259—277).

În orice caz deși semnificația numelui de Sfânta Sofia dat catedralei Bizanțului s-ar părea — precum socotesc unii — a nu fi fost o vreme bine precizat, este totuși limpede că mărirea bisericii avea de protecloare înțelepciunea dumnezeiască a Fiului: care, după zicerea Proverbelor lui Solomon (9, 1) „și-a zidit casă rezemată pe șapte columnne”. Așa se face că un cercetător mai nou putea ajunge într-un studiu dedicat numelui catedralei Sfânta Sofia la încheierea că acesta se referea la persoana a doua a Sfintei Treimi (Gl. Downey, *The Name of the Church of St. Sophia in Constantinople*, în: *The Harv. Theol. Rev.* 52 (1959) pp. 37—41: „Most of the writers who give the name of the church in detail believed that it was dedicated to the *Σοφία* of God as the second person of the Trinity!”)

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

CUNLIFFE-Jones H., *The Book of Jeremiah*, introduction and Commentary. (Torch Bible Commentary), London, SCM Press, 1960, 288 p.

În Marea Britanie există mai multe serii de comentarii ale Sfintei Scripturi. Cea mai savantă era, până nu de mult, *International Critical Commentary*, care adoptase integral părerile lui High Criticism, adică a așa numitei critici înalte, ce de fapt era o critică negativă a Sfintei Scripturi. Seria *Torch Bible Commentary* adoptă calea de mijloc, deoarece este concepută pentru cititorul general.

Prezentul volum este o introducere generală la cartea Ieremia, carte ce adesea a fost găsită că este confuză, din cauza deranjării textului ei. Profesorul Cunliffe-Jones, de la colegiul congregațional nordic, din Manchester, își pune întrebarea: Ce însemnătate și adevăr are pentru noi, astăzi, cartea lui Ieremia? Faptul acesta înseamnă că el este mai interesat în a reda mesagiul cărții Ieremia, decît de a explica pasagiile dificile. Cu toate acestea, lucrarea sa ajută mult la înțelegerea acelor pasagi obscure și în rîndul prim, reușește să ne dea un bun comentariu al textului traducerii din Biblia în limba engleză: American Revised Standard Version.

Precum se știe, textul grecesc al Septuagintei la cartea Ieremia nu s-a păstrat, ci a fost luat cel al traducerii vechi a lui Theodotion, din Exapla lui Origen. De aceea, între textul Masoretic și între Septuaginta sînt mari deosebiri. Dar și Textul Masoretic are atîtea obscurități, încît o traducere exactă a lui Ieremia, în limbile moderne, este o sarcină din cele mai dificile.

HEWIT Th., *The Epistle to the Hebrews*. An Introduction and Commentary. (Tyndale New Testament Commentary). London, Tyndale Press, 1960, 218 p.

Comentariul de față menține sus reputația seriei căreia el aparține. În introducere, autorul tratează chestiunea autorității, a datei, a ocaziei și scopului scrierii, iar notele explicative, ce urmează, aruncă o considerabilă lumină asupra multor pasagi dificile. Fiindcă poziția autorului este cea conservativă, sînt înțelese eforturile pe care le face ca să examineze textul sub toate unghiurile și să mențină părerile exegeziei tradiționale.

Cum se știe, Epistola către Ebrei a fost una din cele mai disputate. Destinatarii ei trebuie să fi fost binecunoscuți ai Legii mosaice. Păr. Spicq, decanul facultății de teologie din

Fribourg, argumentează că erau chiar preoții fugiți din Țara Sfântă, fiindcă deveniseră creștini. În urma descoperirilor de la Marea Moartă, se crede că destinatarii Epistolei către Ebrei ar fi chiar secta esenienilor, fugită de la Qumran.

Interpretul modern al Epistolei trebuie să cunoască temeinic religia iudaică, deoarece la tot pasul sînt amintite credințe, practici și instituții ale iudaismului precreștin.

ST. AUGUSTINE. *On the Psalms*. Vol. I, Psalms 1—29. Tr. from the Latin, by Hebgin & Corrigan. London, Longmans, 1960 p, 360 p. (Coll. „Ancient Christian Writers, XXIX”).

Benedictinii de la Stanbrook au dat la iveală o traducere serioasă și în același timp ușoară de citit a operei lui Augustin: *Enarrationes in psalmos*, cu introducere și note. Primul volum este cel de față și cuprinde psalmii de la 1 la 29. Cum ni se amintește în introducere, expunerea psalmilor este făcută de către Augustin în formă quadruplă: scurte note exegetice, comentariu mai detaliat, explicări directive în formă de cuvîntări și cuvîntări propriu-zise. Augustin adoptă metoda alegorică de interpretare, în floare pe timpul lui, crezînd că Vechiul Testament și în special Psalmii sînt tipuri carnale ale revelației creștine. Tema de căpetenie este, deci, doctrina Trupului mistic, care-i bazată pe realitatea încarnării.

Traducerea comentariului lui Augustin este foarte binevenită, căci pe lîngă o explicare a conținutului Psalmilor, ni se arată metoda folosită în exegeza patristică, care era cea omiletică, cu foarte puține preocupări de partea filologică. De asemenea, interpretarea alegorică era utilizată în rîndul tîtli și numai în rîndul doi se ținea cont de cea literal-gramatică. Și nu era deloc rău, căci foarte multe relatări ale Sf. Scripturi nu pot fi explicate numai prin metoda literală.

The Song of Song (Cîntarea Cîntărilor). Translated from the Original Hebrew, with an Introduction and Explanations, by H. J. Schonfield. London, Elek Books, 1960, 104 p.

Cum era firesc, cartea începe cu o introducere, ce lămurește pe lectorul neinițiat în problemele Cîntării Cîntărilor. Traducerea și explicarea începe la pag. 79. Această diviziune inegală a cărții servește pentru a sublinia problema prezenței acestui poem de dragoste în canonul sacru. Profesorul Schonfield trece în revistă diferitele teorii asupra originii acestui poem, pe care el îl datează în primul pătrar al secolului IV a. Ch., deși el (poemul) datorează unele amănunte ale structurii sale și ale limbajului său, ritualului cultului: fertilității, în floare pe vremea aceea. Ca și alți autori de dinaintea lui, Schonfield divide cartea în cîntări și versete, dar el are analiza lui proprie. Titlurile sale (*el, ea, corul*) și comentarul cursiv ajută la înțelegerea textului.

Traducerea este făcută cu atenție, evitînd expresiile ce ar isbi urît urechia și în plus are meritul că este foarte clară.

Se știe că această carte a Vechiului Testament (Cântarea Cântărilor) a dat multă bătaie de cap atât iudeilor, cât și creștinilor și de nu s-ar interpreta alegoric nu știm ce am putea spune despre o atare carte. De aceea interpretându-o alegoric, iudeii spun că aici este vorba de iubirea dintre Dumnezeu și Israel, iar creștinii că e vorba de dragostea dintre Biserică și Christos.

RICHARDSON A., *The Bible in the Age of Science* (The Cadbury Lectures in the University of Birmingham, 1961). Westminster Press, 1961, 192 p.

Teza acestei cărți este că între Biblie și știința modernă nu există nici un conflict. După autor, Biblia nu este o cosmologie ori cronologie revelată de Dumnezeu și nici chiar „un raport istoric garantat de Divinitate”. Ea este mai degrabă o revelație progresivă a lui Dumnezeu și o relație a omului cu El, atât în trecut, cât și în devenire. Dacă va fi ori nu va fi recunoscută, poziția lui Richardson pare să fie fundamental existențialistă.

Original, ținute ca lecturi în seria Cadbury, la universitatea din Birmingham, în 1961, conferințele sînt scrise în stil științific și nu sînt nici ușor de urmărit, fiindcă la tot pasul, autorul îl socotește pe cititor că-i familiar cu teologia lui Schleiermacher, Barth, Bultmann, Cullman, Dodd și ceilalți, care ocupă azi locuri înalte în teologia biblică.

The Eagle's Word. A Presentation of the Gospel according to St. John. Introd. Essay, by Gerald Vann. London, Harcourt, 1961, 247 p.

Astăzi Evanghelia a patra este una din cele mai studiate în lumea confesiunilor creștine, în special în urma descoperirii manuscriselor de la Marea Moartă, căci s-ar părea că între aceste manuscrise și Evanghelia Sf. Ioan ar exista mai multe apropieri.

Cartea de față este divizată în două părți. Prima este o lungă introducere în studiul Evangheliei, și ea interpretează simboalele utilizate, cum de exemplu: lumină și întuneric, viață și moarte, credință și transformare, etc. Acestea sînt tratate în relația lor cu mitologia, poezia și în special cu scrierile Vechiului Testament.

Partea a doua este o adaptare a Evangheliei însăși, ce lărgeste, rearanjează și parafrazează textul, pentru ca să-i explice cât mai bine însemnarea. Aici găsim multe note, unele trimițînd la partea întâia (introdactivă), altele la autorii care s-au ocupat de Evanghelia IV. (Pr. Dr. At. NEOIȚA)

V. EXARCHOS. *Zur näheren Bestimmung des Gegenstandes der religions psychologischen Forschung*, Göttingen 1962.

Vasile Exarchos este profesor la facultatea de Teologie din Salonic (Grecia). Lucrarea cu titlul de mai sus — „determi-

narea mai de aproape a obiectului psihologiei religioase" —, s-a publicat în volumul VII din colecția *Archiv für Religionspsychologie* (Arhiv pentru psihologia religiei) de unde și-o extrage autorul. Colecția este editată de Wilhelm Keilbach în colaborare cu mai mulți specialiști din Berlin, Bruxelles, Boston, Tokio.

Profesorul Exarchos studiază problema care aparține primelor întrebări ce se pun în legătură cu orice disciplină științifică, precum sînt ființa și obiectul ei. Autorul constată că psihologia religioasă este o disciplină științifică, de caracter empiric, pentru că ea se ocupă de cunoașterea unor realități. Realitatea obiectivă care vine în discuție pentru trăirea și viața funcției religioase a sufletului: se referă în linii mari la Dumnezeu, la creatură în general, la omenire de-a dreptul, la singurite grupări sau la indivizi. Comuniunea cu Dumnezeu este simțită prin aceea că toate aceste realități sînt trăite transitive și reflexiv de un fiecare. Scopul final este desăvîrșirea intențiilor, funcțiunilor religioase ale sufletului. Aceste pot fi realizate sau nu, în parte. Formele și gradele succesului resp. a insuccesului, și conținutul trăirii și realizării vieții sufletești, resp. a vieții religioase ale funcției sufletului, alcătuiesc conștiința religioasă ca obiect de cercetare al psihologiei religioase: *intuiție* (cunoștință) *înțeleger-e* (cugetare, percepere teoretică, percepere fantastică), *sentimente* (aprobare, recunoaștere, reprobare), *intenții* (încredere, dragoste), *adeveriri* etc.

Profesorul V. Exarchos este un distins psiholog religios. Și-a făcut studiile la Atena și și-a desăvîrșit specialitatea la mai multe universități străine, și-a verificat forța didactică la Universitatea din Salonic, iar pe cele ale specialității în mai multe publicații din domeniul psihologiei religioase.

ION DRAGOMIRESCU și *Nicolae Lascu: Istoria antică*, București, 1961, p. 243, lei 10.

Studiul istoriei este de mare importanță pentru cunoașterea faptelor și evenimentelor trecutului. Cercetarea legăturilor ce există între fapte și evenimente precum și a cauzelor care le-au provocat ne ajută la cunoașterea dezvoltării societății omenesci. Cunoașterea trecutului de luptă pentru libertate constituie un stimulent în lupta pentru progresul omenirii. De aceea istoria interesează chiar și atunci cînd este alcătuită în vederea unui program special, cum este cea de față, întocmită ca manual pentru clasa a VIII-a, dacă înfățișează principalele aspecte ale trecutului.

Felul de viață al popoarelor antice poartă pecetia marilor transformări sociale și economice. Popoarele vechi ne-au lăsat o vastă moștenire culturală. Monumentele de artă ridicate pe valea Nilului, între cele două riuri Tigrul și Eufrat, pe

teritoriul grecesc sau departe în China și India uimesc și azi pentru desăvârșirea lor artistică. O mare înflorire a cunoscut în trecutul popoarelor, mai ales la greci filosofia, la romani dreptul, etc. Crearea acelor bunuri ale civilizației sînt legate de popor, acesta a contribuit el însuși la realizarea lor.

Cartea descrie Egiptul, Mesopotamia, Asiria, Babilonia, Fenicia, Palestina, Persia, India, China, Grecia antică, Roma antică și Dacia. Infățișează societatea primitivă în epoca pietrei și în epoca metalelor. Descrie apoi viața economică, socială și politică a popoarelor din epoca orînduirii sclavagiste, cultura lor, războaiele lor și lupta lor pentru libertate și progres.

Numeroasele ilustrații, multe din ele colorate și hărțile, măresc interesul față de epoca istoriei antice. Expunerea clară și stilul curgător fac ca lectura cărții să fie plăcută.

Acad. C. DAICOVICIU și H. DAICOVICIU, *Sarmisegetuza, București 1960. 66 pag., 27 reproduceri și 6 planșe (hărți).*

Sarmisegetuza a fost capitala Daciei lui Burebista și Decebal. Ruinele ei se pot vedea și cunoaște mulțumită cercetărilor arheologice ale învățaților profesori Academicieni: C. Daicoviciu și H. Daicoviciu.

Monumentul arhitectonic desoris de acești arheologi aparține epocii de dinaintea lui Hristos. Istoria dacilor se pierde în bezna trecutului îndepăntat. Ei au fost vechii locuitori al ținuturilor noastre. Despre ei și despre cetatea Sarmisegetuza ne dă interesante și prețioase informații cartea de care ne ocupăm.

Ea constă din 66 pag. text și 27 reproduceri la care se adaugă 6 planșe. În partea introductivă autorii descriu regiunea munților Orăștiei, centrul statului dac de odinioară. „Ținutul e de o rară frumusețe. Valea largă și mănoasă a apei Orașului pe firul căreia trebuie să urce drumetul pentru a ajunge la cetățile dacilor, se îngustează treptat, strînsă de dealurile care străjuiesc satele...

Pante domoale, pe care locuitorii cultivă cereale, viță de vie și pomi fructiferi, cu plașuri întinse și însoțite formînd pășuni îmbelșugate pentru turmele de oi și de cornute mari, cu terase prielnice așezărilor omenești, acesta este aspectul regiunii (pg. 5).

Dacii (sau Geții) sînt vechii locuitori ai acelei regiuni. Primele știri mai ample despre geto-daci ni le dă Herodot. Pe vremea lui (sec. V î. Hr.), geto-dacii erau organizați în triburi. În vremurile următoare, sec. IV și III î. Hr., dezvoltarea social-economică a dacilor duce la formarea unor uniuni de triburi. Pentru sfîrșitul sec. III, sau începutul celui de al II-lea o știre amintește de regele Rubobostes, sub care dacii din Transilvania ajung la un grad superior de dezvoltare și la o putere neegalată în trecut. E foarte probabil că tocmai în

această creștere a puterii dacilor transilvăneni (trebuie să vedem germeii strămutării centrului de greutate al Daciei în Transilvania, în munții Orăștiei (pg. 8). În jurul așezării principale, Sarmisegetuza de pe dealul Grădiștei, grandioasă nu atât prin cetatea ei, cât prin construcțiile impunătoare cu caracter sacru și prin întinderea spațiului locuit, Burebista pune să se dureze un puternic sistem de fortificații menite să apere acest centru al stăpînirii lui.

Opera începută de Burebista este continuată de unul din faimoșii săi urmași, de Decebal. Acesta întărește fortificațiile pînă ce în anul 106 d. H., „cetatea cea mare” este impresurată și luată cu asalt de către romani. Cetățile și așezările dacice din jurul Orăștiei sînt incendiate și dărîmate. Descoperirea unei comori de aur pe Dealul Cetății Grădiștei a atras atenția autorităților și oamenilor de știință. Aceștia din urmă n-au avut însă posibilitatea să organizeze cercetări metodice. Porții mai mari au luat săpăturile numai după 23 august 1944. Iar începînd cu anul 1949, P. M. R. și Guvernul R. P. R., au pus la dispoziția oamenilor de știință fondurile necesare și a organizat săpături arheologice de o amploare nemai cunoscută la noi în trecut. Sub conducerea Acad. prof. C. Daicoviciu s-au dezvelit principalele cetăți și numeroase așezări dacice din munții Orăștiei. Acestea sînt: Cetatea dacică de la Costești (18 km. spre sud de Orăștie, Cetatea de la Piatra Roșie, Monumentele din jurul Anineșului și mai ales antica Sarmisegetuza lui Decebal și așezările care o înconjoară. Aici s-au descoperit mari așezări dacice, fortificații, sanctuare, 400 de unelte diferite, opaițe, ceramică pictată, vasul cu stampila: „Decebalus per Scorilo” (Decebal fiul lui Scorilo). Importante sînt ruinele Sarmisegetuzei. Acesta a fost un oraș cetate cu zidul gros de 3,20 m.

Lucrarea prof. Daicoviciu pune la îndemîna maselor largi de cititori, pe lîngă textul lămuritor, reproduceri menite să înlesnească cunoașterea acelor vestigii ale trecutului, care amintesc de viața și lupta poporului de pe aceste meleaguri.

Ea e de mare însemnătate pentru cunoașterea trecutului îndepărtat al Patriei noastre și pentru studiul istoriei universale.

Pe lîngă: *La Transylvanie dans l'antiquité* (București 1945), publicată și în limba germană și italiană, pe lîngă: *Așezările dacice din munții Orăștiei* (București 1951), *Cetatea dacică de la Piatra Roșie* (București 1954) etc. etc., Academia C. Daicoviciu ne dă acum Sarmisegetuza. S-o facem obiect de lectură pentru ca, cunoscînd monumentele Patriei noastre să ne iubim și mai mult țara. (Prof. N. NEAGA)

Istoria României vol. II. Editura Academiei R. P. R. (1962)

În primăvara acestui an a ieșit de sub tipar volumul II din *Istoria României*, lucrare al cărei material a fost coordonat de către un colectiv de istorici, în frunte cu acad. *Petre Constantinescu-Iași*. Redactarea volumului a fost făcută de acad. A. Oțetea, prof. univ. M. Berza, conf. univ. Șt. Pascu și Ștefan Ștefănescu, candidat în științe istorice.

Volumul de care ne ocupăm tratează Epoca orînduirii feudale pe teritoriul patriei noastre, cuprinsă între secolul al X-lea și începutul secolului al XVII-lea.

Datorită săpăturilor și cercetărilor arheologice și a masivului material documentar, în partea I-a a volumului, — care cuprinde *Feudalismul timpuriu*, — autorii prezintă procesul de dezvoltare al societății omenesti de pe teritoriul țării noastre, sec. X—XIII, care s-a făcut în strînsă legătură cu societatea din țările vecine. Pentru țara noastră este însemnat faptul că la începutul acestei epoci, cam în același timp cu încheierea procesului de formare al poporului român, se încheia și procesul de formare a celorlalte popoare vecine sau apropiate.

Cristalizarea relațiilor feudale și apariția primelor formațiuni politice pe teritoriul țării noastre în secolul al X-lea și la începutul secolului al XI-lea cuprinde aspecte variate și disparate. Această perioadă e foarte complexă și mult frământată. Peste societatea băstinașă se suprapun influențe diverse, rezultate din stăpînirea Imperiului bizantin și a taratului bulgar asupra regiunilor dunărene, din expansiunea spre Dunăre a statului de la Kiev, din așezarea pecenegilor pe teritoriul țării noastre și din pătrunderea maghiarilor în Transilvania.

Prin descoperirile arheologice din anii puterii populare și în baza izvoarelor istorice s-a putut ajunge la cunoașterea societății românești în perioada de cristalizare a raporturilor feudale. S-a putut vedea modul de viață al locuitorilor din ținuturile Dobrogei, Munteniei, Moldovei și Transilvaniei. În marea lor majoritate oamenii trăiau în așezări rurale mici, în condiții materiale modeste. Această populație din așezările rurale și cu caracter orășenesc începător trăia în locuințe semi-îngropate sau construite la suprafață.

Prin crearea condițiilor unor prefaceri și în structura societății, s-a ajuns la cristalizarea și generalizarea treptată a raporturilor feudale. De aici au luat apoi naștere clasele sociale, pe întreg teritoriul țării, care se constituiesc după aceea în clase ale societății feudale. Acum apar trei formațiuni politice, sau trei voievodate: unul în Crișana, condus de ducele de Menumorut; al doilea în Banat, între Mureș și Dunăre, condus de ducele Glad, iar al treilea în Transilvania, condus de ducele Gelu. Aceste voievodate sînt primele formațiuni politice cu caracter feudal cunoscute pe teritoriul țării noastre chiar mai vechi decît începutul veacului al X-lea, care aveau armate

și cetăți bine consolidate. În Banat sînt pomenite cetățile Horom, Cuvin și Orșova.

Formarea statelor feudale românești, cum greșit s-a spus de către istoricii vechi, nu este un rezultat al „descălecaturii” lui Radu Negru din Făgăraș în Țara Românească, și a lui Dragoș Vodă, din Maramureș în Moldova, ci statul este produsul contradicțiilor de neîmpăcat dintre clasele sociale. Statul feudal a fost instrumentul cu ajutorul căruia nobilimea a ținut în jug pe țărani iobagi. La baza procesului de constituire a statelor feudale românești, a stat dezvoltarea relațiilor feudale, a conflictului dintre cele două clase fundamentale în feudalism: țărani dependenți și stăpînii feudali.

Dezvoltarea societății dintre Carpați și Dunăre pe calea feudalismului, dă naștere la formarea statului feudal Țara Românească. Cuprinsul diplomei ioaniților din anul 1247, este concludent în ce privește stadiul în care se găsea această societate. Acest important document dovedește existența unor formațiuni politice, a unor cnezate și voievodate. Unificarea acestor stătuțe, începută în a doua jumătate a secolului al XIII-lea și care a durat o jumătate de secol, este într-adevăr formarea statului feudal Țara Românească.

Ajungînd la consolidarea statului feudal Țara Românească, face ca în anul 1359 biserica Țării Românești să își facă o organizare de sine stătătoare, înființînd mitropolia cu sediul în capitala țării, la Curtea de Argeș. Mitropolit a fost numit episcopul Iachint de la Vicina. Prin înființarea mitropoliei se poate înțelege consolidarea domniei în Țara Românească, domnie formată din foștii cnezi și voievozi. Înființarea mitropoliei și organizarea unei ierarhii bisericești proprii, sînt considerate ca un proiect de coaliție balcanică împotriva puterii otomane. Căci așezarea turcilor în Europa, pe la anul 1354, însemna o mare primejdie atît pentru popoarele din Peninsula Balcanică cît și pentru popoarele din nordul Dunării.

Formarea statului feudal Moldova s-a putut face prin cristalizarea unui îndelungat proces istoric de dezvoltare a forțelor feudale în sinul aceleiași largi comunități de viață economică și culturală. La această înfăptuire au avut o mare contribuție „vitejii” pături feudale din Maramureș. Astfel, Bogdan alăturîndu-se unei mișcări de nemulțumire în Moldova, îndreptată împotriva feudalilor supuși regelui maghiar Ludovic I de Anjou, reușește în anul 1359 să pună capăt dependenței Moldovei față de regatul maghiar. În 1359, situația lui Bogdan în Moldova era asemănătoare cu aceea a lui Basarab, voevodul Țării Românești, în 1330, — să rupă legăturile de dependență a țării față de coroana maghiară.

În ceea ce privește cultura, după săpăturile arheologice recente, a ieși la iveală, că încă în veacul al X-lea existau urme de cultură românească în vremea feudalismului timpuriu. Deși

elementele acestei culturi nu sînt bine cunoscute, ele permit totuși unele constatări. Ele se referă la prezența unor trăsături provenind din vechea tradiție locală, ceea ce a permis definirea ei ca cea mai veche cultură, românească. În formarea culturii feudale, biserica a avut un rol însemnat. Sub conducerea bisericii s-au organizat principalele centre de activitate cărturărească și artistică ale evului mediu. Totodată biserica a sprijinit eforturile de apărare împotriva tendințelor de cotopire ale unor puteri străine, care încercau să impună altă credință, cea catolică, sau mai târziu chiar mahomedană.

Partea a doua a volumului cuprinde unsprezece capitole, de la dezvoltarea societății și a raporturilor internaționale în sud-estul Europei în secolele XIV—XV și pînă la Cultura în vremea feudalismului dezvoltat (secolul al XIV-lea — prima jumătate a secolului al XVI-lea).

În secolele XIV—XV, dezvoltarea societății de pe teritoriul patriei noastre este strîns legată de a statelor vecine. Consolidarea situației economice și politice din unele țări din răsăritul și centrul Europei, precum și eforturile acestora pentru stăvilirea agresiunilor tătărești, teutone și turcești au influențat dezvoltarea societății din țara noastră. La dezvoltarea acestor probleme de politică internațională, țările romîne au avut o însemnată contribuție.

Dezvoltarea economică a luat un avînt deosebit atît în Transilvania cît și în Țara Romînească și Moldova, în secolul al XIV-lea și în prima jumătate a secolului al XV-lea. Veacurile XIV și XV erau socotite o „epocă de aur” pentru toată populația. Dar, această așa zisă stare bună, urmarea scopul de a ascunde exploatarea și mizeria în care trăiau masele populare și măsurile aspre de convertire a locuitorilor de religie ortodoxă la catolicism. Această „epocă de aur” a fost într-adevăr numai pentru clasa dominantă. Așa se prezenta situația în Transilvania. Dar nici în Țara Romînească și Moldova situația nu era mai bună.

În trecutul de luptă pentru păstrarea independenței Țării Romînești Mircea cel Bătrîn (1386—1458), a ocupat un loc de frunte. Toate acțiunile sale și toate înfăptuirile sale pe plan intern și extern din lunga sa domnie, au fost pentru apărarea și independența țării. Prin felul cum a știut să-și conducă oștenii la victorie, mai ales la Rovine împotriva turcilor, Mircea cel Bătrîn s-a dovedit a fi un mare comandant militar, un desăvîrșit diplomat.

În toate țările romînești se manifestă tot mai mult criza sistemului social-politic al fărâmițării feudale. În Transilvania, adîncirea contradicțiilor sociale, în urma exploatarea maselor producătoare, duce la izbucnirea răscoalei de la Bobîlna (1437), la care ia parte întreaga populație, țărănimea și sărăcimea de la orașe.

Răsculații victorioși de la Bobilna își formulează scopul urmărit: „Dobîndirea vechilor libertăți”, „scuturarea greutăților poverilor de neîndurat”. „scuturarea jugului nesuferit al serbiei”, precum și raporturile viitoare dintre ei și proprietarii feudali, biserică și stat.

Un capitol de seamă din partea a doua din *Istoria României*, este consacrat luptei poporului român împotriva stăpînirii turcești. Primejdia cotropirii otomane în prima jumătate a secolului al XV-lea, a început să amenințe Transilvania și Ungaria. Pentru organizarea apărării împotriva pericolului otoman, trebuia întărită puterea centrală, frîna:ea anarhiei feudale. Cel mai de seamă exponent al politicii de frînare a anarhiei feudale, de întărire a autorității centrale și de organizare a apărării țării, a fost Iancu de Hunedoara. În mod succesiv în fruntea luptei dusă împotriva dominației otomane, se află rînd pe rînd, Transilvania sub conducerea lui Iancu de Hunedoara, Țara Românească sub conducerea lui Mircea cel Bătrîn, într-o vreme, apoi sub conducerea lui Vlad Țepeș și pe urmă Moldova condusă de Ștefan cel Mare.

Următoarele capitole din partea a II-a cuprind acțiunile întreprinse pentru progresul economic și realizările din toate domeniile de activitate ale populației în prima jumătate a veacului al XVI-lea. Aici sînt analizate și etapele luptei pentru centralizarea statului. Eveniment de seamă din această epocă este războiul țărănesc din Transilvania, condus de Gheorghe Doja. Țărănimea subjugată, viața grea și chinuită a populației de la sate, a celei de la orașe, a dus la răzvrătiri și răscoale. Lupta cea mai grea s-a dat în apropierea Timișorii. Dar cu toate sacrificiile și vitejia țărănimii, răsculații nu au putut înfrînge atacurile oștirilor nobiliare, fiind înfrinți la 15 iulie 1514. Conducătorii răsculaților în frunte cu Gheorghe Doja, căzuți în mîinile nobilimii, au fost supuși la torturi și chinuri groaznice, Doja murind ca un martir.

Capitolul ultim din această parte a lucrării se ocupă de cultura și marile realizări artistice din această epocă. Sînt prezentate creațiile poetice ale poporului și operele literare scrise, fiind scoase în relief, îndeosebi, unele fenomene culturale de mare însemnătate, ca începutul literaturii scrise în limba romînă, cultura umanistă din Transilvania și răspîndirea tiparului în țările romîne.

În privința creațiilor artistice un rol însemnat îl prezintă arhitectura. Ca urmare a consolidării sociale și politice a Țării Romînești, se înmulțesc construcțiile din material mai trainic. Cele mai de seamă monumente păstrate, sînt biserica Sf. Nicolae domnesc din Curtea de Argeș, ridicată în jurul anului 1340, biserica mînăstirii Cozia, biserica mînăstirii Voroneț, bi-

serica din Arbore, biserica Sf. Gheorghe din Hîrlău, biserica mînăstirii Neamţ, biserica mînăstirii Moldoviţa, etc. Pe lîngă evoluţia arhitecturii, pictura şi sculptura au avut pe scară mare preocupări serioase şi au fost create măreţe opere de artă, în special în picturile bisericeşti, atît în Ţara Romînească cît şi în Moldova. Apoi ţesăturile şi broderiile menite să decoreze interioarele.

Ca şi în Ţara Romînească, la fel şi în Transilvania arta se oglindeşte atît în arhitectură, cît şi în sculptură, pictură şi artele decorative. Astfel apar unele biserici de piatră, dintre care cele mai valoroase sînt biserica din Criscior, biserica mînăstirii Prislop, biserica Sf. Mihail din Cluj, biserica Neagră din Braşov, biserica fortificată din Vorumloc şi o seamă de construcţii civile, ca Zidul de incintă al oraşului Cluj, poarta de intrare în oraşul Cluj, Casa din Cluj în care s-a născut Matei Corvin, castelul din Făgăraş, castelul lui Martinuzzi din Vinţul de jos, etc.

În a treia parte şi ultima din acest volum, este cuprins capitolul asupra dezvoltării societăţii şi a relaţiilor internaţionale în Europa răsăriteană, fiind prezentat cadrul în care se desfăşoară istoria patriei noastre.

Veacul al XVI-lea este dominat de puternice mişcări ţărăneşti şi orăşeneşti determinate de agravarea exploatarei producătorilor direcţi de către feudali şi statul feudal.

Deosebit de greu a fost jugul turcesc şi cel habsburgic. Lupta împotriva asupririi străine a jucat un rol însemnat în dezvoltarea conştiinţei de neam a acestor popoare. În Ţara Romînească şi în Moldova regimul dominaţiei otomane supunea populaţia la o exploatare nemiloasă. În Transilvania care este ocrotită de Poarta otomană, ocrotire făgăduită principelui Transilvaniei de însuşi sultanul Soliman, prin firmanul său din 1566, politica Porţii nu era aşa de apăsătoare ca şi în cele două ţări romîneşti. Condiţiile create de stăpînirea turcească au avut ca urmare o decădere generală a vieţii economice şi din cauza exploatarei crincene, populaţia era tot mai rară. Cea mai grea situaţie era în apropierea graniţei, în zona de margine, în Banat, Crişana şi Bugeac, bîntuite de cete prădalnice.

În urma situaţiei politice grele a ţărilor romîne, cel mai marcant eveniment din Istoria Moldovei, ce se petrece, este domnia lui Ioan Vodă (1572—1574), dar mai ales lupta eroică pentru eliberarea dusă de moldoveni împotriva Imperiului turcesc, prin războiul moldo-turc din anul 1574.

Războiul de eliberare de sub dominaţia otomană şi unirea Țărilor romîne sub Mihai Viteazul, este un însemnat eveniment din istoria medievală a poporului român. Eliberarea temporară de sub jugul otoman şi unirea celor trei ţări romîne s-a putut

realiza prin lupta unită a poporului român, înlesnită de unele împrejurări internaționale favorabile.

Inceputul războiului dintre țările române și Imperiul otoman a avut loc în vara anului 1594, când se desfășoară unele încercări ofensive în *Banat*, din direcția *Timișorii* și a *Lipovei*, cetăți care acopereau întreg flancul turcesc din această parte a frontului. Țările române acționează unitar împotriva dușmanului comun, rolul hotărîtor avîndu-l Țara Romînească, care la 13 noiembrie 1594, ridică steagul împotriva dominației otomane. Evenimentele din noiembrie 1594 marchează începutul propriu-zis al războiului dintre țările române și Imperiul otoman. Armata unită a Țării Romînești și Transilvaniei a luptat împotriva turcilor, reușind să zdrobească forțele otomane, care a dus la eliberarea Țării Romînești de sub dominația turcilor. Victoriile strălucite antiotomane, la fel ca și cele ce s-au dovedit trecătoare, de ordin intern, au permis domniei Țării Romînești să întreprindă unificarea politică a teritoriului românesc. În cursul anilor 1599—1600 a avut loc unul din cele mai de seamă evenimente din istoria poporului român, realizîndu-se prima unificare politică a teritoriului românesc.

Trebuie remarcat că războiul de eliberare de sub dominația otomană, este unul dintre cele mai importante evenimente în procesul de progres al societății, în dezvoltarea conștiinței de neam a poporului român, în desfășurarea luptei pentru independență. Mihai Viteazul cu întreaga lui activitate este cel mai de seamă factor în întreaga istorie medievală a noastră. Mihai Viteazul a fost unul dintre cei mai mari conducători de stat și de oaste a vremii sale, precum și un desăvîrșit om politic.

Cu capitolul VI care tratează cultura în Țara Romînească, Moldova și Transilvania, se încheie și volumul al II-lea din *Istoria Romîniei*.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, deși continuă literatura slavă a cronicilor de curte și cea religioasă, se produc însă două schimbări importante: începe să se generalizeze scrisul în limba poporului în toate cele trei țări romînești și să crească importanța elementelor laice în cultură.

Scrisul în limba romînă se răspîndește în toate țările romîne, sub forma zapiselor, documentelor de cancelarie, pravielilor, cronicilor și cărților bisercești, a căror scriere în limba poporului nu poate fi despărțită de a celorlalte texte. Lupta pentru limba romînă capătă acum o mare amploare.

În această epocă se dezvoltă literatura istorică, literatura juridică, cărțile populare, școlile și tipografiile, bibliotecile, poezia populară, muzica, atît în Moldova, Țara Romînească cît și în Transilvania.

* * *

Autorii volumului al II-lea din *Istoria României*, istorici desăvârșiți din țara noastră, pe baza săpăturilor arheologice, în special pe cele din timpul regimului de democrație populară, a studiilor și cercetărilor făcute, folosind concluziile cercetărilor marxiste în domeniul istoriei, precum și pe baza bogatei și vastei bibliografii, a documentației și a cercetărilor arhivelor din țară și străinătate, au putut realiza această măreață operă în care sunt tratate legăturile economice, politice și culturale dintre cele trei țări românești. Ei scot în evidență rolul și locul poporului român în istoria universală, importanța europeană a luptelor și a izbînzilor românilor împotriva pericolului turcesc.

Întregul material din cele peste o mie și ceva de pagini, cele 315 figuri și planșele în număr de 20, precum și Indicele de la sfîrșitul volumului, forma tehnică cu materialul ilustrativ, toate la un loc, sînt o cinste pentru întregul colectiv care s-a trudit să scoată la lumină volumul al II-lea din *Istoria României*, contribuind prin această lucrare la îmbogățirea tezaurului storic al patriei noastre.

(L. I. OPRÎȘA)

T. A. C. - Nr. 28 - 1962

Sirbe în U.R.S.S.; Vizita S. Sale Alexei Patriarhul Moscovei și a întregii Rusii în R. P. F. Jugoslavia; Int. area Bisericii Ortodoxe Ruse în Consiliul Mondial al Bisericii; Moartea I. P. S. Nicolae, fost mitropolit al Crutișelor; Pregătiri pentru a III-a conferință bisericească europeană de la Nyborg; Ziua Rugăciunii ecumenice; În legătură cu conferința Consiliului Mondial al Bisericii de la New-Delhi; Conferința președintelui D. Martin Niemöller; Moartea arhiepiscopului Theoclitos al Atenei și al întregii Elade; Noul reprezentant al Patriarhiei Moscovei și a întregii Rusii pe lângă Patriarhia din Antiohia și a întregului Răsărit (P. Iacobescu) . . . : 250

VIATA BISERICESCA IN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMISOARII SI CARANSEBESULUI: Vizita Eminenței Sale Episcopul reformat din Oradea, la Timișoara; Servicii arhieresti; Vizitațiuni canonice; Conferințe de lucru cu protopopii raionali; Cursurile de îndrumare misionară pentru preoți; Membrii Corului primiți de I. P. S. Mitropolit Nicolae; Lucrări gospodărești la centrul eparhial; Lucrări de întreținere la biserici monumente istorice; Impodobirea unei biserici monument istoric; Evidența monumentelor istorice de pe cuprinsul Arhiepiscopiei; Decese 257

EPISCOPIA ARADULUI: Hirotonie; Distincție binemeritată; Hirotesii; Noul administrator al parohiei Sarcia; Conferințe preotesti; Dăruire de cărți; Restaurări de biserici monumente istorice și de artă; Preoți decedați 263

NOTE SI COMENTARII

Aghilogie... occidentală; Pe drumul răului și al întinericului; Încă un soroc desmîntit; Rituri păgine în creștinism; Pilda unor orbi; Înțelesul numelui „Sfinta Sofia” 266

PREZENTARI BIBLIOGRAFICE

Cunliffe J. H.: The Book of Jeremiah; Hewit Th.: The Epistle to the Hebrews; St. Augustine: On the Psalms; Richardson: The Bible in the Age of Science (Pr. Dr. At. Negoită); Exarchos: Zur näheren Bestimmung des Gegenstandes der religions psychologischen Forschung; I. Dragomirescu, N. Lascu: Istoria antică; C. Daicoviciu—H. Daicoviciu: Sarmisegetuza (Prof. N. Neaga); Istoria României (L. I. Oprișă) 272

